

Briuselis, 2013 10 16
COM(2013) 700 final

KOMISIJOS KOMUNIKATAS EUROPOS PARLAMENTUI IR TARYBAI

2013–2014 m. plėtros strategija ir pagrindiniai uždaviniai

{SWD(2013) 411 final}
{SWD(2013) 412 final}
{SWD(2013) 413 final}
{SWD(2013) 414 final}
{SWD(2013) 415 final}
{SWD(2013) 416 final}
{SWD(2013) 417 final}
{SWD(2013) 418 final}

KOPENHAGOS KRITERIJAI PRAEJUS DVIDEŠIMČIAI METŲ

PIRMIAUSIA ESMINIAI DALYKAI – TEISINĖ VALSTYBĖ, DEMOKRATIJA IR EKONOMIKA

I. PLĖTROS DARBOTVARKĖ

Prieš dvidešimt metų Vakarų Balkanus draskė konfliktai. Būtent tuo metu Europos Sąjunga susitarė dėl būsimų valstybių narių stojimo į ES sąlygų, dar žinomų kaip Kopenhagos kriterijai. Šie kriterijai atspindi vertybes, kuriomis pagrįsta ES: demokratija, teisinė valstybė, pagarba pagrindinėms teisėms ir veikiančios rinkos ekonomikos svarba. Taip sudarytos sąlygos istoriniams pokyčiams ir Vidurio bei Rytų Europos šalių stojimui į ES.

Praėjus dešimčiai metų, 2003 m. Salonikų aukščiausiojo lygio susitikime ES Vakarų Balkanų šalims suteikė aiškią narystės ES perspektyvą, jeigu bus patenkintos būtinos sąlygos, visų pirma Kopenhagos kriterijai ir stabilizacijos ir asociacijos proceso (SAP) sąlygos.

Kroatija šias sąlygas patenkino. Visoms valstybėms narėms ratifikavus Stojimo sutartį, 2013 m. liepos 1 d. Kroatija tapo 28-ąja Europos Sąjungos valstybe nare. Kroatija yra pirmoji šalis, užbaigusi stabilizacijos ir asociacijos procesą. Kroatijos įstojimas yra puikus ES švelniosios galios poveikio pavyzdys, taip pat rodantis, kad plėtros procesas skatina pokyčius ir padeda stabilizuoti padėtį.

Balandžio mėn. **Serbijos** ir **Kosovo*** pasiektas susitarimas dar kartą įrodo, kokią galią turi narystės ES perspektyva ir kaip ji padeda užgydyti gilius praeities įvykių paliktus randus. Šis susitarimas taip pat rodo abiejų šalių politinių vadovų drąsą. Birželio mėn. Europos Vadovų Taryba priėmė sprendimą pradėti stojimo derybas su Serbija, o Taryba leido pradėti derybas dėl ES ir Kosovo stabilizacijos ir asociacijos susitarimo.

Šie metai buvo svarbūs ir kitoms plėtros šalims.

2013 m. birželio mėn. **Juodkalnija** priėmė visapusišką veiksmų planą dėl dviejų skyrių (Teisminės institucijos ir pagrindinės teisės, Teisingumas, laisvė ir saugumas), laikydamasi naujo požiūrio imtis šių skyrių nagrinėjimo derybų pradžioje. **Albanijai** netrukus gali būti suteiktas šalies kandidatės statusas, nes užtikrinta įvairių partijų parama vykdant pagrindines reformas, tinkamai surengti parlamento rinkimai ir dedamos tolesnės pastangos kovoti su korupcija ir organizuotu nusikalstamumu. **Buvusioji Jugoslavijos Respublika Makedonija** įveikė metų pradžioje vyravusią politinę krizę, tačiau dar lieka neišspręstų klausimų, visų pirma susijusių su saviraiškos ir žiniasklaidos laisve. Šalis stengėsi gerinti kaimyninius santykius. Platesne prasme reikia ženklesnės pažangos tarpininkaujant JT vykstančiose derybose dėl šalies pavadinimo. **Bosnijoje ir Hercegovinoje** trūksta politinės valios įgyvendinti reformas ir vykdyti sprendimą, priimtą Sejdič ir Finci byloje, o tai stabdo šalies pažangą siekiant narystės ES ir blogina ekonomines perspektyvas.

Turkijoje padaryta pažanga vykdant teismų sistemos ir kitas reformas; rugsėjo mėn. pristatytas ilgai lauktas demokratizacijos priemonių rinkinys. Siekiant užkirsti kelią terorizmui ir smurtui šalies pietryčiuose ir taip sudaryti sąlygas išspręsti kurdų klausimą, vykdytos taikos derybos su PKK (Kurdistano darbininkų partija). Tačiau atsakas į demonstracijas, susijusias su siūloma *Gezi* parko Stambule plėtra, kėlė didelį susirūpinimą ir dar kartą patvirtino, kad ES turi išlikti reformų varomoji jėga.

* Šis pavadinimas nekeičia pozicijų dėl statuso ir atitinka JT ST rezoliuciją 1244 bei Tarptautinio Teisingumo Teismo nuomonę dėl Kosovo nepriklausomybės deklaracijos.

Kalbant apie **Islandiją**, naujoji vyriausybė sustabdė stojimo derybas su ES ir pareiškė, kad jos nebus tęsiamos tol, kol nebus surengtas referendumas.

Šiuo metu **stojimo procesas** yra daug griežtesnis ir visapusiškesnis negu anksčiau. Juo atsižvelgiama į ES politikos pokyčius ir per ankstesnius plėtros procesus įgytą patirtį. Procesas paremtas griežtomis, bet sąžiningomis sąlygomis, o pažanga siekiant narystės priklauso nuo to, kokių veiksmų kiekviena šalis imasi siekdama tenkinti nustatytus kriterijus. Vertingiausia įgyta patirtis – supratimas, kad pirmiausia turi būti išspręsti **esminiai klausimai**.

Vykstant plėtros procesui dabar daugiausia dėmesio skiriama **teisinei valstybei**. Remiantis naujuoju požiūriu, kurį Taryba patvirtino 2011 m. gruodžio mėn., stojimo derybų pradžioje šalys turi išspręsti tokius klausimus kaip teismų sistemos reforma ir kova su organizuotu nusikalstamumu bei korupcija. Taip šalims suteikiama daugiau laiko pasiekti svarbių reformų įgyvendinimo rezultatų ir užtikrinti, kad reformos bus tvirtai įsišaknijusios ir negrįžtamos. Naujasis požiūris yra svarbiausias Juodkalnijos derybų programos elementas ir jo Komisija laikysis vykdydama derybas su kitomis plėtros šalimis.

Pastarųjų penkerių metų visuotinė ekonomikos krizė parodė, kad visoms šalims būtina iš esmės peržiūrėti ir stiprinti **ekonomikos valdymą**. Tai visų pirma pasakytina apie Vakarų Balkanų šalis, kurių nė viena nėra veikiančios rinkos ekonomikos šalis. Visos šios šalys kenčia nuo didelio nedarbo, visų pirma jaunimo. Šios šalys turi aktyviau įgyvendinti reformas, kad būtų atkurtas tvarus augimas ir išspręstos problemos siekiant tenkinti ekonominius kriterijus ir didinti konkurencingumą. Šiame komunikate pateikti pasiūlymai, kaip padėti siekti šio tikslo, ir numatoma rengti nacionalines ekonominių reformų strategijas ir viešųjų finansų valdymo veiksmų planus.

Įvykiai tam tikrose plėtros šalyse parodė, kad svarbu **stiprinti demokratines institucijas** ir užtikrinti įtraukius demokratinius procesus, kuriais remiamos tokios institucijos ir įtvirtinami pagrindiniai demokratiniai principai ir bendros ES vertybės. Svarbesnis vaidmuo turi tekti pilietinei visuomenei ir įvairias partijas jungiančioms su ES integracija susijusioms platformoms, taip pat būtina tolesnė rinkimų, parlamento ir viešojo administravimo reformų įgyvendinimo pažanga.

Europos Sąjunga grindžiama bendromis vertybėmis ir principais, įskaitant pagarbą **pagrindinėms teisėms**. Visos Vakarų Balkanų šalys ir Turkija turi toliau vykdyti reformas, kad saviraiškos laisvė ir mažumoms priklausančių asmenų, įskaitant romų, teisių apsauga ne tik būtų įtvirtintos teisės aktuose, bet ir praktiškai garantuojamos. Siekiant nuo diskriminacijos, visų pirma susijusios su seksualine orientacija, apsaugoti kitas pažeidžiamas grupes, būtina taikyti griežtesnes priemones.

Geri kaimyniniai santykiai ir regioninis bendradarbiavimas tebėra svarbiausi stabilizacijos ir asociacijos proceso elementai. Pasikeitusi padėtis Serbijoje ir visų pirma Kosove parodė, kad šalys, laikydamosi svarbiausio principo, kuriuo grindžiama Europos Sąjunga, gali pašalinti neseniai vykusio konflikto padarinius. Reikia toliau stiprinti **regioninį bendradarbiavimą**, kad jis būtų įtraukus ir skatinamas pačių regionų iniciatyva. Komisija visiškai palaiko Pietryčių Europos bendradarbiavimo proceso ir Regioninės bendradarbiavimo tarybos veiklą, įskaitant 2020 m. regioninę strategiją. Reikia naujomis pastangomis spręsti **dvišalius ginčus** tarp plėtros šalių ir ginčus su dabartinėmis valstybėmis narėmis. Dvišalius klausimus atitinkamos šalys turi spręsti kuo anksčiau ir jie neturėtų stabdyti stojimo proceso.

2014 m. bus pradėta taikyti antroji **Pasirengimo narystei pagalbos priemonė (PNPP II)**. Taikydama PNPP II ES toliau teiks didelę paramą stojimui besirengiančioms plėtros šalims: 2014–2020 m. numatyta skirti panašaus dydžio finansavimą (11,7 mlrd. EUR dabartinėmis kainomis), palyginti su dabartine finansine programa. PNPP II lėšomis taip pat bus remiamas

regioninis ir tarpvalstybinis bendradarbiavimas. Taikant PNPP II daugiausia dėmesio bus skiriama bendros svarbos sritims, visų pirma remti reformas ir jų ilgalaikį įgyvendinimą teisinės valstybės srityje, stiprinti demokratines institucijas ir gerą valdymą bei skatinti socialinį ir ekonominį vystymąsi.

PNPP II taip pat suteiks galimybę dar glaudžiau susieti plėtros strategiją ir remiamas prioritetines sritis. PNPP II numatyta tam tikrų svarbių naujovių, pvz., parengti tam tikrų nustatytų prioritetinių sektorių ilgalaikę politiką ir strategijas, kurios būtų suderintos su kiekvienos šalies poreikiais ir pajėgumais. Bus nustatyti aiškūs tikslai ir realistiški rodikliai, kurie bus susieti su daugiamete sektorine pagalba. Jei šalys atitiks būtinus viešųjų finansų valdymo standartus, joms bus teikiama parama biudžetui – dar viena paskata vykdyti reformas. Skatinamos bus tos šalys, kurios daro pažangą vykdydamos reformas. Šaliai pasiekus prastų rezultatų, lėšos bus perskirstomos. PNPP programų valdymas bus dar labiau supaprastintas: bus įgyvendinama mažiau didesnės apimties projektų.

Visos plėtros šalys turi aiškią **europinę perspektyvą**. Pažanga siekiant narystės priklauso nuo to, kokių veiksmų kiekviena šalis imasi siekdama tenkinti nustatytus kriterijus, paremtus nuopelnų principu. Taip užtikrinamas plėtros politikos patikimumas, o plėtros šalys skatinamos įgyvendinti plataus užmojo reformas. Taip pat svarbu, kad valstybės narės ir ES institucijos palaikytų informacija pagrįstas diskusijas apie plėtros politikos politinį, ekonominį ir socialinį poveikį. Valstybėms narėms tenka svarbiausias vaidmuo supažindinti piliečius su plėtros politikos faktais ir drauge informuoti apie plėtros naudą, visų pirma svarbiausią plėtros indėlį siekiant taikos, saugumo ir klestėjimo, taip pat spręsti susirūpinimą piliečiams keliančius klausimus.

II. PAGRINDINIAI UŽDAVINIAI

Šiame komunikate Komisija pabrėžia, kad Vakarų Balkanų šalims ir Turkijai kyla šie pagrindiniai uždaviniai: ekonominis valdymas ir konkurencingumas; teisinė valstybė; institucijų, užtikrinančių demokratiją, veikimas; pagrindinės teisės ir, Vakarų Balkanų atveju, praeities palikimo atsikratymas. Šiuos uždavinius būtina išspręsti siekiant tenkinti Kopenhagos kriterijus ir stabilizacijos ir asociacijos proceso sąlygas. Priemonės, kuriomis siekiama spręsti šiuos uždavinius, taip pat stiprina vienos kitas. Pavyzdžiui, teisinės valstybės skatinimas ir pagrindinių teisių užtikrinimas padeda didinti teisinį tikrumą, o drauge palaikant glaudesnę regioninę bendradarbiavimą ženkliai remiamas ekonominis vystymasis ir konkurencingumas.

a) Ekonominis valdymas ir konkurencingumas

Per pastaruosius trejus metus labai sustiprintas ES ekonominis valdymas. Vykdydamos Europos semestro procedūras valstybės narės, prieš šalių parlamentams priimant nacionalinius biudžetus, koordinuoja fiskalinę ir struktūrinę politiką. Su plėtros šalimis palaikomo ekonominio dialogo priemonės laipsniškai pritaikomos prie naujų uždavinių ir koordinavimo mechanizmų ES. Šalių jau paprašyta daugiau dėmesio skirti išorės pozicijos tvarumo stiprinimui ir pagrindinių augimą stabdančių struktūrinių kliūčių šalinimui. Svarbu, kad su plėtros šalimis palaikant ekonominį dialogą būtų kuo griežčiau taikomos pagrindinės ES priemonės, atsižvelgiant į šių šalių ekonominės ir finansinės integracijos ES mastą.

60 proc. Vakarų Balkanų šalių eksporto tenka ES. ES taip pat yra didžiausia tiesioginių užsienio investicijų teikėja. Plėtros šalių, išskyrus Turkiją, finansų sektoriuje dominuoja ES bankai. Galimybė prekes ir paslaugas teikti ES bendrajai rinkai labai skatina augimą. ES ekonomikos atsigavimas taip pat teigiamai paveiks ir Vakarų Balkanų šalis. Remiantis naujosiomis Komisijos prognozėmis, Vakarų Balkanuose augimas turėtų būti 2 proc. Prognozuojamas augimas Turkijoje bus 3,2 proc.; tai rodo, kad po santykinio sulėtėjimo 2012 m., augimo rodiklis vėl bus aukštesnis.

Nuosaikus atsigavimas Vakarų Balkanuose negarantuoja tvaraus augimo ir konvergencijos. Daug problemų visose plėtros šalyse kelia ekonominės reformos, konkurencingumas ir darbo vietų kūrimas:

- nors Turkija yra veikiančios rinkos ekonomikos šalis, tokio statuso neturi nė viena Vakarų Balkanų plėtros šalis;
- kad būtų sumažinta sukčiavimo ir korupcijos rizika, turi būti ženkliai sustiprintos viešųjų finansų valdymo sistemos;
- kad ekonominės veiklos vykdytojams būtų užtikrintas didesnis teisinis tikrumas ir būtų didinamas investuotojų pasitikėjimas, turi būti ženkliai sustiprinta teisinė valstybė;
- kad būtų remiamas fiskalinis konsolidavimas, mažinamas didelis išorės disbalansas, taip pat visose šalyse mažinamas nedarbas, kurio rodiklis Vakarų Balkanų šalyse yra daugiau kaip 20 proc., turi būti nustatyti struktūrinių reformų prioritetai ir stiprinamas konkurencingumas. Šalims būdingi dideli regioniniai skirtumai ir didesnis skurdas kaimo vietovėse.

Naujo požiūrio siūloma laikytis tam, kad plėtros šalys galėtų pirmiausia spręsti esminius ekonomikos klausimus ir tenkinti ekonominius kriterijus. Šalių bus paprašyta stiprinti ekonomikos politiką ir valdymą koordinuotai rengiant nacionalinę ekonominių reformų strategiją, kurią sudarytų dvi pagrindinės programos: makroekonomikos bei fiskalinė programa ir struktūrinių reformų bei konkurencingumo programa. Jos bus aptartos su šalimis palaikant dvišalį ir daugiašalį dialogą.

- Makroekonomikos ir fiskalinė programa bus vykdoma taikant galiojančias priemones, visų pirma šalių kandidačių pasirengimo narystei ekonomines programas ir galimų šalių kandidačių ekonomines ir fiskalines programas. Siekiant sustiprinti priežiūrą, bendrame ECOFIN Tarybos posėdyje, kuriame dalyvaus šalys kandidatės, bus paprašyta parengti tikslingesnes politikos gaires – konkrečioms šalims skirtas rekomendacijas, taip pat atlikti metinę peržiūrą ir įvertinti politikos įgyvendinimo rezultatus.
- Nauja bus tai, kad šalių bus paprašyta parengti struktūrinių reformų ir konkurencingumo programas. Šios programos bus parengtos tuo pačiu metu kaip ir fiskalinės programos; jas peržiūrės stabilizacijos ir asociacijos susitarimais įsteigtos kompetentingos įstaigos, visų pirma tokiose srityse kaip pramonė, konkurencingumas, vidaus rinka, moksliniai tyrimai, švietimas, transportas, energetika ir aplinka. Be to, rudenį rengdama pažangos ataskaitas Komisija jose pateiks aiškių nurodymų, kokias reformas būtina įgyvendinti siekiant tolesnės ekonominių kriterijų tenkinimo pažangos.

Komisija su plėtros šalimis taip pat palaikys dialogą viešųjų finansų valdymo klausimais, kuriuo, be kita ko, padės šalims, siekiančioms ekonominių kriterijų tenkinimo pažangos. Šalys turės parengti šios srities veiksmų planus, kurių įgyvendinimą stebės Komisija. Pažanga veiksmingo viešųjų finansų valdymo srityje taip pat atvers galimybių gauti sektorinę paramą biudžetui, kaip numatyta pagal PNPP II.

Komisija skatins laikytis šio požiūrio glaudžiau bendradarbiaudama su atitinkamomis tarptautinėmis finansų įstaigomis ir tuo tikslu teiks visapusišką regioninę techninę pagalbą. Komisijos rekomendacijose dėl ekonominių kriterijų bus pateikta informacijos apie tokios techninės pagalbos apimtį.

Kitos konkurencingumo, investicijų, augimo ir darbo vietų kūrimo skatinimo priemonės

Remdama tvarų Vakarų Balkanų šalių ekonomikos vystymąsi, Komisija siekia ne tik stabilizuoti makroekonominę padėtį ir suteikti veikiančios rinkos ekonomikos šalies statusą. Nuo pat krizės pradžios Komisija primygtinai reikalauja dėti daugiau pastangų, kad būtų gerinama sudėtinga socialinė ir ekonominė padėtis, visų pirma sprendžiama nedarbo problema. Komisija taip pat pabrėžė, kad būtina remti investicijas į infrastruktūrą Vakarų Balkanų šalyse. Tarpvalstybiniai transporto, energetikos ir ryšių tinklai nepakankamai išvystyti. Atsižvelgiant į Vakarų Balkanų šalių ekonomikos dydį, labai svarbu glaudesnė integracija. Pripažįstama, kad regioninis ekonominis bendradarbiavimas atveria augimo galimybių ir yra politinio bendradarbiavimo bei gerų kaimyninių santykių pagrindas. Siekti šio tikslo taip pat padėtų numatytas paslaugų liberalizavimas Vidurio Europos laisvosios prekybos erdvėje. Žmogiškojo ir fizinio kapitalo plėtojimas kaimo vietovėse ir kitų ES standartų laikymasis žemės ūkio produktų sektoriuje padės didinti regiono žemės ūkio sektoriaus konkurencingumą.

Komisija jau pradėjo naują dialogą su Turkija ir Serbija dėl užimtumo ir socialinių reformų programų. Vėliau tokie dialogai bus palaikomi su buvusiąja Jugoslavijos Respublika Makedonija ir Juodkalnija. Socialinė ir ekonominė padėtis galimose šalyse kandidatėse kelia didesnę susirūpinimą, nei padėtis šalyse kandidatėse, todėl būtina papildoma parama administraciniam gebėjimams stiprinti, kad tokioms šalims būtų lengviau dalyvauti naujame procese. Laipsniškai bus pradėtas naujas dialogas su galimomis šalimis kandidatėmis. Visapusiška techninė pagalba bus numatyta 2014 m. ir daugiausia jos bus skiriama galimoms šalims kandidatėms. Siekdama mažinti gebėjimų spragas ir tobulinti švietimo sistemas, Komisija toliau plėtos Vakarų Balkanų švietimo ir mokymo forumą.

Prižiūrint Regioninio bendradarbiavimo tarybai, pagal Salonikų darbotvarkę sukurtos regioninės grupės pradėjo nagrinėti strategijos „Europa 2020“ prioritetus. Rengiama 2020 m. regioninė strategija. Būtina gerinti šiuo metu padrikai veikiančių regioninių grupių informuotumą ir stiprinti pajėgumus, kad jos galėtų reguliariai dalyvauti tarpusavio vertinimuose ir teikti rekomendacijas. Regioninio bendradarbiavimo taryba turės parengti viešo stebėjimo mechanizmą. Atsižvelgdama į grupių išvadas ir taikant stebėjimo mechanizmą gautus rezultatus, Komisija tolesnių veiksmų imsis palaikydama ekonominį dialogą ir atlikdama PNPP programavimą.

Igyvendinant Vakarų Balkanų investicijų programą taip pat bus remiamos reformos, padėsiančios laikytis ekonominių kriterijų. Vakarų Balkanų investicijų programai tenka vis svarbesnis vaidmuo padedant parengti ir paremti tas investicijas, kurių labiausiai reikia augimui ir darbo vietų kūrimui skatinti. Pagal šią programą Komisija, dvišaliai paramos teikėjai ir tarptautinės finansų įstaigos kasmet teikia 4 mlrd. EUR vertės investicijas transporto, energetikos, aplinkos, kovos su klimato kaita srityse, socialiniame bei privačiame sektoriuose ir MVĮ plėtros srityje; Komisija šioje srityje bendrai finansuoja Vakarų Balkanų MVĮ platformą, kuria, teikiant garantijas ir rizikos kapitalą, siekiama pagerinti MVĮ galimybes gauti finansavimą.

ES ir plėtros šalių transporto ir energetikos tinklų tarpusavio sujungimas bus vienas svarbiausių prioritetų siekiant skatinti tvarų ekonomikos augimą, darbo vietų kūrimą, prekybą ir kultūrinius mainus. Komisija pabrėžia, kad svarbu toliau plėtoti transeuropinę energetikos struktūrą ir bendradarbiauti su Energijos bendrija. Rengiama transporto bendrijos sutartimi bus skatinama sausumos transporto rinkų ir infrastruktūros integracija, sykiu padedant Vakarų Balkanų šalims laikytis ES sausumos transporto standartų. Komisija peržiūrėjo ES transeuropinių transporto (TEN-T) ir energetikos (TEN-E) tinklų projektus, kad su šalimis, kurios dalyvauja įgyvendinant plėtros ir kaimynystės politiką, būtų užtikrintas geresnis tarpusavio sujungimas. Komisija parengė bendro intereso projektų, kuriais bus plėtojama

transeuropinė energetikos infrastruktūra, sąrašą. Energijos bendrijai svarbių projektų sąrašas turėtų būti parengtas kitame Energijos bendrijos ministrų tarybos posėdyje.

Bus sustiprintas bendradarbiavimas su Turkija, ypač atsižvelgiant į jos strategiškai svarbią geografinę padėtį ir potencialą tapti energetikos centru. 2013 m. Turkija ratifikavo susitarimą dėl Transanatolijos dujotiekio, kuriuo šalį siekiama prijungti prie Transadrijos dujotiekio ir Kaspijos dujotiekio per Turkiją tiekti gamtines dujas ES. Šiomis aplinkybėmis glaudesnis ES ir Turkijos bendradarbiavimas energetikos srityje ir atitinkama pažanga stojimo derybose padėtų siekti tolesnės pažangos sujungiant ir integruojant ES ir Turkijos energijos rinkas. Komisija laukia Pasaulio banko rengiamo ES ir Turkijos Muitų sąjungos įvertinimo. Šiame Komisijos užsakymu atliekamame įvertinime bus pateikta rekomendacijų, kaip gerinti tokios sąjungos veikimą ir ją plėsti.

Remdama pastangas spręsti minėtus uždavinius, Komisija:

- paragins plėtos šalis parengti nacionalinę ekonominių reformų strategiją, kurią sudarytų dvi programos – galiojanti makroekonomikos ir fiskalinė programa ir nauja struktūrinių reformų ir konkurencingumo programa. Taip bus parengtos konkrečioms šalims skirtos rekomendacijos ir aiškos gairės dėl veiksmų, būtinų siekiant tolesnės pažangos tapti veikiančios rinkos ekonomikos šalimi ir gerinti konkurencingumą;
- pradės dialogą su šalimis dėl būtinų reikalavimų, kad būtų laikomasi viešųjų finansų valdymo standartų ir būtų pasirengta pagal PNPP gauti galimą paramą biudžetui;

teiks visapusišką techninę pagalbą glaudžiai bendradarbiaudama su kitomis tarptautinėmis organizacijomis.

2007–2013 m. iki 190 mln. EUR vertės pasirengimo narystei pagalbos skirta tam, kad būtų stiprinami vyriausybės instituciniai gebėjimai tokiose srityse kaip viešųjų lėšų valdymas, ekonomikos ir fiskalinė politika, statistika ir nacionalinių bankų instituciniai gebėjimai.

Įgyvendindama PNPP II, Komisija toliau remia reformas, kurios padės tenkinti ekonominius kriterijus ir skatins socialinį ir ekonominį vystymąsi: taikys Vakarų Balkanų investicijų programą, kurios prioritetas – ES ir plėtos šalių energetikos ir transporto tinklų tarpusavio sujungimas, teiks techninę pagalbą ekonominiam valdymui gerinti, palaikys dialogą užimtumo ir socialiniais klausimais, padės siekti Regioninės bendradarbiavimo tarybos tikslų, nustatytų 2020 m. regioninėje strategijoje, taip pat skatins žemės ūkio ir kaimo plėtrą.

b) Teisinė valstybė

Teisinė valstybė yra pagrindinė vertybė, kuria pagrįsta ES. Nuo pat ES sukūrimo iki derybų dėl stojimo paskutinių etapų Europos Sąjungai tenka tokių vertybių kaip teisinė valstybė sergėtojos vaidmuo. Teisinė valstybė tebėra ES prioritetas ir **svarbiausias stojimo proceso elementas** – pagrindinis Kopenhagos politinis kriterijus. Įstoti į Sąjungą siekiančios šalys turi nuo pat pradžių sukurti ir skatinti tinkamai veikiančias pagrindines institucijas, būtinas teisei valstybei užtikrinti. Teisinė valstybė padeda remti verslo aplinką, ekonominės veiklos vykdytojams užtikrinti teisinį tikrumą, skatinti investicijas, darbo vietų kūrimą ir augimą. Kova su organizuotu nusikalstamumu ir korupcija itin svarbi užkertant kelią nusikaltėlių skverbimuisi į politikos, teisės ir ekonomikos sistemas. Daugelyje šalių būtinos įtraukios, skaidrios ir plataus užmojo teismų reformos, kurių tikslas – užtikrinti nepriklausomas, nešališkas, veiksmingas ir atskaitingas teismų sistemas. Ypatingą dėmesį reikia skirti teisėjų skyrimo, vertinimo ir drausminėms procedūroms. Taip pat būtina nustatyti griežtesnes kovos su korupcija bei organizuotu nusikalstamumu, kurie iki šiol kelia rimtą susirūpinimą daugelyje plėtos šalių, priemones. Būtina dėti pastangas siekiant ilgalaikių rezultatų šioje srityje vykdant veiksmingus, efektyvius ir nešališkus tyrimus, baudžiamąjį persekiojimą ir teismo sprendimus visų lygmenų bylose, įskaitant aukšto lygio pareigūnų korupcijos bylas.

Vizų režimo liberalizavimo procesas paskatino Vakarų Balkanų šalis imtis veiksmų, kad būtų pertvarkyti glaudžiausiai su vizų režimo liberalizavimo procesu susiję elementai. Tokiomis reformomis sustiprintas vidaus valdymas. Šalys turi dėti daugiau pastangų įtvirtindamos tokias reformas ir įgyvendinti piktnaudžiavimo liberalizuotu vizų režimu prevencijos priemones, kaip nurodyta ir rekomenduojama Komisijos laikotarpio po vizų režimo liberalizavimo stebėjimo ataskaitose. Ketvirtą tokią ataskaitą Komisija pateiks iki 2013 m. pabaigos. Migracijos ir sienų valdymo klausimai toliau bus sprendžiami atitinkamuose forumuose, pvz., vykstant stabilizacijos ir asociacijos procesams, taip pat derantis dėl 24 skyriaus (Teisingumas, laisvė ir saugumas).

Šiuo metu **naujo požiūrio į stojimo derybas** laikomasi dėl dviejų skyrių (Teisminės institucijos ir pagrindinės teisės ir Teisingumas, laisvė ir saugumas). Remiantis įgyta patirtimi, laikantis naujojo požiūrio per visą derybų procesą turi būti siekiama konkrečių reformų įgyvendinimo rezultatų. Skirdamos dėmesio šioms sritims nuo pat derybų pradžios, plėtos šalys turės daugiau laiko užtikrinti, kad reformos būtų tvirtai įsišaknijusios ir negrįžtamos. Naujojo požiūrio šiuo metu laikomasi per derybas su *Juodkalnija*, kuri parengė visapusiškus veiksmų planus, kuriais bus remiamasi pradedant derybas dėl šių skyrių. Atsižvelgiant į 2013 m. birželio mėn. Europos Vadovų Tarybos raginimą, naujasis požiūris visapusiškai įtraukiamas į *Serbijos* derybų programą ir šiuo metu tikrinami 23 ir 24 skyriai.

Teisinė valstybė taip pat yra labai svarbus **ES santykių su kitomis plėtos šalimis** aspektas. Komisijai palaikant aukšto lygio dialogą stojimo klausimais su *buvusiąja Jugoslavijos Respublika Makedonija* toliau sprendžiami su teisine valstybe susiję klausimai. 2010 m. Komisijos nuomonėje, kurioje nurodytos stojimo derybų su *Albanija* pradžios sąlygos, pagrindiniai prioritetai yra daugiausia susiję su teisine valstybe. Komisija remia teismų reformą su *Bosnija ir Hercegovina* palaikydama struktūrinį dialogą teisingumo klausimais, o su *Kosovu* – struktūrinį dialogą teisinės valstybės klausimais, kuriuo daugiausia dėmesio skiriama kovai su organizuotu nusikalstamumu ir korupcija ir teisminių institucijų reformai. Teisinė valstybė taip pat yra Turkijai skirtos konstruktyvios darbotvarkės prioritetas.

Remdama pastangas spręsti minėtus uždavinius, Komisija:

- laikysis naujo požiūrio su Juodkalnija ir Serbija derėdamasi dėl skyrių Teisminės institucijos ir pagrindinės teisės, taip pat Teisingumas, laisvė ir saugumas, o palaikydama tikslinius dialogus su kitomis plėtos šalimis teisinę valstybę laikys prioritetu;
- glaudžiau derins veiksmus su atitinkamomis Europos agentūromis, visų pirma Europolu, Eurojustu ir FRONTEX, taip pat skatins glaudesnę šių agentūrų ir plėtos šalių tarpusavio bendradarbiavimą, pvz., su Europolu sudarant operatyvinės veiklos susitarimus;
- didins paramą su teisine valstybe susijusioms reformoms taikydama PNPP II nacionaliniu ir regioniniu lygmeniu, kad būtų įtvirtintos reformos šiose svarbiausiose srityse ir kad būtų veiksmingai keičiamasi geriausios patirties kovoje su organizuotu nusikalstamumu ir korupcija pavyzdžiais.

2007–2013 m. per 800 mln. EUR vertės pasirengimo narystei paramos skirta teisingumo sektoriui tobulinti, teisminių institucijų nepriklausomumui didinti, kovai su organizuotu nusikalstamumu ir korupcija, taip pat sienų valdymui ir saugumui. **Įgyvendinant PNPP II**, sektorinės strategijos bus rengiamos daugiausia dėmesio skiriant tam, kad būtų sukurtos nacionalinio ir regioninio lygmens nepriklausomos, efektyvios ir profesionalios teisminės institucijos ir pasiekta kovos su organizuotu nusikalstamumu ir korupcija įgyvendinimo rezultatų. Tam reikės taikyti prevencijos priemones ir suteikti galimybių teisėsaugos institucijoms naudotis veiksmingomis teisinėmis ir tyrimų priemonėmis, visų pirma užtikrinant jų gebėjimą atlikti finansinius tyrimus.

c) Demokratija užtikrinančių institucijų veikimas

Kopenhagos politiniais kriterijais reikalaujama, kad šalyse kandidatėse veiktų stabilios demokratiją užtikrinančios institucijos. Labai svarbu, kad tinkamai veiktų tokios pagrindinės institucijos kaip nacionalinis parlamentas, vyriausybė ar viešojo administravimo įstaigos. Daugumoje plėtos šalių pirmiausia būtina užtikrinti institucijų ir viešojo administravimo įstaigų skaidrumą, atskaitomybę bei veiksmingumą, sykiu daugiau dėmesio skiriant piliečių ir įmonių poreikiams. Būtina dėti daugiau pastangų, kad būtų sustiprinta dalyvaujamoji demokratija ir sukurtos nacionalinės platformos, skirtos su ES susijusioms reformoms, kurioms pritaria įvairios partijos ir plačioji visuomenė, kad būtų remiamos reikalingos pagrindinės reformos. Šalys taip pat turi užtikrinti tinkamą **centrinės, regioninės ir vietos valdžios institucijų** pusiausvyrą, kuri geriausiai padėtų remti įgyvendinamas reformas ir teikti paslaugas piliečiams. Svarbus vaidmuo teisės aktus derinant su ES taisyklėmis ir juos įgyvendinant taip pat tenka regioninėms ir vietos valdžios institucijoms.

Ne vienoje plėtos šalyje demokratinės institucijos tebėra silpnos. Sutarimo siekiama vangiai, o **nacionalinių parlamentų** vaidmuo yra silpnas. Demokratija – tai ne tik laisvi ir sąžiningi rinkimai. Jos esmė – tvirtos, atskaitingos institucijos ir įtraukūs procesai, pagrįsti nacionalinių parlamentų vaidmeniu. Atlikti parlamentinį tikrinimą dažnai kliudo tai, kad pernelyg dažnai įstatymai priimami skubos tvarka, parlamento komitetų sistemos ir procedūros yra silpnos, nepakankamai konsultuojamasi su suinteresuotaisiais subjektais ir iš ekspertų gaunama mažai informacijos.

Rinkimai dažnai laikomi proga įgyti valstybinių institucijų politinę kontrolę, kuri gerokai viršija įprastą teisėtą politinės galios perdavimą keičiantis valdžiai. Daugeliu atvejų net santykinai žemos pareigos viešojo administravimo institucijose yra faktiškai politizuotos. Tai neigiamai veikia institucijų gebėjimus ir atskaitomybę. Būtina įgyvendinti **viešojo administravimo reformas**, taip pat didinti valstybės tarnautojų profesionalumą ir atskirti valstybės tarnybą nuo politikos. Labai svarbu, kad būtų įtvirtinti gabumais paremto įdarbinimo principai, kad būtų sprendžiama korupcijos problema ir užtikrinamos deramos administracinės procedūros, įskaitant susijusias su žmogiškaisiais ištekliais.

Pilietinė visuomenė ir piliečiai, visų pirma jaunimas, yra pernelyg atskirti nuo kasdienio politinio gyvenimo. Būtina toliau stiprinti sprendimus priimančiųjų ir suinteresuotųjų subjektų dialogą. Pilietinė visuomenė, kuriai suteikta galių, yra svarbiausias bet kokios demokratinės sistemos elementas. Ji padeda sustiprinti politinę atskaitomybę ir socialinę sanglaudą, geriau suprasti reformas, susijusias su stojimu, ir užtikrinti, kad tokių reformų įgyvendinimo procesas būtų įtraukus, taip pat padeda konfliktų supriešintoms visuomenėms susitaikyti. Tam tikrais atvejais būtina kurti palankesnę aplinką, kad būtų sudaromos geresnės sąlygos palaikyti politinį dialogą ir skatinti nepartinių subjektų dalyvavimą sprendimų priėmimo procese. Šie procesai galėtų būti paskatinti, jeigu nepriklausomos nacionalinės statistikos įstaigos teiktų kokybiškus statistinius duomenis. Turi būti užtikrintas tokių pagrindinių įstaigų kaip **ombudsmeno institucijos** ir **valstybinių audito tarnybų** nepriklausomumas bei veiksmingumas ir tinkamai atsižvelgiama į jų rekomendacijas.

Remdama pastangas spręsti minėtus uždavinius, Komisija:

- glaudžiau bendradarbiaus su tokiomis tarptautinėmis organizacijomis kaip Europos Taryba, ESBO Demokratinės institucijų ir žmogaus teisių biuras ir EBPO Parama valdymui ir administravimui gerinti, kad būtų remiamos rinkimų ir parlamentų reformos, toliau skatins regiono nacionalinių parlamentų, ES valstybių narių ir Europos Parlamento tarpusavio bendradarbiavimą;
--

- stojimo procese didesnę reikšmę teiks viešojo administravimo reformai, visų pirma įdarbinimo procedūrų skaidrumui, atskyrimui nuo politikos ir gabumais paremtų įdarbinimo principų taikymui;
- daugiau dėmesio skirs pilietinei visuomenei, įskaitant gebėjimų stiprinimą ir paskatas kurti palankesnę aplinką jos plėtojimui, aktyvesniam suinteresuotųjų subjektų dalyvavimui reformose, įskaitant didesnę vyriausybės veiksmų ir išlaidų skaidrumą;
- skatins aktyvesnį dalyvavimą stojimo procese, remdamasi teigiamu Juodkalnijos pavyzdžiu, ir ragins užtikrinti kuo didesnę skaidrumą tvarkant atitinkamus dokumentus.

2007–2013 m. laikotarpiu per 30 mln. EUR vertės pasirengimo narystei pagalbos skirta tam, kad būtų stiprinami, be kita ko, nacionalinių parlamentinių asamblėjų, ombudsmeno institucijų ir nacionalinių audito įstaigų gebėjimai. Per tą patį laikotarpį pilietinės visuomenės organizacijomis skirta beveik 190 mln. EUR vertės pasirengimo narystei pagalbos ir per 35 mln. EUR vertės pagalbos pagal Europos demokratijos ir žmogaus teisių rėmimo priemonę. **Taikydama PNPP II**, Komisija teiks paramą tam, kad būtų stiprinamos demokratinės institucijos, geras valdymas, įskaitant ombudsmeno institucijų, taip pat įgyvendinama viešojo administravimo reforma, įskaitant porinius projektus minėtose srityse. Komisija taip pat nagrinės galimybes remti naują politikos formuotojų, valstybės tarnautojų ir vadovų kartą ir suteikti jiems daugiau teisių, be kita ko, rengdama tikslingesnes vizitų programas ir galimas ES stipendijų programas. Be to, Komisija toliau teiks paramą, taip pat įgyvendindama Pilietinės visuomenės priemonę, kad būtų stiprinami pilietinės visuomenės gebėjimai, ir užtikrins pilietinei visuomenei svarbesnį vaidmenį, atlikdama PNPP II programavimą.

d) Pagrindinės teisės

Pilietinės, politinės, socialinės ir ekonominės teisės, taip pat mažumų teisės kelia didelį susirūpinimą daugumoje plėtros šalių. Pagrindinės teisės apskritai įtvirtintos plėtros šalių teisės aktuose, tačiau daugeliu atvejų neužtikrinamas jų praktinis įgyvendinimas. Būtina dėti daugiau pastangų gerinant moterų padėtį ir užtikrinant lyčių lygybę, garantuoti vaikų teises ir remti neįgaliuosius.

Ne vienoje plėtros šalyje saviraiškos laisvė tebekelia didelį susirūpinimą. Etninės mažumos, būtent romai, patiria daug sunkumų, nepaisant to, kad priimtos jų teises ginančios teisinės sistemos. Svarbu įtvirtinti nuoseklias kovos su tam tikromis rasizmo ir ksenofobijos formomis ir apraiškomis priemones, visų pirma tokiose srityse kaip audiovizualinė žiniasklaida, sportas, politika, švietimas ir internetas. Taip pat plačiai paplitusi diskriminacija dėl seksualinės orientacijos. Šios pažeidžiamos grupės patiria visuomenės priešišumą, kuris gali prasiveržti kaip neapykantą kurstančios kalbos, smurtas ir bauginimas.

Šių metų komunikate Komisija itin daug dėmesio skiria saviraiškos laisvei, romų padėčiai ir LGBTI asmenų padėčiai. Spręsdama su šiomis pagrindinėmis teisėmis susijusius klausimus Komisija glaudžiai bendradarbiauja su atitinkamomis tarptautinėmis ir regioninėmis organizacijomis, visų pirma su Europos Taryba ir EBPO. Komisija siūlo, kad šalys kandidatės stebėtojų teisėmis dalyvautų ES pagrindinių teisių agentūros veikloje, kad būtų remiamos jų pastangos visiškai garantuoti pagrindines teises.

- Saviraiškos laisvė

Saviraiškos ir žiniasklaidos laisvę Komisija laikė prioritetu vykstant stojimo į ES procesams ir teikdama finansinę ir techninę paramą. 2013 m. birželio mėn. drauge su Europos Parlamentu Komisija surengė konferenciją **Speak-Up!2**, kurioje dalyvavo šimtai svarbiausių žiniasklaidos, pilietinės visuomenės ir nacionalinių valdžios institucijos atstovų.

Apskritai plėtros šalių žiniasklaidai būdingas pliuralizmas. Tačiau konferencijoje **Speak-Up!2** patvirtinta, kad būtina nedelsiant spręsti nemažai svarbių uždavinių. Ir toliau susirūpinimą kelia **smurto prieš žurnalistus ir jų bauginimo atvejai**, skatinantys vidinę cenzūrą. Valdžios institucijos turi dėti daugiau pastangų tirti naujus ir ankstesnius tokius atvejus ir užtikrinti, kad kaltininkams būtų taikomos atgrasančios sankcijos. Nustačiusios, kad **garbės ir orumo įžeidimas** nelaikomas baudžiamuoju nusikaltimu, pietryčių Europos šalys žengė svarbų žingsnį apsaugodamos laisvą ir kritišką žurnalistiką. Tačiau tebevyksta žurnalistų baudžiamasis persekiojimas. Būtina stiprinti teismines institucijas ir mokyti jų darbuotojus, kad būtų užkirstas kelias piktnaudžiauti valdžia.

Politinis kišimasis pažeidžiant žiniasklaidos laisvę tebėra rimta problema. Daugiau pastangų būtina dėti tam, kad Vakarų Balkanuose būtų užtikrintas politinis ir finansinis **visuomeninių transliuotojų** nepriklausomumas. Tai geriausiai galima pasiekti užtikrinus ilgalaikį finansavimą ir nustačius skaidrias valdybos narių skyrimo taisykles, taip pat užtikrinus tvirtą šalies įsipareigojimą vykdyti būtinas reformas. Daugumoje plėtros šalių **reguliavimo agentūrų** veiklos rezultatai nėra patenkinami. Be to, neužtikrinamas **žiniasklaidos saviregulavimas** ir žiniasklaidos bendrovės turi gerinti vidaus valdymą. Taip pat būtina spręsti **neoficialaus ekonominio spaudimo žiniasklaidai problemą** – didinti **žiniasklaidos bendrovių nuosavybės skaidrumą**, užkirsti kelią per dideliu žiniasklaidos koncentravimui ir nustatyti skaidrias taisykles, taikomas sutartims dėl vyriausybės reklamos. Žiniasklaidos bendrovės turi tinkamai taikyti darbą reglamentuojančius teisės aktus.

Remdama pastangas spręsti minėtas problemas, Komisija:

- skatins saviraiškos ir žiniasklaidos laisvę ir palaikydama reguliarius politinius dialogus su plėtros šalimis pabrėš, kad tokios laisvės svarbios siekiant ES narystės;
- užtikrins, kad saviraiškos ir žiniasklaidos laisvės klausimai būtų sistemingai prioritetine tvarka sprendžiami derantis dėl 23 skyriaus (Teisminės institucijos ir pagrindinės teisės) ir 10 skyriaus (Informacinė visuomenė ir žiniasklaida);
- nuo 2014 m. įsteigs prizą už tiriamąją žurnalistiką.

2007–2013 m. laikotarpiu per 27 mln. EUR vertės pasirengimo narystei pagalbos skirta šalims, kad jos spręstų su saviraiškos laisve susijusias problemas. **Taikydama PNPP II** ir bendradarbiaudama su svarbiausiais partneriais (pvz., Europos Taryba, ESBO ir EBPO), Komisija parengs ilgalaikę ES finansinės paramos saviraiškos laisvei remti viziją.

- Romai

Europoje gyvena apie 10–12 mln. romų, iš kurių 4 mln. gyvena Turkijoje ir 1 mln. Vakarų Balkanuose. Visoje Europoje **daugumos romų bendruomenių padėtis kelia rimtą susirūpinimą**. Labai dažnai romai tampa rasizmo, diskriminacijos ir socialinės atskirties aukomis ir gyvena labai skurdžiai, neturi pakankamų galimybių naudotis sveikatos priežiūros, švietimo ir mokymo paslaugomis, neturi būsto ir darbo. Dėl sunkių gyvenimo sąlygų daug romų išvyksta ieškoti prieglobsčio įvairiose ES šalyse. Dauguma prieglobsčio prašymų galiausiai būna atmesti. Tokia padėtis yra be išeities.

2011 m. parengti ES romų integracijos nacionalinių strategijų bendrieji pagrindai. Šių bendrųjų pagrindų, kuriais daugiausia dėmesio skiriama skurdo, romų socialinės atskirties ir diskriminacijos mažinimui, tikslai ir principai lygiai taip pat svarbūs plėtros šalims, kuriose būtina nuveikti itin daug, kad būtų užtikrinta socialinė ir ekonominė romų įtrauktis, būtų rengiamos ir tinkamai įgyvendinamos **nacionalinės romų integracijos strategijos**, kad pagal jas būtų imamasi tolesnių veiksmų ir kad būtų užtikrinamas jų stebėjimas. Romų įtrauktis turi būti nacionalinis prioritetas, ne tik įtrauktas į strategijos dokumentus, bet ir faktiškai įgyvendinamas taikant priemones, kuriomis gerinamos jų galimybės naudotis **švietimo**

paslaugomis, skatinti **užimtumą**, gerinti **sveikatą** ir **būsto** sąlygas, visų pirma suteikti galimybes naudotis tokiomis komunalinėmis paslaugomis kaip vandens ir elektros tiekimas. Būtina išspręsti romų **civilinių dokumentų** ir registracijos problemą.

Romų įtrauktis tebėra svarbiausias tikslas ir nesiėmus tvirtų veiksmų ateityje ši problema gali tapti vis svarbesniu politiniu uždaviniu. Šiai problemai spręsti būtinas koordinuotas požiūris, pagrįstas tvirta **politine valia** visais lygmenimis, visų pirma atitinkamų šalių **savivaldos institucijų** ir nacionalinių vyriausybių lygmeniu, taip pat reikia keisti daugumos gyventojų mąstyseną. **Romų bendruomenių vadovams** taip pat tenka svarbus vaidmuo skatinti gyventojų civilinę registraciją, užtikrinti dalyvavimą privalomojo švietimo procese ir riboti prieglobsčio prašytojų srautus. Vietos bendruomenės turi būti pasirengusios didinti pagalbą, įveikti daugelio gyventojų priešinimąsi bendroms švietimo paslaugoms ir socialines išmokas susieti su mokyklos lankymu.

Komisija glaudžiai bendradarbiauja su kiekviena plėtros šalimi peržiūrėdama pažangą įgyvendinant svarbiausius įsipareigojimus, kurie prisiimti siekiant skatinti didesnę romų bendruomenės integraciją. Būtina užtikrinti, kad teikdamos paramą romams, plėtros šalys veiksmus derintų su ES lygmens veiksmams.

Remdama pastangas spręsti minėtus uždavinius, Komisija:

- remis ir skatins rengti nacionalinio lygmens susitikimus, kad būtų atsižvelgta į 2011 m. rengtus seminarus romų klausimais; pasitelkdama šalyse veikiančius stebėjimo komitetus griežtai stebės, kaip įgyvendinamos išvados dėl veiklos;
- didins finansavimą pagal PNPP ir sieks jį tinkamiau orientuoti taikydama romams skirtas priemones, kuriomis finansuojami nacionaliniuose seminaruose romų klausimais sutarti veiksmai, taip pat gerins bendradarbiavimą su kitomis tarptautinėmis organizacijomis;
- 2014 m. Briuselyje surengs konferenciją romų klausimais, skirs prizus NVO, įgyvendinančioms naujoviškus ir sėkmingus romų integracijos projektus.

2007–2013 m. per 100 mln. EUR vertės pasirengimo narystei paramos skirta romų socialinei įtraukčiai ir integracijai remti ir gyvenimo sąlygoms plėtros šalyse gerinti. **Taikydama PNPP II**, Komisija skirs tikslingesnę finansavimą ir stiprins strateginį bendradarbiavimą su išorės suinteresuotaisiais subjektais, nustatys geriausios praktikos pavyzdžius ir jais remsis. Pirmenybė bus teikiama tiems projektams, kuriais tiesiogiai daromas poveikis pavieniams romų bendruomenės nariams, ypatingą dėmesį skiriant švietimui ir socialinei įtraukčiai.

- Lesbietės, gėjai, biseksualūs, translyčiai ir interseksualūs asmenys (LGBTI)

Homofobija, diskriminacija ir neapykantos nusikaltimai, susiję su seksualine orientacija ir lytine tapatybe, tebėra paplitę reiškiniai Vakarų Balkanuose ir Turkijoje. Tai iš dalies lemia neišsamūs teisės aktai, taip pat nenuoseklus galiojančių teisinių nuostatų įgyvendinimas. Teisių pažeidimų pavyzdžiai – diskriminacija tokiose srityse kaip užimtumas ir švietimas, tam tikrų valdžios institucijų nepajėgumas užtikrinti žodžio ir susirinkimų laisvės, neapykantą kurstanti kalba, bauginimas, fizinis smurtas ir net žmogžudystės.

2013 m. birželio mėn. ES priėmė gaires dėl LGBTI asmenų visų žmogaus teisių skatinimo ir apsaugos, kuriomis bus remiamasi vykdant ES išorės veiksmus šioje srityje. Kad šios srities strategija būtų sėkmingai įgyvendinta plėtros šalyse, būtinas tvirtas vyriausybių, vietos valdžios institucijų, susijusių teisėsaugos institucijų ir ES politinis įsipareigojimas. Valdžios institucijos plėtros šalyse gali reikšmingai prisidėti skatindamos visuomenę pakeisti požiūrį į LGBTI asmenis, kuris geriausiu atveju yra prieštaringas, blogiausiai – priešiškas.

Būtina nedelsiant išplėsti Turkijos ir buvusiosios Jugoslavijos Respublikos Makedonijos kovos su diskriminacija teisės aktų taikymo sritį, kad į ją būtų įtrauktos nuostatos dėl

seksualinės orientacijos ir lytinės tapatybės. Įstatymai dėl neapykantos nusikaltimų dar turi būti priimti daugelyje šalių. Būtina rengti teisėsaugos institucijų, ombudsmeno institucijų, teisėjų ir žiniasklaidos srityje dirbančių asmenų mokymą, kad didėtų informuotumas apie naujus įstatymus, būtų užtikrinamas tinkamas jų įgyvendinimas ir padedama geriau juos suprasti. Šalys turi vykdyti neapykantą kurstančių kalbų, smurto ir bauginimo visiško netoleravimo politiką ir prioritetine tvarka imtis priemonių, kad būtų nagrinėjami ankstesni atvejai ir būtų pasirengta griežtai reaguoti į tokius atvejus ateityje. Šalys turi imtis priemonių kovoti su stereotipais ir dezinformacija, taip pat švietimo sistemoje. Jokio pavidalo diskriminacija negali būti pateisinama religinėmis ar kultūrinėmis vertybėmis. Susirinkimų ir saviraiškos laisvės turėtų būti ginamos, sykiu tinkamai valdant gėjų paradus, įskaitant Serbijoje, kurioje, deja, šiemet toks paradas buvo trečią kartą iš eilės uždraustas saugumo sumetimais.

Remdama pastangas spręsti minėtus uždavinius, Komisija:

- didins politinę paramą ir regimumą, be kita ko, užtikrindama, kad šie klausimai būtų sistemingai sprendžiami atitinkamuose forumuose, kuriuose dalyvautų plėtos šalys, ir per stojimo derybas, nustatant aiškesnius politinius prioritetus ir tobulinant stebėjimą ir paskesnius veiksmus;
- 2014 m. organizuos aukšto lygio konferenciją LGBTI klausimais, kurios tikslas – įvertinti dabartinę padėtį ir padarytą pažangą, dalytis geriausia patirtimi ir priimti išvadas dėl veiklos;
- gerins strateginį bendradarbiavimą su išorės suinteresuotaisiais subjektais (tarptautinėmis organizacijomis ir pilietine visuomene).

2007–2013 m. per 2,5 mln. EUR specialios paramos pagal PNPP ir Europos demokratijos ir žmogaus teisių rėmimo priemonę teikta su LGBTI susijusiems klausimams spręsti. **Taikydama PNPP II**, Komisija skirs tikslingesnį finansavimą, pvz., rengdama mokymą atitinkamų valdžios institucijų darbuotojams, įskaitant teisėjus ir policijos pareigūnus, rengs tikslines kampanijas ir kitas iniciatyvas (praktinius seminarus ir renginius), kad būtų gerinamas suvokimas ir skatinama tolerancija. Komisija šioje srityje teikiamą pagalbą koordinuos su Europos Taryba ir EBPO.

e) Dvišalių klausimų sprendimas ir praeities palikimo atsikratymas

Balandžio mėn. pasiektas istorinis Belgrado ir Prištinos susitarimas sudaro sąlygas abiem šalims kurti bendrą ateitį Europoje. Tai privertė naujai pažvelgti į kitus dvišalius klausimus ir parodė, kad esant politinei valiai, drąsai ir ES paramai, galima daug nuveikti. Po daugybės aukšto lygmens Serbijos ir Kosovo susitikimų tarpininkaujant ES, šalys balandžio 19 d. pasiekė Pirmąjį susitarimą dėl santykių normalizavimo principų, gegužės mėn. papildytą visapusišku įgyvendinimo planu, kuriame nustatytas aiškus terminas – 2013 m. pabaiga. Atsižvelgdama į tai, Europos Vadovų Taryba priėmė sprendimą pradėti stojimo derybas su Serbija, o Taryba patvirtino derybinius nurodymus dėl stabilizacijos ir asociacijos susitarimo su Kosovu.

Taip pat padaryta pažanga sprendžiant kitus **dvišalius klausimus** regione, sustiprinti geri kaimyniniai santykiai – svarbiausias stabilizacijos ir asociacijos proceso elementas. Serbija ir Bosnija ir Hercegovina palaikė glaudesnius ryšius, Serbijos prezidentas viešai atsiprašė už Bosnijoje ir Hercegovinoje padarytus nusikaltimus, Serbija ir Kroatija konstruktyviau palaikė santykius. Regiono šalys palaikė dvišalius ir daugiašalius santykius sprendžiamos tokius sudėtingus klausimus kaip karo nusikaltimai, pabėgėlių sugrįžimas, organizuotas nusikaltamumas ir policijos bendradarbiavimas. Bosnijos ir Hercegovinos karo nusikaltimus tiriančios prokuratūros pasirašė keletą susitarimų su Kroatijos ir Serbijos prokuratūromis. Šalinamos asmenų išdavimo kliūtys. Bosnijos ir Hercegovinos, Kroatijos, Juodkalnijos,

Serbijos ir Kosovo prezidentų atstovai susitiko rugsėjo mėn., kad pirmą kartą aptartų Tiesos ir susitaikymo komisijos (RECOM) statutą. Jie susitarė dėl šios iniciatyvos tikslų ir pagrindinio vaidmens. Kroatija, Serbija, Bosnija ir Hercegovina ir Juodkalnija pagal Sarajevo procesą įgyvendina regioninio masto aprūpinimo būstu projektą.

Šioje srityje būtina didesnė pažanga. Liko neišspręsta daug dvišalių klausimų: mažumų padėtis ir dėl buvusios Jugoslavijos Respublikos žlugimo atsiradusios problemos, pvz., sienų demarkacija. Santykiams kenkia visiškai skirtingas požiūris į nesenus istorinius įvykius ir etninių grupių tarpusavio problemos. Politiniai ir kiti vadovai turi elgtis atsakingiau ir ryžtingiau pasmerkti neapykantą kurstančias kalbas ir kitas netolerancijos apraiškas. Būtina dėti daugiau pastangų, kad kaltininkai atsakytų už padarytus karo nusikaltimus, būtų išspręsti su pabėgėliais ir šalies viduje perkeltaisiais asmenimis susiję klausimai ir kad būtų normalizuoti santykiai mažumų padėties srityje. Nepakankama pažanga padaryta sprendžiant dingusių asmenų problemą.

Etninių grupių tarpusavio santykiai ir ginčai dėl statuso toliau kliudo institucijų veikimui šalyse, visų pirma Bosnijoje ir Hercegovinoje, ir stabdo reformų procesus. Sudėtingi etninio pobūdžio klausimai gali būti sėkmingai išspręsti palaikant dialogą ir ieškant kompromiso, kaip matyti iš Serbijos ir Kosovo pasiekto susitarimo ir buvusioje Jugoslavijos Respublikoje Makedonijoje įgyvendinamo *Ohrido* pagrindų susitarimo.

Neišspręsti dvišaliai klausimai toliau neigiamai veikia stojimo procesą. Siekdamas gerų kaimyninių santykių, atitinkamos šalys turi nedelsdamos spręsti dvišalius klausimus. Būtina dėti visas pastangas, kad svarbūs dvišaliai ginčai būtų išspręsti iki stojimo į ES. Komisija ragina šalis dėti visas pastangas, kad būtų rastas neišspręstų ginčų sprendimo būdas taikant nusistovėjusius principus ir priemones, be kita ko, prireikus klausimus perduodant Tarptautiniam Teisingumo Teismui arba kitoms esamoms ar *ad hoc* ginčų sprendimo įstaigoms. Slovėnijos ir Kroatijos pavyzdys rodo, kad toks požiūris gali duoti teigiamų rezultatų. Dvišaliai klausimai neturėtų stabdyti stojimo proceso.

Į Serbijos stojimo derybų programą ES ketina įtraukti reikalavimą normalizuoti Belgrado ir Prištinos santykius. Buvusioji Jugoslavijos Respublika Makedonija turi stengtis palaikyti gerus kaimyninius santykius, vesti derybas ir nedelsiant rasti abipusiai priimtina sprendimą dėl pavadinimo tarpininkaujant JT. Komisija yra pasirengusi padėti suteikti būtiną politinį akstiną ieškant sprendimų ir paremti susijusias iniciatyvas.

Susitaikymas būtinas skatinant stabilumą regione, kuriame dar visai neseniai vyko konfliktai. Regiono šalys, valstybės narės ir ES turi aktyviau prisidėti pietryčių Europoje kurdamos palankias sąlygas, kurios padėtų atsikratyti praeities palikimo, ir taip mažinti pavojų, kad neišspręsti dvišaliai klausimai bus naudojami kaip politinės priemonės. Komisija pabrėžia, kad Kroatijos deklaracijai dėl Europos vertybių Pietryčių Europoje propagavimo tenka svarbus vaidmuo. Pagirtina, kad Kroatija nori pasinaudoti savo kaip pirmos į ES įstojusios šalies, kuri labai nukentėjo dėl praėjusio amžiaus paskutinio dešimtmečio konfliktų, unikalia padėtimi ir teikti politinę bei techninę pagalbą kaimyninėms šalims, siekiančioms narystės ES. Komisija pasirengusi padėti jai teikti tokią pagalbą, visų pirma taikydama TAIEK pasirengimo narystei priemonę.

Regioninis bendradarbiavimas tęstas tokiuose regioniniuose forumuose kaip Energijos bendrija, Europos bendroji aviacijos erdvė, Vidurio Europos laisvosios prekybos erdvė ir Regioninė viešojo administravimo mokykla. Regioninė bendradarbiavimo taryba toliau stiprina savo kaip forumo, kuriame sprendžiami visam regionui svarbūs klausimai, pozicijas ir plėtoja savo ES perspektyvą, dar labiau įtraukdama regioninį bendradarbiavimą į šalių politines darbotvarkes. Juodkalnijos pasiūlymas suburti šešių Vakarų Balkanų šalių grupę (Albanija, Bosnija ir Hercegovina, buvusioji Jugoslavijos Respublika Makedonija, Kosovas, Juodkalnija ir Serbija) yra konstruktyvi iniciatyva, parengta remiantis teigiama Vyšegrado

grupės patirtimi. Svarbu, kad tokios iniciatyvos papildytų vienos kitas ir duotų papildomos naudos taikomoms priemonėms, taip pat kad jos būtų vykdomos ir skatinamos regioniniu lygmeniu. Aktyvus dalyvavimas įgyvendinant strategiją dėl Dunojaus regiono ir rengiant Adrijos ir Jonijos jūrų makroregioninę strategiją taip pat gali paskatinti ekonominę ir socialinę plėtrą ir integraciją ES.

Remdama pastangas spręsti minėtus uždavinius, Komisija:

- skatins šalis, sudariusias stabilizacijos ir asociacijos susitarimus, kurti dvišalius susitarimus sudariusių šalių tinklus, kurie padėtų palaikyti glaudesnį politinį dialogą dėl svarbiausių klausimų;
- toliau teiks politinę paramą ir padės visoms susijusioms šalims ieškoti būdų kuo greičiau spręsti dvišalius klausimus ir aktyviai remis pastangas ieškoti sprendimų kituose forumuose.

2007–2013 m. Komisija teikė didelę pasirengimo narystei pagalbą finansuodama projektus ir iniciatyvas, kuriais remiamas susitaikymas ir apskritai regioninis ir tarpvalstybinis bendradarbiavimas. **Pagal PNPP II** susitaikymas bus pagrindinė tema ir Komisija toliau remis iniciatyvas, kuriomis siekiama spręsti karo palikimo klausimus (Sarajevo procesas, karo nusikaltimus tiriančių prokuratūrų tinklas, tiesos ir susitaikymo procesas (RECOM)). Bus skatinamas ir remiamas bendradarbiavimas tokiose srityse kaip švietimas, mokslas, kultūra, žiniasklaida, jaunimo klausimai ir sportas. Komisija toliau remis regionines iniciatyvas, pvz., Regioninę bendradarbiavimo tarybą ir Regioninę viešojo administravimo mokyklą. Svarbu užtikrinti, kad šalių bei regioninėms programoms ir atitinkamoms makroregioninėms strategijoms lėšos būtų skiriamos laikantis nuoseklumo ir suderinimo principų.

III. IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Remdamasi atlikta analize ir atsižvelgdama į priede pateiktose šalims skirtose išvadose nurodytus konkrečių šalių vertinimus, Komisija teikia šias **išvadas** ir **rekomendacijas**.

I

1. **Prieš dvidešimt metų** Vakarų Balkanų šalys draskė konfliktai. Būtent tuo metu Europos Sąjunga susitarė dėl būsimų valstybių narių stojimo į ES sąlygų, dar žinomų kaip **Kopenhagos kriterijai**. Praėjus dešimčiai metų, **2003 m. Salonikų aukščiausiojo lygio susitikime** ES Vakarų Balkanų šalims suteikė **aiškią narystės ES perspektyvą**, jeigu bus patenkintos būtinos sąlygos, visų pirma Kopenhagos kriterijai ir stabilizacijos ir asociacijos proceso (SAP) sąlygos.

Kroatija šias sąlygas įvykdė ir 2013 m. liepos 1 d. tapo **28-ąja ES valstybe nare**. Kroatijos įstojimas yra puikus pavyzdys, rodantis, kad plėtros procesas skatina pokyčius ir padeda stabilizuoti padėtį. Balandžio mėn. **Serbijos** ir **Kosovo** pasiektas istorinis susitarimas dar kartą įrodo, kokią galią turi ES perspektyva ir kaip ji padeda užgydyti gilius praeities įvykių paliktus randus.

Kopenhagos kriterijai svarbos neprarado ir šiandien, nes jie atspindi **pagrindines vertybes**, kuriomis pagrįsta ES: demokratija, teisinė valstybė ir pagarba pagrindinėms teisėms. **ES kylantys ekonominiai sunkumai** patvirtina ekonominių kriterijų svarbą ir poreikį toliau konsoliduoti plėtros šalių ekonominį ir finansinį stabilumą, skatinti augimą ir konkurencingumą.

2. **Stojimo procesas** šiandien yra griežtesnis ir visapusiškesnis negu anksčiau, nes atsižvelgiama į ES politikos pokyčius ir per ankstesnius plėtros procesus įgytą patirtį. Procesas paremtas **griežtomis, bet sąžiningomis sąlygomis**, o pažanga siekiant narystės priklauso nuo to, kokių veiksmų kiekviena šalis imasi siekdama tenkinti

nustatytus kriterijus. Taip užtikrinamas plėtros politikos **patikimumas**, o plėtros šalys skatinamos įgyvendinti plataus užmojo reformas. Vertingiausia įgyta patirtis – supratimas, kad pirmiausia turi būti išspręsti **svarbiausi klausimai**.

3. Svarbiausias plėtros proceso elementas – **teisinė valstybė**. Remiantis naujuoju požiūriu, kuriam Taryba pritarė 2011 m. gruodžio mėn., stojimo derybų pradžioje šalys turi išspręsti tokius klausimus kaip teismų sistemos reforma ir kova su organizuotu nusikalstamumu bei korupcija. Taip šalims suteikiama daugiau laiko pasiekti svarbių reformų įgyvendinimo rezultatų ir užtikrinti, kad reformos bus tvirtai įsišaknijusios ir negrįžtamos. Naujasis požiūris yra svarbiausias Juodkalnijos derybų programos elementas ir jo Komisija laikysis per derybas su kitomis plėtros šalimis. Vizų režimo liberalizavimo procesas davė Vakarų Balkanų šalių piliečiams didelės naudos ir paskatino šalis įgyvendinti reformas tokiose srityse kaip teisinė valstybė, sienų kontrolė ir migracija. Šalys turi dėti daugiau pastangų, kad būtų įtvirtintos reformos ir įgyvendinamos piktnaudžiavimo vizų režimo liberalizavimu prevencijos priemonės.
4. Pasaulinė ekonomikos krizė parodė, kad visos šalys turi stiprinti **ekonominį valdymą**. Nė viena Vakarų Balkanų šalis kol kas nėra veikiančios rinkos ekonomikos šalis. Visos šios šalys kenčia nuo didelio nedarbo, visų pirma jaunimo. Jos turi aktyviau įgyvendinti reformas, kad būtų atkurtas tvarus augimas ir išspręstos problemos siekiant tenkinti ekonominius kriterijus ir didinti **konkurencingumą**. Komisija pateikė įvairių pasiūlymų, kaip siekti šio tikslo; vienas iš jų – parengti nacionalines ekonominių reformų strategijas ir viešųjų finansų valdymo veiksmų planus. Komisija bendradarbiaus su pagrindinėmis tarptautinėmis finansų įstaigomis, kad būtų remiamos reformos, padėsiančios tenkinti ekonominius kriterijus. Pagal Vakarų Balkanų investicijų programą toliau bus remiamos investicijos, skatinančios darbo vietų kūrimą ir augimą. Būtina sukurti palankesnę aplinką, kuri padėtų pritraukti tiesioginių užsienio investicijų.
5. Įvykiai keliuose plėtros šalyse parodė, kad svarbu **stiprinti demokratines institucijas** ir užtikrinti įtraukius demokratinius procesus. Komisija siekia, kad svarbesnis vaidmuo tektų pilietinei visuomenei ir įvairių partijų platformoms, skirtoms ES integracijai, ir tam teikia finansinę paramą. Ji taip pat ragina vykdyti rinkimų, parlamento ir viešojo administravimo reformas glaudžiai bendradarbiaujant su kitomis šiose srityse veikiančiomis tarptautinėmis organizacijomis.
6. Europos Sąjunga grindžiama bendromis vertybėmis ir principais, įskaitant pagarbą **pagrindinėms teisėms**. Visos Vakarų Balkanų šalys ir Turkija turi toliau vykdyti reformas, kad saviraiškos laisvės ir mažumoms priklausančių asmenų, įskaitant **romų**, teisių apsaugos principai būtų praktiškai įgyvendinami. Siekiant nuo diskriminacijos, visų pirma susijusios su seksualine orientacija, apsaugoti kitas **pažeidžiamas grupes**, būtina taikyti griežtesnes priemones. Vykstant stojimo procesui Komisija šiuos klausimus laikys prioritetiniais, taip pat teiks tikslingesnę finansavimą pagal PNPP ir taikydama romams skirtas priemones teiks didesnę pagalbą, kad būtų skatinama jų integracija.
7. **Regioninis bendradarbiavimas ir geri kaimyniniai santykiai** yra svarbiausi stabilizacijos ir asociacijos proceso elementai. Vakarų Balkanų stabilumui vis dar kenkia su praeities konfliktais susiję klausimai, įskaitant karo nusikaltimus, pabėgėlių grąžinimą, požiūrį į mažumas ir lygių teisių užtikrinimą visiems piliečiams. Šiuos klausimus reikia galutinai išspręsti. Šiuo tikslu Komisija toliau remia iniciatyvas, kuriomis siekiama atsikratyti praeities palikimo. Regioninis bendradarbiavimas turi būti toliau stiprinamas, kad jis būtų įtraukus ir skatinamas pačių regionų iniciatyva.

Komisija visapusiškai remia Pietryčių Europos bendradarbiavimo procesą (PEBP) ir Regioninės bendradarbiavimo tarybos darbą, įskaitant 2020 m. regioninę strategiją.

8. Plėtos šalys turi atnaujinti pastangas spręsti tarpusavio **dvišalius ginčus** ir ginčus su dabartinėmis valstybėmis narėmis. Dvišalius klausimus atitinkamos šalys turi spręsti kuo skubiau ir jie neturėtų stabdyti stojimo proceso. Komisija ragina šalis dėti visas pastangas, kad būtų rastas neišspręstų ginčų sprendimas laikantis nustatytų principų ir priemonių. Stojimo derybos gali suteikti politinį postūmį išspręsti ginčus. Komisija toliau teiks politinę paramą ir padės visoms susijusioms šalims ieškoti būdų kuo greičiau spręsti dvišalius klausimus ir aktyviai remti pastangas ieškoti sprendimų kituose forumuose. Komisija skatins šalis, sudariusias stabilizacijos ir asociacijos susitarimus, kurti dvišalius susitarimus sudariusių šalių tinklus, kurie padėtų palaikyti glaudesnį politinį dialogą dėl svarbiausių klausimų.
9. 2014 m. bus pradėta taikyti antroji **Pasirengimo narystei pagalbos priemonė**, kuri galios iki 2020 m. Taikydama šią priemonę ES toliau teiks didelę paramą stojimui besirengiančioms plėtos šalims, taip pat remti regioninį ir tarpvalstybinį bendradarbiavimą. Daugiausia dėmesio bus skiriama bendros svarbos sritims, bus nustatyta mažiau prioritetų ir įgyvendinami didesnio masto projektai. Šalims kylančios pagrindinės problemos bus sprendžiamos laikantis strategiškesnio ir visapusiškesnio požiūrio ir įgyvendinant naujoves, pvz., laikantis sektorinio požiūrio, taikant paskatas, kad būtų siekiama geresnių rezultatų, didinant paramą biudžetui ir daugiau dėmesio skiriant rezultatams, kuriuos galima įvertinti. Kad būtų patenkinti dideli investicijų poreikiai ir būtų skatinamas augimas ir kuriamos darbo vietos, Komisija glaudžiau bendradarbiaus su tarptautinėmis finansų įstaigomis, kad PNPP lėšos taip pat padėtų pritraukti privataus kapitalo taikant naujoviškas finansines priemones.
10. Plėtos politikos sėkmė priklauso nuo ES piliečių palaikymo. Svarbu, kad valstybės narės sykiu su ES institucijomis palaikytų informacija pagrįstas diskusijas apie plėtos politikos politinį, ekonominį ir socialinį poveikį. Valstybės narės tenka svarbiausias vaidmuo supažindinti piliečius su plėtos politikos faktais ir drauge informuoti apie plėtos naudą, visų pirma didžiausią jos indėlį siekiant taikos, saugumo ir klestėjimo, taip pat sprendžiant susirūpinimą piliečiams keliančius klausimus.

II

11. **Juodkalnija.** Pernai pradėtos stojimo derybos buvo svarbus Juodkalnijos žingsnis ES link. Šalims vykdant visapusiškas ir ilgalaikes politines reformas, visų pirma laikantis naujo požiūrio derantis dėl 23 skyriaus (Teisminės institucijos ir pagrindinės teisės) ir 24 skyriaus (Teisingumas, laisvė ir saugumas), reikės tvirtos politinės valios ir didesnių administracinių gebėjimų. Stojimo procesas turi būti įtraukus ir visuose jo etapuose turi dalyvauti pilietinė visuomenė. Juodkalnija priėmė išsamius veiksmų planus, kuriuose nustatyta visapusiška reformų darbotvarkė teisinei valstybei stiprinti. Šių planų įgyvendinimas ir pažanga siekiant tarpinių orientacinių tikslų, susijusių su šiais skyriais, lems bendrą stojimo derybų tempą. Šiuo atžvilgiu labai svarbu, kaip bus įgyvendinamos liepos mėn. priimtose Konstitucijos pataisos, kuriomis stiprinamas teisminių institucijų nepriklausomumas, ir kokia pažanga bus padaryta kovojant su organizuotu nusikalstamumu ir korupcija, įskaitant aukšto lygio pareigūnų korupciją.

Viešojo administravimo reforma laikoma prioritetu siekiant užtikrinti, kad Juodkalnija pajėgtų taikyti *acquis*, spręstų politizavimo problemą, didintų valstybės tarnybos skaidrumą ir valstybės tarnautojų profesionalumą. Pastarųjų mėnesių įvykiai, visų pirma tariamas viešųjų lėšų naudojimas politiniais tikslais, parodė, kad svarbu didinti piliečių pasitikėjimą valdžios institucijomis. Šiomis aplinkybėmis būtina sparčiai

užbaigti nuodugnius tyrimus ir imtis tinkamų priemonių. Taip pat būtina imtis tolesnių veiksmų atsižvelgiant į parlamento grupės dėl rinkimų proceso darbą. Būtina stiprinti saviraiškos laisvę, be kita ko, tinkamai tiriant visus smurto prieš žurnalistus ir grasinimų jiems atvejus ir nuteisiant kaltuosius. Ekonomikos srityje būtina gerinti verslo aplinką ir spręsti didelio nedarbo problemą. Būtina nedelsiant restruktūrizuoti aliuminio gamintoją KAP.

12. **Serbija.** 2013-ieji Serbijai buvo istoriškai svarbūs metai siekiant narystės Europos Sąjungoje. Europos Vadovų Tarybos birželio mėn. priimtas sprendimas pradėti stojimo derybas yra svarbus naujas Serbijos ir Europos Sąjungos santykių etapas. Taip pripažinta pažanga, padaryta įgyvendinant svarbiausias reformas, ir didelės Serbijos pastangos normalizuoti santykius su Kosovu. Rugsėjo mėn. įsigaliojo stabilizacijos ir asociacijos susitarimas.

Serbija aktyviai ir konstruktyviai bendradarbiavo siekdama regimo ir ilgalaikio santykių su Kosovu pagerėjimo. Balandžio mėn. Serbija, dalyvaudama dialoge, kuris vyko tarpininkaujant ES, su Kosovu pasiekė Pirmąjį susitarimą dėl santykių normalizavimo principų, kuris gegužės mėn. papildytas visapusišku įgyvendinimo planu. Toliau tęstas įgyvendinimas ir šalyse jau pasiekta negrįžtamų pokyčių. Šalys taip pat susitarė dėl energetikos ir telekomunikacijų. Serbija turi toliau tvirtai laikytis įsipareigojimo siekti normalizuoti santykius su Kosovu ir įgyvendinti visus susitarimus, pasiektus palaikant dialogą.

Rugsėjo mėn. Komisija pradėjo *acquis* patikrinimą ir rengiasi pirmai tarpvyriausybinei konferencijai dėl Serbijos stojimo, kuri turi būti surengta vėliausiai 2014 m. sausio mėn., po to, kai Taryba priims derybų programą. Prasidėjus šiam naujam etapui, kuris pareikalaus daug pastangų, ypatingą dėmesį Serbija turės skirti svarbiausioms teisinės valstybės sritims, visų pirma teisminių institucijų reformos įgyvendinimui, kovai su korupcija ir organizuotu nusikalstamumu, viešojo administravimo reformai, svarbiausių institucijų nepriklausomumui, žiniasklaidos laisvei, kovai su diskriminacija ir mažumų apsaugai. Turi būti aktyviai įgyvendinama romų integracijos strategija. Serbija turi toliau gerinti verslo aplinką ir kurti konkurencingą privatųjį sektorių. Taip pat svarbu spręsti didelio nedarbo problemą. Serbija turi toliau remtis teigiamais rezultatais, pasiektais per pastaruosius metus regioninio bendradarbiavimo srityje, kurie, be kita ko, padėjo palaikyti glaudesnius ryšius su kaimyninėmis šalimis aukštų pareigūnų lygmeniu.

13. **Buvusioji Jugoslavijos Respublika Makedonija.** Po praėjusių metų pabaigos įvykių parlamente prasidėjusi krizė parodė, kad politinės partijos yra labai susiskaldžiusios ir kad tai neigiamai veikia parlamento darbą, todėl nacionaliniams interesams ginti būtina konstruktyvi politika. Svarbu, kad būtų toliau įgyvendinamas kovo 1 d. politinis susitarimas. ES darbotvarkė tebėra šalies strateginis prioritetasis. Aukšto lygio dialogas stojimo klausimais padėjo padaryti pažangą daugelyje prioritetinių sričių, pvz., sumažinti neišnagrinėtų bylų skaičių ir pasiekti kovos su korupcija rezultatų. Šalies teisės aktų suderinimo lygis, atsižvelgiant į stojimo proceso dabartinį etapą, yra tinkamas, toliau daryta pažanga stiprinant gebėjimus vykdyti narystės įsipareigojimus.

Kitais metais svarbiausios reformos turėtų būti veiksmingas galiojančios teisinės sistemos ir politikos įgyvendinimas ir vykdymo užtikrinimas. Ypatingas dėmesys turėtų būti skirtas teisinei valstybei, be kita ko, teisminių institucijų nepriklausomumo didinimui ir geresnių kovos su korupcija bei organizuotu nusikalstamumu rezultatų užtikrinimui. Susirūpinimą toliau kelia saviraiškos laisvė ir apskritai žiniasklaidos padėtis. Turi būti užbaigta *Ohrido pagrindų susitarimo*, itin svarbaus etninių grupių tarpusavio santykiams, peržiūra ir atsižvelgta į jame pateiktas rekomendacijas. Turi

būti aktyviai įgyvendinama romų integracijos strategija. Būtina spręsti nykstančios ribos tarp valstybės ir partijų problemą, kurią rinkimų srityje nurodė ESBO Demokratinė institucijų ir žmogaus teisių biuras. Turi būti sprendžiama didelio nedarbo problema ir tobulinamas viešųjų finansų valdymas.

Komisija laikosi nuomonės, kad politiniai kriterijai toliau tinkamai tenkinami, ir rekomenduoja pradėti stojimo derybas. Perėjimas į kitus, sudėtingesnius plėtos proceso etapus būtinas siekiant konsoliduoti ir skatinti tolesnes reformas ir stiprinti etninių grupių tarpusavio santykius. Aukšto lygio dialogas stojimo klausimais yra naudinga priemonė, padėsianti sutelkti dėmesį į svarbiausius klausimus, be kita ko, gerus kaimyninius santykius, tačiau toks dialogas neprilygsta stojimo deryboms.

Komisija ir toliau laikosi nuomonės, kad sprendimas pradėti stojimo derybas padėtų sukurti palankesnes sąlygas gerinti kaimyninius santykius ir visų pirma rasti abipusiai priimtina sprendimą dėl pavadinimo tarpininkaujant JT. Praėjus beveik dviems dešimtmečiams, JT procese dalyvaujančios šalys turi stiprinti politinį įsipareigojimą, kad dalyvaujant tarptautinei visuomenei galiausiai būtų rastas sprendimas.

Komisija jau penktą kartą rekomenduoja pradėti stojimo derybas su šia šalimi. Kol kas Taryba nepriėmė jokio sprendimo. Jei į šią rekomendaciją nebus atsižvelgta, buvusiąją Jugoslavijos Respublikai Makedonijai ir ES gali kilti didelių sunkumų. Tai skatina abejones plėtos proceso, pagrįsto aiškiomis sąlygomis ir nuopelnų principus, patikimumu. Patikimos ES perspektyvos nebuvimas kelia pavojų, kad šalis nustos dėti pastangas vykdyti reformas.

Europos Vadovų Tarybos raginimu Komisija dar kartą pabrėžia ketinanti nedelsiant teikti pasiūlymą dėl derybų programos, kurioje atsižvelgiama į tai, kad derybų pradžioje būtina spręsti pavadinimo problemą, ir atliks ES *acquis*, pradedant tokiais skyriais kaip Teisminės institucijos ir pagrindinės teisės ir Teisingumas, laisvė ir saugumas, analitinį patikrinimą. Komisija laikosi nuomonės, kad atliekamas patikrinimas ir Taryboje vykstančios diskusijos dėl derybų programos galėtų suteikti reikalingą postūmį ieškoti abipusiai priimtino pavadinimo problemos sprendimo būdo dar prieš atidarant derybinius skyrius. Laikantis naujojo požiūrio per derybas su buvusiąja Jugoslavijos Respublika Makedonija dėl 23 ir 24 skyrių taip pat būtų galima išspręsti ir valstybėms narėms susirūpinimą keliančius klausimus ir užtikrinti reformų ilgalaiškumą.

Praėjus beveik dešimčiai metų nuo SAS įsigaliojimo 2004 m. balandžio mėn., Komisija penktą kartą ragina Tarybą priimti jos 2009 m. pasiūlymą pradėti antrąją asociacijos proceso etapą, atsižvelgiant į atitinkamas SAS nuostatas, kuriomis numatyta, kad asociacijos procesas užbaigiamas per ne ilgesnį kaip dešimties metų pereinamąjį laikotarpį.

14. **Albanija.** Praėjusių metų spalio mėn. Komisija rekomendavo Tarybai suteikti Albanijai šalies kandidatės statusą laikantis nuostatos, kad ji baigs įgyvendinti pagrindines priemones teismų sistemos ir viešojo administravimo reformų srityse ir peržiūrės parlamento darbo tvarkos taisykles. 2012 m. gruodžio mėn. Taryba, rengdamasi priimti sprendimą dėl šalies kandidatės statuso suteikimo, paprašė Komisijos nedelsiant parengti padarytos pažangos ataskaitą ir joje taip pat atsižvelgti į tolesnius Albanijos veiksmus kovoti su korupcija ir organizuotu nusikalstamumu, be kita ko, aktyviai vykdant tokių bylų tyrimus ir baudžiamąjį persekiojimą. Šioje srityje Albanija priėmė reikalingas svarbiausias teismų sistemos, viešojo administravimo ir parlamento reformų priemones, kurioms pritarė įvairios partijos. Birželio mėn. vykusius parlamento rinkimus ESBO Demokratinė institucijų ir žmogaus teisių biuro tarptautinė rinkimų stebėjimo misija įvertino kaip konkurencingus ir padarė išvadą,

kad piliečių dalyvavimas buvo aktyvus per visą rinkimų kampaniją ir kad buvo iš tiesų gerbiama pagrindinė laisvė. Kovodama su korupcija ir organizuotu nusikalstamumu, Albanija ėmėsi pradinių veiksmų siekdama efektyviau vykdyti tyrimus ir baudžiamąjį persekiojimą ir stiprinti teisėsaugos institucijų tarpusavio bendradarbiavimą. Apkaltinamųjų nuosprendžių korupcijos ir pinigų plovimo bylose skaičius išaugo, taip pat atlikta daugiau tyrimų, susijusių su prekyba žmonėmis ir narkotikais. Tinkamai atsižvelgta į visas Europos Tarybos neseniai parengtas rekomendacijas dėl politinių partijų finansavimo ir su korupcija susijusių teisinių nuostatų. Naujoji Albanijos vyriausybė tvirtai įsipareigojo kovoti su korupcija ir šį prioritetinį klausimą įtraukė į programą.

Atsižvelgiant į tai, kad Albanija bus padariusi būtiną pažangą, Komisija rekomenduoja Tarybai suteikti jai šalies kandidatės statusą, laikantis nuostatos, kad Albanija toliau kovos su organizuotu nusikalstamumu ir korupcija.

Atsižvelgiant į 2010 m. Komisijos nuomonę, prieš pradėdama stojimo derybas Albanija turi spręsti šiuos svarbiausius prioritetinius klausimus:

1. tęsti viešojo administravimo reformą, kad būtų didinamas viešojo administravimo institucijų darbuotojų profesionalumas ir užtikrintas atskyrimas nuo politikos;
2. imtis tolesnių veiksmų teisminių institucijų nepriklausomumui, efektyvumui ir atskaitomybei didinti;
3. toliau ryžtingai kovoti su korupcija, be kita ko, siekiant svarbių rezultatų aktyviai vykdant tyrimus, baudžiamąjį persekiojimą ir priimant apkaltinamuosius nuosprendžius;
4. toliau ryžtingai kovoti su organizuotu nusikalstamumu, be kita ko, siekiant svarbių rezultatų aktyviai vykdant tyrimus, baudžiamąjį persekiojimą ir priimant apkaltinamuosius nuosprendžius;
5. imtis veiksmingų priemonių žmogaus teisių, įskaitant romų, apsaugai stiprinti, vykdyti nediskriminavimo politiką ir paisyti nuosavybės teisių.

Komisija yra pasirengusi padėti Albanijai spręsti šiuos prioritetinius klausimus palaikant aukšto lygio dialogą.

Konstruktivus ir tvarus vyriausybės ir opozicijos dialogas su ES susijusių reformų klausimais bus svarbus užtikrinant Albanijos ateitį ES. Taip pat svarbu, kad Albanija toliau konstruktyviai palaikytų regioninį bendradarbiavimą.

15. **Bosnijoje ir Hercegovinoje** Europos integracijos procesai sustojo. Siekdama narystės ES, šalis turi nedelsdama vykdyti Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimą, priimtą Sejdič ir Finci byloje. Šio sprendimo vykdymas ne tik svarbus siekiant narystės ES, bet ir užtikrinant Bosnijos ir Hercegovinos prezidento ir Liaudies rūmų, kurie bus renkami 2014 m., teisėtumą ir patikimumą. Bosnija ir Hercegovina taip pat turi skubiai sukurti koordinavimo dėl ES klausimų mechanizmą, kad šalis šiais klausimais laikytųsi bendros pozicijos.

Nepasiekus bendro sutarimo, kuris būtinas siekiant narystės ES, kyla rimtas pavojus, kad pasirengimo narystei pagalba neduos laukiamų rezultatų. Atsižvelgiant į tai, kad kol kas neišspręsta sprendimo Sejdič-Finci byloje vykdymo problema ir kad iki šiol nesukurtas koordinavimo dėl ES klausimų mechanizmas, negali būti užtikrinta tokio paties dydžio ES pasirengimo narystei pagalbos suma.

Komisija nusprendė atidėti tolesnes diskusijas dėl PNPP II, iki kol šalis pradės vykdyti įsipareigojimus, susijusius su siekiama integracija ES. Bosnija ir Hercegovina gali prarasti dideles PNPP sumas, jeigu nepadarys pastebimos pažangos.

ES yra tvirtai įsipareigojusi padėti Bosnijai ir Hercegovinai ir jos piliečiams, kad būtų išpildyti jų lūkesčiai ir įgyvendinti užmojai daryti pažangą siekiant narystės ES. Tolesnė pažanga priklauso nuo politinių vadovų gebėjimo bendradarbiauti ir pasiekti kompromisą, kuris suteiktų galimybę siekti narystės ES. Susitarimas dėl tokio kompromiso padėtų atkurti piliečių pasitikėjimą vadovybės pajėgumu pasiekti integracijos ES. Taip būtų sudarytos sąlygos įsigaliooti stabilizacijos ir asociacijos susitarimui, o vėliau – patikimai paraiškai dėl narystės pateikti.

Įgyvendinant teismų sistemos reformą padaryta nedidelė pažanga, tačiau atsižvelgta į kai kurias Komisijos rekomendacijas, parengtas palaikant struktūrinį dialogą teisingumo klausimais. Šiuo dialogu atskleidžiamas plėtos darbotvarkės potencialas ir veiksmingo bendradarbiavimo nauda. Tam tikra pažanga taip pat padaryta mažinant neišnagrinėtų karo nusikaltimų bylų skaičių. Nuodugnus pasirengimas visais lygmenimis, talkinant ES ir kitoms tarptautinėms organizacijoms, taip pat padėjo atlikti ilgai lauktą gyventojų surašymą. Tačiau šaliai kyla svarbių uždavinių. Daugiau dėmesio reikia skirti teisinei valstybei, įskaitant teismų sistemos reformą ir kovą su organizuotu nusikalstamumu ir korupcija, viešojo administravimo reformai, saviraiškos laisvei, įskaitant žurnalistų bauginimo problemos sprendimą, ir kovai su diskriminacija, įskaitant romų. Gerinant prastą verslo aplinką ir šalyje kuriant bendrą ekonominę erdvę, būtinos tolesnės ekonominės reformos.

Komisijai nepriimtina tai, kad Kroatijai įstojus į ES, Bosnija ir Hercegovina iki šiol atsisako priderinti Stabilizacijos ir asociacijos susitarimo laikinąjį susitarimą, kad būtų atsižvelgta į įprastą prekybą su Kroatija. Komisija ragina Bosniją ir Hercegoviną skubiai peržiūrėti savo poziciją, kad priderinimas atsižvelgiant į įprastus prekybos srautus būtų kuo greičiau užbaigtas.

16. **Kosovas.** 2013-ieji Kosovui buvo istoriškai svarbūs metai siekiant narystės Europos Sąjungoje. Birželio mėn. Tarybos priimtas sprendimas leisti pradėti derybas dėl stabilizacijos ir asociacijos susitarimo yra svarbus naujas ES ir Kosovo santykių etapas. Taip pripažinta pažanga, padaryta įgyvendinant svarbiausias reformas, ir didelės Kosovo pastangos normalizuoti santykius su Serbija. Derybos dėl susitarimo bus oficialiai pradėtos šį mėnesį. Komisija siekia užbaigti šias derybas 2014 m. pavasarį, vasarą parafuoti susitarimo projektą ir Tarybai pateikti pasiūlymus pasirašyti ir sudaryti susitarimą.

Kosovas aktyviai ir konstruktyviai bendradarbiavo siekdamas regimo ir ilgalaikio santykių su Serbija pagerėjimo. Balandžio mėn. Kosovas, dalyvaudamas dialoge, kuris vyko tarpininkaujant ES, su Serbija pasiekė Pirmąjį susitarimą dėl santykių normalizavimo principų, kuris gegužės mėn. papildytas įgyvendinimo planu. Toliau tęstas įgyvendinimas ir šalyje jau pasiekta negrįžtamų pokyčių. Šalys taip pat susitarė dėl energetikos ir telekomunikacijų. Kosovas turi toliau tvirtai laikytis įsipareigojimo normalizuoti santykius su Serbija ir įgyvendinti visus susitarimus, pasiektus palaikant dialogą. Komisija teiks papildomą finansavimą pagal PNPP, kad balandžio mėn. pasiektas susitarimas būtų įgyvendinamas atitinkamose bendruomenėse.

Pagrindinis Kosovo prioritetas tebėra teisinė valstybė. Tai yra ir svarbiausias stabilizacijos ir asociacijos proceso, kuriame Kosovas dalyvauja, elementas. Todėl bus tęsiamas struktūrinis dialogas teisinės valstybės klausimais siekiant padėti Kosovui šioje srityje, taip pat bus rengiamos diskusijos dėl Europos Sąjungos teisinės valstybės misijos EULEX ateities. Kosovas toliau įgyvendina priemones, kad būtų įgyvendinami

vizų veiksmų plane nustatyti prioritetai; su tuo susijusią ataskaitą Komisiją parengs 2014 m. pirmąjį pusmetį.

Dabar Kosovas turi sutelkti dėmesį į reformų įgyvendinimą, kad laikytųsi įsipareigojimų pagal būsimą SAS. Ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas kovai su organizuotu nusikalstamumu ir korupcija, teismų sistemos ir viešojo administravimo reformų vykdymui, mažumoms priklausančių asmenų, įskaitant romus, teisių užtikrinimui ir su prekyba susijusių klausimų sprendimui. Kosovas turi nedelsdamas spręsti nedarbo problemą ir šalinti struktūrinius trūkumus, kurie neigiamai veikia jo darbo rinką.

Komisija taip pat ragina visus balsavimo teisę turinčius rinkėjus dalyvauti lapkričio mėn. vyksiančiuose savivaldos rinkimuose. Tai svarbi proga šiaurės Kosovo vietos bendruomenei reikalauti pripažinti jos demokratines teises ir aktyviai dalyvauti kuriant Kosovo ateitį. Komisija tikisi, kad valdžios institucijos užtikrins, kad rinkimuose galėtų dalyvauti visi piliečiai ir kad būtų visiškai laikomasi demokratinio principų.

17. **Turkija** yra šalis kandidatė ir strateginė Europos Sąjungos partnerė. Didelę ir dinamišką ekonomiką turinti Turkija yra svarbi ES prekybos partnerė, kuri dalyvaudama Muitų sąjungoje padeda užtikrinti ES konkurencingumą. Turkijos geografinė padėtis strategiškai svarbi, taip pat energetinio saugumo požiūriu, ir šalis atlieka svarbų regioninį vaidmenį. Komisija pabrėžia, kad palaikomas bendradarbiavimas ir dialogas užsienio politikos klausimais yra labai svarbūs. 2012 m. pradėta konstruktyvia darbotvarke remiamos ir papildomos stojimo derybos su Turkija, tačiau ji negali pakeisti derybų. ES ir Turkijos santykių potencialas gali būti iki galo išnaudotas vykstant aktyviam ir patikimam stojimo procesui, per kurį ES ir toliau būtų pagrindinė Turkijos ekonominių ir politinių reformų varomoji jėga. Glaudesni aukšto lygmens Turkijos, ES ir valstybių narių pareigūnų ryšiai padėtų dar labiau stiprinti bendradarbiavimą.

Per pastaruosius dvylika mėnesių padaryta derama reformų įgyvendinimo pažanga. Ketvirtuoju teismų sistemos reformos priemonių rinkiniu sustiprinta pagrindinių teisių apsauga, įskaitant saviraiškos laisvę, ir kova su nebaudžiamumu kankinimų ir netinkamo elgesio atvejais. Vyriausybė pradėjo istorinės reikšmės taikos procesą, kuriuo siekiama įveikti terorizmą ir smurtą šalies pietryčiuose ir rasti būdą išspręsti kurdų klausimą. 2013 m. rugsėjo mėn. pristatytame demokratizacijos priemonių rinkinyje numatyta tolesnių reformų, susijusių su svarbiais klausimais, pvz., kitų kalbų nei turkų kalbos vartojimas, mažumoms priklausančių asmenų teisės, atstovavimui parlamente nustatytų didelių ribų sumažinimas ir parama biudžetui, skiriama politinėms partijoms. Labai svarbu, kad būtų bendradarbiaujama su suinteresuotaisiais subjektais ir kad būtų laikomasi Europos standartų. Iš įvairių partijų atstovų sudarytas parlamentinis susitaikymo komitetas, kurio tikslas – parengti naują konstituciją, susitarė dėl įvairių straipsnių. Priėmus išsamų įstatymą dėl užsieniečių ir tarptautinės apsaugos žengtas svarbus žingsnis siekiant užtikrinti deramą prieglobsčio prašytojų apsaugą. Sukurta ir deramai veikia ombudsmeno institucija. Vyksta daugiau diskusijų temomis, kurios anksčiau laikytos opiomis. Turkija taip pat teikė gyvybiškai svarbią humanitarinę pagalbą daugybei pabėgėlių iš Sirijos. Kiti teigiami pokyčiai – Turkijos ratifikuotas susitarimas dėl Transanatolijos dujotiekio, kuriuo šalį siekiama prijungti prie Transadrijos dujotiekio ir Kaspijos dujotiekio per Turkiją tiekti gamtines dujas ES.

Didelį susirūpinimą kėlė tai, kad per gegužės ir birželio mėn. vykusius protestus policija pernelyg dažnai naudojo jėgą ir apskritai nebuvo palaikomas dialogas. Tai rodo, kad būtina nedelsiant vykdyti tolesnes reformas ir skatinti įvairaus politinio

spektro jėgų ir apskritai visuomenės narių dialogą, taip pat praktiškai užtikrinti, kad būtų paisoma pagrindinių teisių. Pradėta administracinių ir teisminių tyrimų dėl policijos pareigūnų elgesio per protestus. Jie turėtų būti atliekami laikantis Europos standartų ir kaltininkai turėtų būti nubausti. Vidaus reikalų ministerija išplatino du aplinkraščius, kuriais siekiama tobulinti policijos intervencijų per demonstracijas procedūras. Būtina įgyvendinti planus sukurti įstatymų vykdymo užtikrinimo stebėjimo mechanizmą, kad būtų užtikrinta nepriklausoma policijos pareigūnų elgesio stebėseną. Būtinai tolesni Turkijos teisinės sistemos pokyčiai, visų pirma tam, kad būtų sustiprinta saviraiškos ir žiniasklaidos laisvė, taip pat susirinkimų ir asociacijų laisvė; teismų praktika turėtų visiškai atitikti Europos standartus. Turėtų būti iki galo įgyvendintas ketvirtasis teismų sistemos reformos priemonių rinkinys. Birželio mėn. kilusią protestų bangą paskatino per praėjusį dešimtmetį įvykusios plataus masto demokratinės reformos ir susiformavusi gyvybinga bei įvairialypė pilietinė visuomenė, kuri turi būti gerbiama ir su kuria turi būti labiau konsultuojamasi visais sprendimų priėmimo lygmenimis, nepriklausomai nuo to, kokia partija parlamente turi daugumą.

Visi šie įvykiai rodo, kad ES dalyvavimas yra svarbus ir kad Turkija ES ir toliau laiko sektinu pavyzdžiu. Todėl reikia stojimo deryboms suteikti naują akstiną, sykiu laikantis ES įsipareigojimų ir nustatytų sąlygų. Šiuo požiūriu svarbus žingsnis yra 22 skyriaus (Regioninė politika) atidarymas; Komisija laukia tarpvyriausybės konferencijos, kuri bus surengta pirmai progai pasitaikius. Turkija padarė pažangą rengdamasi deryboms dėl kitų skyrių. Derybų tempas galėtų paspartėti, jeigu Turkija tenkintų nustatytus kriterijus ir derybų programos reikalavimus ir laikytųsi ES atžvilgiu prisiimtų sutartinių įsipareigojimų.

Stojimo derybų pažanga ir politinių reformų Turkijoje pažanga yra glaudžiai susijusios. Abiem šalims – ir Turkijai, ir ES – svarbu, kad būtų susitarta dėl 23 skyriaus (Teisminės institucijos ir pagrindinės teisės) ir dėl 24 skyriaus (Teisingumas, laisvė ir saugumas) atidarymo kriterijų ir kad jie kuo greičiau būtų pranešti Turkijai, kad būtų galima pradėti derybas dėl šių dviejų skyrių, siekiant stiprinti ES dialogą su Turkija abipusio intereso srityse ir remti pastangas vykdyti reformas. ES ir Turkijos readmisijos susitarimo pasirašymas ir tuo pačiu metu pradėtas dialogas vizų režimo liberalizavimo klausimais suteiktų naują postūmį ES ir Turkijos santykiams ir abiem šalims duotų konkrečios naudos. Svarbu tęsti šiuos du procesus ir užtikrinti, kad readmisijos susitarimas su Turkija būtų nedelsiant pasirašytas ir ratifikuotas. Glaudesnis ES ir Turkijos bendradarbiavimas energetikos srityje ir atitinkama pažanga stojimo derybose padėtų sujungti ir integruoti ES ir Turkijos energijos rinkas.

Komisija pabrėžia, kad visos ES valstybės narės turi suverenias teises, be kita ko, sudaryti dvišalius susitarimus ir tirti bei eksploatuoti visus savo gamtos išteklius pagal ES *acquis* ir tarptautinę teisę, įskaitant JT jūrų teisės konvenciją. Atsižvelgiant į ne kartą ankstesniais metais Tarybos ir Komisijos išreikštas pozicijas, būtina, kad Turkija nedelsdama vykdytų savo įsipareigojimą iki galo įgyvendinti papildomą protokolą ir padarytų pažangą normalizuodama santykius su Kipro Respublika. Tai stojimo deryboms galėtų suteikti naują postūmį ir būtų galima daryti pažangą derantis dėl aštuonių skyrių, kurie nurodyti 2006 m. gruodžio mėn. Tarybos išvadose. Komisija taip pat ragina vengti bet kokių grasinimų, nesutarimų ar veiksmų, kurie galėtų neigiamai paveikti gerus santykius su kaimyninėmis šalimis ir taikų ginčų sprendimą. Labai svarbu, kad Turkija ryžtingai ir konkrečiai prisidėtų ieškodama visapusiško Kipro klausimo sprendimo.

18. Kalbant apie **Kipro klausimą**, Komisija tikisi, kad Kipro graikų ir turkų bendruomenės prižiūrint Jungtinėms Tautoms atnaujins visavertės derybas dėl visapusiško susitarimo. Komisija tikisi, kad abi pusės greitai pereis prie esminių dalykų, kad nedelsiant būtų rastas tinkamas sprendimas. Visos šalys raginamos prisidėti kuriant palankią atmosferą tarp bendruomenių, imdamosi priemonių, kuriomis gerinamas kasdienis Kipro gyventojų gyvenimas, ir parengti visuomenę pritarti būtiniams kompromisams. Komisija laikosi nuomonės, kad Kipro suvienijimo nauda nusvers bet kokias išlygas, kurių gali prireikti šiuo tikslu. Visų pirma visi Kipro gyventojai galėtų pasinaudoti angliavandenilių išteklių eksploatacija. Komisija yra pasirengusi didinti paramą, jei šalys to paprašytų, ir jei JT sutiktų.
19. **Islandija**. Islandija buvo padariusi didelę pažangą stojimo derybose, tačiau naujoji vyriausybė nusprendė sustabdyti derybas, todėl stojimo procesas sustojo. Vyriausybė pareiškė, kad bus atliktas iki šiol vykusių derybų ir pokyčių Europos Sąjungoje vertinimas, kuris per ateinančius mėnesius bus pateiktas Islandijos parlamentui aptarti. Komisija sustabdė parengiamuosius darbus, susijusius su PNPP II. Bet kuriuo atveju Islandija išlieka svarbia ES partnere.

PRIEDAS

Išvados dėl Juodkalnijos, Serbijos, buvusiosios Jugoslavijos Respublikos Makedonijos, Albanijos, Bosnijos ir Hercegovinos, Kosovo, Turkijos ir Islandijos

Juodkalnija

2012 m. birželio mėn. pradėtos derybos dėl Juodkalnijos stojimo į ES buvo svarbus naujas šalies integracijos ES etapas. Šaliai vykdant visapusiškas ir ilgalaikes politines reformas, visų pirma laikantis naujo požiūrio derantis dėl 23 skyriaus (Teisminės institucijos ir pagrindinės teisės) ir 24 skyriaus (Teisingumas, laisvė ir saugumas), reikės tvirtos politinės valios ir didesnių administracinių gebėjimų. Stojimo procesas turi būti įtraukus ir visuose jo etapuose turi dalyvauti pilietinė visuomenė.

Ataskaitiniu laikotarpiu Juodkalnija daugiausia dėmesio skyrė tam, kad būtų parengti visapusiški veiksmų planai, kuriais remdamasi šalis vykdys su teisine valstybe susijusias reformas. Birželio mėn. vyriausybė priėmė šiuos veiksmų planus ir taip patenkino nustatytus 23 ir 24 skyrių atidarymo kriterijus. Priėmus šiuos veiksmų planus, Komisija rugpjūčio mėn. rekomendavo atidaryti šiuos skyrius, o rugsėjo mėn. Taryba paprašė Juodkalnijos pateikti derybines pozicijas. Darbas tęsiamas laikantis naujojo požiūrio į šiuos skyrius, kaip nustatyta Juodkalnijos derybų programoje.

Tikrinimo posėdžiai dėl visų derybų skyrių baigti 2013 m. birželio mėn. pabaigoje. Jau preliminariai baigtos derybos dėl dviejų skyrių (Mokslas ir moksliniai tyrimai; Švietimas ir kultūra). Nustatyti šešių derybų skyrių (Laisvas asmenų judėjimas; Įsisteigimo teisė ir laisvė teikti paslaugas; Konkurencijos politika; Žemės ūkis ir kaimo plėtra; Maisto sauga, veterinarijos ir fitosanitarijos politika; Regioninė politika ir struktūrinių priemonių koordinavimas) atidarymo kriterijai.

Viešojo administravimo reforma laikoma prioritetu siekiant užtikrinti, kad Juodkalnija pajėgtų taikyti *acquis*, spręstų politizavimo problemą ir didintų valstybės tarnybos skaidrumą bei valstybės tarnautojų profesionalumą. Pastarųjų mėnesių įvykiai, visų pirma tariamasis viešųjų lėšų naudojimas politiniais tikslais, parodė, kad svarbu didinti piliečių pasitikėjimą valdžios institucijomis. Šiomis aplinkybėmis būtina sparčiai užbaigti nuodugnius tyrimus ir imtis tinkamų veiksmų. Taip pat būtina imtis tolesnių veiksmų atsižvelgiant į parlamento grupės dėl rinkimų proceso darbą. Juodkalnija taip pat turi užtikrinti, kad būtų tinkamai atsižvelgta į ESBO Demokratinės institucijos ir žmogaus teisių biuro nuolat teikiamas rekomendacijas dėl rinkimų įstatymų, ir aiškiai visiems priimtiniu būdu atskirti viešuosius ir partijų interesus. Juodkalnija ir toliau pakankamai atitinka narystės ES **politinius kriterijus**. Po parlamento ir prezidento rinkimų, vykusių atitinkamai 2012 m. spalio mėn. ir 2013 m. gegužės mėn., šalies strateginis prioritetas – tikslas įstoti į ES – nepasikeitė. Nors šiuos rinkimus ESBO Demokratinės institucijos ir žmogaus teisių biuras įvertino kaip surengtus profesionaliai ir veiksmingai, buvo užfiksuota tam tikrų trūkumų. Opozicija nepripažino prezidento rinkimų rezultatų, todėl didžiausia opozicijos grupė du mėnesius boikotavo parlamentą. Boikotas užbaigtas įvairioms partijoms pasiekus susitarimą sukurti dvi parlamentines komisijas, kurios tirtų tariamą viešųjų lėšų naudojimą politiniais tikslais ir parengtų rekomendacijas, kaip tobulinti rinkimų procesą. Parlamento komitetas, tiriantis tariamą viešųjų lėšų naudojimą, darbą užbaigė liepos mėn. Parlamentui nepavyko pasiekti susitarimo dėl išvadų, kuriomis, be kita, būtų nustatyta politinė atsakomybė, todėl parengta tik techninė ataskaita. Kol kas neužtikrinami tolesni teisminiai veiksmai.

Darbo grupė, kuriai pavesta užduotis didinti pasitikėjimą rinkimo procesu, jau priėmė įstatymo dėl bendro rinkėjų sąrašo projektą, kuris pakeistų įstatymą dėl bendro rinkėjų registro, taip pat įstatymo dėl asmens tapatybės kortelių pataisų projektą. Teisinės valstybės srityje parlamentas pagaliau priėmė ilgai lauktas konstitucijos pataisas, kuriomis stiprinamas

teisminių institucijų nepriklausomumas ir kurios iš esmės atitinka Venecijos komisijos rekomendacijas.

Juodkalnija aktyviai palaiko regioninį ir tarptautinį policijos ir teisminį bendradarbiavimą. Nors paskelbti keli nuosprendžiai su narkotikų kontrabanda susijusiose bylose, vos kelios bylos buvo susijusios su tokiais nusikaltimais kaip prekyba žmonėmis ir pinigų plovimas. Panaikinti kai kurie pirmos instancijos teismų organizuoto nusikalstamumo ir korupcijos bylose priimti nuosprendžiai. Didelį susirūpinimą kelia nebaudžiamumas už netinkamą elgesį su kalinamaisiais.

Juodkalnija užėmė pirmaujančias pozicijas skatindama regioninį bendradarbiavimą, visų pirma pasiūliusi sukurti šešių Vakarų Balkanų šalių grupę.

Kalbant apie Tarptautinį baudžiamąjį teismą, Juodkalnija toliau taiko 2007 m. su JAV sudarytą dvišalį susitarimą dėl imuniteto, pagal kurį suteikiamos išimtys netaikyti Teismo jurisdikcijos. Juodkalnija turi prisiderinti prie ES pozicijos.

Ateityje Juodkalnija turi užtikrinti, kad būtų imtasi politinių ir tolesnių teisminių veiksmų dėl tariamo viešųjų lėšų naudojimo partijų politiniais tikslais. Šalis taip pat turi siekti, kad parlamento grupė dėl rinkimų proceso tinkamai atliktų jai pavestą užduotį, ir priimti teisinės ir kitas priemones, kuriomis išplečiama politinė parama ir stiprinamas visuomenės pasitikėjimas rinkimų procesu ir valstybinėmis institucijomis.

Visuomenės pasitikėjimo valstybe stiprinimas glaudžiai susijęs su tolesniu teisinės valstybės stiprinimu. Todėl itin svarbu, kad Juodkalnija veiksmingai ir laiku įgyvendintų veiksmų planus šiose srityse. Stiprinant sąžiningumo garantijas ir užtikrinant nuopelnais pagrįstas pareigūnų skyrimo procedūras, ypatingas dėmesys turėtų būti skirtas reformoms, kuriomis didinamas teisminių institucijų nepriklausomumas, atskaitomybė ir profesionalumas. Šiuo atžvilgiu svarbu įgyvendinti konstitucijos pataisas. Juodkalnija taip pat turi siekti rezultatų sistemingai tirdama korupcijos ir organizuoto nusikalstamumo bylas ir vykdydama baudžiamąjį persekiojimą, įskaitant su aukštais pareigūnais susijusiose bylose, taip pat taikyti sankcijas, kurios atitinka padarytų nusikaltimų sunkumą.

Būtina stiprinti saviraiškos laisvę – tinkamai tirti visus žurnalistų patirto smurto ir grasinimų atvejus ir nuteisti kaltuosius. Daugiau dėmesio būtina skirti tam, kad būtų šalinami trūkumai, susiję su teisminių ir teisėsaugos institucijų užtikrinama žmogaus teisių apsauga, ypač pažeidžiamų grupių atvejais. Romai patiria diskriminaciją, visų pirma neužtikrinamos jų socialinės ir ekonominės teisės, jiems nepakankamai atstovaujama politiniu lygmeniu. Aktyvistai, ginantys lesbiečių, gėjų, biseksualų, translyčių ir interseksualių asmenų (LGBTI) interesus, vis dar patiria diskriminaciją, tokie išpuoliai dažnai neregistruojami, o baudmės turi būti griežtinamos.

Teigiami pokyčiai – priimtas viešojo sektoriaus reorganizavimo planas ir įsigaliojęs naujas įstatymas dėl valstybės tarnautojų. Sąžiningas ir konkurencingas valstybės tarnautojų įdarbinimas – būtina profesionalios administracijos sąlyga. Susirūpinimą kelia atsistatydinimo pareiškimai, kuriuose nenurodyta data; tokie pareiškimai turėtų būti grąžinti juos pasirašiusiems tarnautojams.

Vertinant pagal **ekonominius kriterijus**, Juodkalnija padarė tam tikrą tolesnę pažangą kurdama veikiančią rinkos ekonomiką. Šalis turėtų būti pajėgi atlaikyti konkurencinį spaudimą ir rinkos jėgas Sąjungoje vidutinės trukmės laikotarpiu, su sąlyga, kad ji toliau šalins esamus trūkumus vykdydama tinkamą makroekonominę politiką ir struktūrines reformas.

2012 m. šalyje prasidėjusi recesija baigėsi 2013 m. Turizmo sektoriaus atsparumas, tiesioginės užsienio investicijos ir išaugęs elektros energijos eksportas paskatino ekonomikos

atsigavimą ir kompensavo silpną vidaus paklausą. Einamosios sąskaitos deficitas mažėja, tačiau tebėra labai didelis. Liepos mėn. pradėta aliuminio gamintojo KAP bankroto procedūra, kuri, atsižvelgiant į didelius neapibrėžtuosius išipareigojimus, kelia pavojų viešiesiems finansams. Nedarbas išliko labai aukštas. Pirmą kartą po ketverių metų kredito augimas buvo teigiamas, tačiau aukštas neveiksnių paskolų lygis vis dar neigiamai veikia bankų kapitalizaciją ir sykiu kredito pasiūlą.

Siekdama spręsti dabartinius ekonominius uždavinius ir sumažinti išorės disbalansą, Juodkalnija turi didinti konkurencingumą – gerinti našumą ir pritraukti tiesioginių užsienio investicijų kituose nei turizmo ir nekilnojamojo turto sektoriuose. Pastangoms kurti tinkamą verslo aplinką kenkia silpna teisinė valstybė ir korupcija. Siekiant mažinti aukštą nedarbo lygį, būtina spręsti darbo jėgos įgūdžių paklausos ir pasiūlos neatitikimo problemą ir leisti įmonėms savarankiškiau nustatyti darbo užmokesčio lygį. Taip pat būtina stiprinti valstybinę užimtumo tarnybą, kad būtų vykdoma aktyvi darbo politika ir kuriama įtrauki bei veiksminga darbo rinka. Valdžios institucijos turėtų objektyviai įvertinti aliuminio konglomerato gyvybingumą rinkos sąlygomis ir rasti geriausią sprendimą nedidinant neigiamo poveikio viešiesiems finansams. Turėtų būti tęsiamas fiskalinis konsolidavimas ir renkamos mokesstinės nepriemokos. Susirūpinimą tebekelia labai didelė neveiksnių paskolų dalis, todėl būtina stiprinti bankų priežiūrą, kad būtų užtikrinti tinkami atidėjiniai. Neoficialus sektorius tebėra didelė problema.

Kalbant apie **gebėjimą priimti narystės ES išipareigojimus**, Juodkalnijos ir ES *acquis* suderinimo lygmuo yra nevienodas. Daugelyje sričių spęstinas uždavinys – administracinių gebėjimų stiprinimas. Su tokiais skyriais kaip viešieji pirkimai, bendrovių teisė, intelektinės nuosavybės teisė, informacinė visuomenė ir žiniasklaida, mokesčiai, įmonių ir pramonės politika, susijusiose srityse Juodkalnijos pažanga yra pakankama, todėl Komisija rekomendavo pradėti stojimo derybas.

Kitose srityse, pvz., laisvo prekių judėjimo; įsisteigimo teisės ir laisvės teikti paslaugas; žemės ūkio ir kaimo plėtros; maisto saugos, veterinarijos ir fitosanitarijos politikos; regioninės politikos ir struktūrinių priemonių koordinavimo, nustatyti derybų skyrių atidarymo kriterijai, taip pat – derinimo su *acquis* strategijos. Šiais kriterijais Juodkalnija turėtų remtis imdamasi veiksmų ateinančiais mėnesiais. Kalbant apie skyrių Konkurencijos politika, būtina skubiai parengti aliuminio gamintojo KAP restruktūrizavimo planą, kad Juodkalnija laiktųsi išipareigojimų pagal stabilizacijos ir asociacijos susitarimą. Aplinkos ir kovos su klimato kaita srityje būtina dėti daugiau pastangų ir vykdyti strategiškesnį planavimą, kad būtų užtikrintas *acquis* suderinimas ir įgyvendinimas.

Serbija

2013-ieji Serbijai buvo istoriškai svarbūs metai siekiant narystės Europos Sąjungoje. Serbija aktyviai ir konstruktyviai bendradarbiavo siekdama regimo ir ilgalaikio santykių su Kosovu pagerėjimo. Balandžio mėn. Serbija, dalyvaudama dialoge, kuris vyko tarpininkaujant ES, pasiekė *Pirmąjį susitarimą dėl santykių normalizavimo principų*, kuris gegužės mėn. papildytas visapusišku įgyvendinimo planu. Abi šalys visų pirma susitarė, kad nė viena pusė neblokuos ar kitų neragins blokuoti pažangos kelyje į ES. Tai esminis šių dviejų šalių santykių pokytis. Toliau tęstas Pirmojo susitarimo įgyvendinimas ir šalyje jau pasiekta negrįžtamų pokyčių. Šalys taip pat pasiekė susitarimų dėl energetikos ir telekomunikacijų. Taip pat padaryta pažanga įgyvendinant susitarimus, kurie pasiekti palaikant dialogą techniniais klausimais; Serbijos bendradarbiavimas su EULEX toliau gerėjo keliose srityse.

Serbija suteikė reformoms naują postūmį ir aukštu lygiu palaikė daugiau ryšių su kaimyninėmis šalimis, siekdama teigiamai prisidėti prie regioninio bendradarbiavimo. Serbija ėmėsi tam tikrų priemonių fiskalinei padėčiai ir verslo aplinkai gerinti. Šalies teisės aktai toliau derinti su ES teisės aktų reikalavimais įvairiose srityse; šis procesas dabar stebimas

pagal 2013–2016 m. nacionalinį *acquis* priėmimo planą. Rugsėjo 1 d. įsigaliojo ES ir Serbijos stabilizacijos ir asociacijos susitarimas.

Atsižvelgiant į padarytą didelę pažangą, pradėtas naujas Serbijos ir Europos Sąjungos santykių etapas. Birželio 28 d. Europos Vadovų Taryba, atsižvelgdama į balandžio 22 d. Komisijos rekomendaciją, priėmė sprendimą pradėti stojimo derybas su Serbija. Liepos 22 d. Komisija Tarybai pateikė pasiūlymą dėl derybų programos. Rugsėjo mėn. Komisija pradėjo analitinį ES *acquis* tikrinimą. Netrukus Taryba turi priimti derybų programą, kurią turi patvirtinti Europos Vadovų Taryba, kad vėliausiai 2014 m. sausio mėn. būtų surengta pirma tarpvyriausybinė konferencija dėl Serbijos stojimo.

Prasidėjus šiam naujam ES ir Serbijos santykių etapui, kuris pareikalaus daug pastangų, šalis turės dar labiau stengtis visiškai tenkinti visus narystės kriterijus. Per visą stojimo procesą taip pat bus svarbu reguliariai informuoti visuomenę apie stojimo proceso naudą ir galimybes, atsiversiančias visiems Serbijos piliečiams.

Sprendama svarbiausius kylančius uždavinius, Serbija ypatingą dėmesį turės skirti svarbiausioms su teisine valstybe susijusioms sritims, visų pirma teisminių institucijų reformos įgyvendinimui, kovai su korupcija ir organizuotu nusikalstamumu, viešojo administravimo reformai, svarbiausių institucijų nepriklausomumui, žiniasklaidos laisvei, kovai su diskriminacija ir mažumų apsaugai.

Serbija turi toliau tvirtai laikytis įsipareigojimo normalizuoti santykius su Kosovu ir įgyvendinti visus susitarimus, pasiektus palaikant dialogą, įskaitant tinkamą bendradarbiavimą su EULEX. Serbija turi užbaigti Pirmojo susitarimo įgyvendinimą, visų pirma su policija, teisingumu ir savivaldos rinkimais Kosove susijusias nuostatas. Svarbu, kad Serbija toliau skatintų aktyvų Kosovo serbų dalyvavimą būsimuose vietos rinkimuose Kosove. Dar nėra užtikrinama, kad visapusiškai būtų taikomas įtraukaus regioninio bendradarbiavimo principas, taip pat kad būtų vengiama tokių problemų, kokios kilo Pietryčių Europos šalių bendradarbiavimo proceso aukščiausio lygio susitikime. Tikimasi, kad Serbija toliau aktyviai prisidės prie regioninio bendradarbiavimo ir susitaikymo.

Serbija pakankamai tenkina **politinius kriterijus**. Vyriausybė aktyviai laikėsi ES integracijos darbotvarkės; pasiektas sutarimas priimant svarbiausius politikos sprendimus ir stiprinamas konsultavimosi procesas. Parlamento veikla tapo skaidresnė, tinkamiau vyksta konsultacijų dėl teisės aktų procesas ir užtikrinama vykdomosios valdžios priežiūra. Tačiau parlamentas vis dar dažnai taiko skubos procedūras, dėl kurių sutrumpėja teisės aktų projektų tikrinimo laikas ir tam skirtos diskusijos.

Serbija ypatingą dėmesį skyrė teisinės valstybės stiprinimui – svarbiausiam klausimui laikantis naujojo požiūrio į 23 skyrių (Teisminės institucijos ir pagrindinės teisės) ir 24 skyrių (Teisingumas, laisvė ir saugumas). Po išsamių konsultacijų Serbija priėmė visapusiškas naujas strategijas svarbiausiose teisminių institucijų, kovos su organizuotu nusikalstamumu, korupcija ir diskriminacija srityse. Regimai suaktyvėjo su korupcija susiję tyrimai, taip pat su aukšto rango pareigūnais susijusiose bylose. Regioninis ir tarptautinis bendradarbiavimas taip pat padėjo pasiekti tam tikrų kovos su organizuotu nusikalstamumu rezultatų. Nagrinėjant įvairias bylas pradėti baudžiamosios veikos tyrimai, tačiau su tokiais nusikaltimais susijusiose bylose retai priimami galutiniai nuosprendžiai. Serbija toliau visapusiškai bendradarbiavo su Tarptautiniu baudžiamuoju tribunolu buvusiąjai Jugoslavijai (TBTBJ).

Kalbant apie saviraiškos laisvę, garbės ir orumo įžeidimas nebelaikomas baudžiamuoju nusikaltimu. Laikydamosi ankstesnių įsipareigojimų dėl romų įtraukties, šalis įgyvendino priemones ir priėmė naują veiksmų planą. Mažumų apsaugos teisinė sistema apskritai veikia tinkamai, tačiau turi būti užtikrintas nuoseklus jos taikymas visoje Serbijos teritorijoje tokiose srityse kaip švietimas, kalbos naudojimas, galimybė naudotis žiniasklaidos priemonėmis ir

religinės apeigos mažumų kalba. Nors valdžios institucijos ir nepriklausomos įstaigos dėjo daugiau pastangų siekdamas apsaugoti kitas pažeidžiamas grupes, visų pirma lesbietes, gėjus, biseksualus, translyčius ir interseksualius asmenis (LGBTI), dar trūksta tinkamos politinės paramos. Itin apmaudu, kad gėjų paradas šiemet buvo uždraustas trečią kartą iš eilės saugumo sumetimais; taip praleista puiki proga pademonstruoti, kad paisoma pagrindinių teisių.

Ateityje Serbija turės dėti daug pastangų stiprindama svarbiausių institucijų, būtent teisminių institucijų, nepriklausomumą. Dėl konstitucijos ir teisės aktų sistemos spragų vis dar yra galimybių netinkamai naudoti politinę įtaką, visų pirma parlamentui kišantis skiriant ir atleidžiant teisėjus. Vykdamas tolesnes reformas reikės atlikti išsamią teisminių institucijų veikimo analizę, susijusią su išlaidomis, efektyvumu ir galimybe kreiptis į teismą. Serbija turi siekti daug geresnių rezultatų efektyviai atlikdama su korupcija ir organizuotu nusikalstamumu susijusius tyrimus, vykdydama šiais nusikaltimais kaltinamų asmenų baudžiamąjį persekiojimą ir priimdama nuosprendžius. Turi būti atidžiai stebima, kaip įgyvendinami neseniai priimti teisės akto dėl kovos su piktnaudžiavimu tarnybine padėtimi pakeitimai, kad būtų atlikta išsami ekonominių nusikaltimų peržiūra. Būtina priimti veiksmingus informatorių apsaugos teisės aktus. Ar Serbija pasirengusi ryžtingai siekti pokyčių, bus matyti iš to, ar bus veiksmingai įgyvendinamos su teisminėmis institucijomis ir kova su korupcija susijusios strategijos ir veiksmų planai. Atlikus teisės aktų patikrinimą, šiuos strateginius dokumentus gali tekti pakoreguoti.

Vyriausybė turi ryžtingiau įgyvendinti viešojo administravimo reformą ir toliau kurti skaidrią ir nuopelnais pagrįstą valstybės tarnybos sistemą. Turi būti tinkamai taikoma ir plėtojama vietos lygmens valstybės tarnybos teisinė sistema.

Daugiau dėmesio reikia skirti žiniasklaidos laisvei. Serbija turi spartinti žiniasklaidos strategijos įgyvendinimą: priimti būtinus teisės aktus dėl viešos informacijos ir žiniasklaidos, visuomeninių transliuotojų ir elektroninių ryšių. Svarbiausi sprendžiami klausimai – tiesioginis valstybinis žiniasklaidos finansavimas ir kontrolė, visuomeninių transliuotojų veiklos tvarumas. Turi būti priimtas ir įgyvendintas kovos su diskriminacija strategijos veiksmų planas. Valdžios institucijos turi stiprinti žiniasklaidos, žmogaus teisių gynėjų ir kitų pažeidžiamų grupių, įskaitant LGBTI asmenų, apsaugą nuo radikalių grupuočių grasinimų ir išpuolių. Pastaruoju metu padaryta pažanga gerinant mažumų, įskaitant romų, padėtį; būtina toliau eiti šia linkme ir skirti papildomus finansinius išteklius. Romų būstų klausimams ir galimybėms gauti asmens dokumentus reikia skirti daugiau dėmesio. Būtina spręsti regionų, kuriuose socialinės ir ekonominės sąlygos yra labai prastos, visų pirma Serbijos pietinėje ir rytinėje dalyje, problemas. 2014 m. įvyksiantys Nacionalinės mažumų tarybos rinkimai bus puiki proga Serbijai dar kartą patvirtinti įsipareigojimą užtikrinti mažumų apsaugą. Rinkimai turi būti tinkamai rengiami, atsižvelgiant į ankstesnes nepriklausomų institucijų rekomendacijas.

Svarbu, kad Serbija toliau aktyviai prisidėtų prie regioninio bendradarbiavimo ir plėtotų ryšius su kaimyninėmis šalimis, taip pat kad būtų ieškoma neišspręstų dvišalių klausimų sprendimų.

Vertinant pagal **ekonominius kriterijus**, Serbija padarė tam tikrą pažangą kurdamas veikiančią rinkos ekonomiką. Serbijai reikia dėti daug pastangų, kad ji restruktūrizuotų savo ekonomiką ir atlaikytų vidutinės trukmės konkurencinį spaudimą ir rinkos jėgas Sąjungoje.

2012 m. Serbijoje tęsėsi recesija ir ekonomikos augimas sumažėjo 1,7 proc. Didelis eksporto augimas padėjo sušvelninti silpną vidaus paklausą ir paskatino nedidelį ir netolygų atsigavimą 2013 m. pirmąjį pusmetį. Imtasi tam tikrų fiskalinio konsolidavimo veiksmų, daugiausia susijusių su įplaukomis. Atnaujintas valstybinių įmonių restruktūrizavimo procesas. Tam tikra pažanga padaryta kovojant su korupcija ir užtikrinant, kad būtų paisoma nuosavybės teisių.

Augimas pastebimas tik keliuose sektoriuose ir pirmieji ekonomikos atsigavimo požymiai 2013 m. nepadarė teigiamo poveikio darbo rinkai. Nedarbo lygis ir biudžeto deficitas išlieka labai aukšti. Darbo rinkai toliau būdingas nelankstumas; svarbiausias uždavinys – kurti ilgalaikes darbo vietas. Vis dar nepriimta patikima vidutinės trukmės fiskalinio koregavimo programa. Pastebimas labai aktyvus valstybės dalyvavimas ekonomikoje, valstybinės įmonės toliau patyrė didelių nuostolių. Serbija turi toliau gerinti verslo aplinką ir turėtų stengtis kurti konkurencingą privatųjį sektorių. Rinkos mechanizmų veikimui kliudo teisinis netikrumas ir korupcija. Neoficialus sektorius tebėra didelė problema.

Kalbant apie **gebėjimą priiinti narystės įsipareigojimus**, Serbija toliau derino teisės aktus prie ES teisės aktų reikalavimų daugelyje sričių; tokias pastangas papildė priimtas nacionalinis planas dėl *acquis* priėmimo. Derama pažanga padaryta viešųjų pirkimų srityje – priimtas naujas Viešųjų pirkimų įstatymas, kuriuo taisyklės toliau derinamos su ES *acquis* ir į kurį įtrauktos griežtesnės nuostatos dėl korupcijos prevencijos. Centrinio banko nepriklausomumo klausimas dalinai išspręstas priėmus įstatymo pakeitimus. Įmonių apskaitos ir audito srityse priimtais dviem naujais įstatymais siekiama toliau derinti taisykles bendrovių teisės srityje. Pagerėjo MVĮ politikos institucinė sistema ir MVĮ galimybės gauti finansavimą. Teigiamas pokytis – verslo aplinkai gerinti skirtos priemonės, visų pirma naujų įstatymų poveikio įmonėms vertinimas. Sėkmingai užbaigtas gyventojų ir žemės ūkio surašymas. Tačiau Autorystės teisių įstatymo pakeitimai, susiję su rinkliavų rinkimu ir išlygomis, visiškai neatitinka derinimo su ES *acquis* pastangų.

Ateityje Serbija turėtų dėti daug daugiau pastangų derinti taisykles su ES *acquis*, daugiausia dėmesio skirdama veiksmingam priimtų teisės aktų įgyvendinimui. Visų pirma Serbija turės labiau derinti vandens, atliekų tvarkymo, oro kokybės, gamtos apsaugos sričių taisykles, taip pat užtikrinti faktinį rinkos atvėrimą, atsiejamą ir sąnaudas atitinkančius tarifus energetikos sektoriuje. Taip pat būtina dėti daugiau pastangų valstybės kontrolės srityje – stiprinti Valstybės pagalbos kontrolės komisijos nepriklausomumą ir panaikinti išimtis privatizuojamoms įmonėms netaikyti valstybės pagalbos taisyklių. Būtina iš esmės stiprinti socialinės apsaugos sistemas, darbo santykius ir socialinį dialogą, visų pirma trišaliu lygmeniu. GMO įstatymai turi būti suderinti su ES teisės aktais, kad šalis galėtų prisijungti prie PPO. Būtina labiau stengtis plėtoti vadovų atskaitomybės principu pagrįstą viešojo sektoriaus finansų valdymą ir kontrolę, taip pat iki galo išplėtoti išorės audito pajėgumus.

Toliau sklandžiai įgyvendinamas Stabilizacijos ir asociacijos susitarimo laikinasis susitarimas.

Buvusioji Jugoslavijos Respublika Makedonija

Buvusioji Jugoslavijos Respublika Makedonija buvo pirmoji šalis, 2001 m. pasirašiusi stabilizacijos ir asociacijos susitarimą su ES. Prieš aštuonerius metus, 2005 m. lapkričio mėn. Komisijai parengus palankią nuomonę, 2005 m. gruodžio mėn. Tarybos sprendimu jai suteiktas šalies kandidatės statusas. 2009 m. Komisija įvertino, kad šalis pakankamai gerai tenkina politinius kriterijus ir rekomendavo pradėti derybas. Komisija taip pat rekomendavo nuo 2009 m. pradėti antrą asociacijos etapą pagal stabilizacijos ir asociacijos susitarimą. Kol kas Taryba nepriėmė jokio sprendimo šiais klausimais. Kadangi jau praėjo dvidešimt metų nuo šalies prisijungimo prie Jungtinių Tautų, jos pavadinimo klausimas turėtų būti nedelsiant išspręstas.

Nevykstant derybų procesui, pagrindiniai *forumai*, kuriuose vyksta diskusijos ir stebimos reformos, yra SAS sukurti organai ir 2012 m. sukurtas Aukšto lygio dialogas stojimo klausimais. Palaikant šį dialogą stojimo klausimais padaryta pažanga daugumoje prioritetinių sričių. Ši pažanga šaliai bus naudinga prasidėjus deryboms. Tačiau šis dialogas neprilygsta stojimo deryboms ir negali jų pakeisti.

Po praėjusių metų pabaigos įvykių parlamente prasidėjusi krizė parodė, kad politinės partijos yra labai susiskaldžiusios ir kad tai neigiamai veikia parlamento darbą, todėl nacionaliniams interesams ginti būtina konstruktyvi politika. Priimant 2013 m. biudžetą opozicijai priklausantys parlamento nariai ir žurnalistai buvo priversti palikti posėdžių salę, todėl didžiausia opozicijos grupė boikotavo parlamentą ir grasino boikotuoti vietos rinkimus. Po kurio laiko išeitis iš aklavietės buvo rasta įgyvendinus kovo 1 d. priimtą politinį susitarimą. Pagal šį susitarimą opozicijai priklausantys parlamento nariai sugrįžo į posėdžius, dalyvavo savivaldos rinkimuose, tyrimą atliekanti komisija parengė rekomendacijas dėl būsimų veiksmų, įvairios partijos pasirašė susitarimo memorandumą dėl šalies strateginių europinių ir atlantinių tikslų, tęstas su rinkimų reformomis susijęs darbas. Būtina atnaujinti vyriausybės ir žurnalistų dialogą. Tyrimą atliekančios komisijos pasiektas sutarimas dėl ataskaitos parodė, kad esant politinei valiai, palaikant dialogą ir ieškant kompromiso įmanoma rasti konstruktyvių sprendimų. Būtina visiškai atsižvelgti į tyrimą atliekančios komisijos parengtas rekomendacijas.

Apskritai šalis pakankamai tenkina **politinius kriterijus**. 2013 m. kovo ir balandžio mėn. vykusius savivaldos rinkimus ESBO Demokratinų institucijų ir žmogaus teisių biuras įvertino kaip profesionaliai ir veiksmingai surengtus rinkimus, tačiau pastebėjo, kad valstybė ir partija nėra aiškiai atskirtos viena nuo kitos, ir rekomendavo daryti tolesnius rinkimų įstatymo pakeitimus. 2004–2010 m. šalis užbaigė didžiąją dalį teismų sistemos reformų. Šiais metais pažanga padaryta didinant teisminių institucijų efektyvumą. Nustačius išsamius duomenis, susijusius su kovos su korupcija priemonių vykdymo rezultatais, taip pat padaryta pažanga ir ateityje turėtų būti toliau siekiama tokių rezultatų. Kalbant apie saviraiškos laisvę, po to, kai žurnalistai buvo priversti palikti parlamentą, dialogas su žiniasklaidos atstovais nevyko ir nepaisant teisės aktų pakeitimų, šalies reputacija užtikrinti žiniasklaidos laisvę pablogėjo. Pastaraisiais metais veiklą nutraukė nemažai žiniasklaidos bendrovių, todėl sumažėjo nuomonių, su kuriomis galėjo susipažinti piliečiai, įvairovė.

Kadangi šalis jau yra pasiekusi aukštą suderinimo lygį, atitinkantį jos padarytą pažangą stojimo procese, ateinančiais metais prioritetu turėtų būti laikomas veiksmingas galiojančios teisinės sistemos ir politikos įgyvendinimas ir vykdymas, panašiai kaip kitose šalyse, kurios jau pradėjo stojimo derybas.

Teisinės valstybės srityje būtina toliau stiprinti teismų nepriklausomumą bei kompetenciją ir daugiau dėmesio skirti piliečiams garantuojamo teisingumo kokybei. Didele problema išlieka daugelyje sričių paplitusi korupcija. Šalis turi įrodyti, kad galiojančios kovos su korupcija priemonės duoda apčiuopiamų rezultatų, ir veiksmingai įgyvendinti kovos su organizuotu nusikalstamumu priemones. Kalbant apie saviraiškos laisvę, dėl didelės žiniasklaidos poliarizacijos, kurią dažnai lemia politiniai kriterijai, stringa objektyvios žurnalistikos plėtra, žurnalistams ir žiniasklaidos bendrovių savininkams daromas ekonominis spaudimas (dažnai neskaidriai naudojant vyriausybės reklamos finansavimą) ir skatinami žemi profesionalumo standartai. Būtina atnaujinti vyriausybės ir žiniasklaidos atstovų dialogą ir pasiekti konkrečių rezultatų keičiant žiniasklaidos kultūrą ir didinant pasitikėjimą. Būtina visiškai atsižvelgti į likusias Demokratinų institucijų ir žmogaus teisių biuro rekomendacijas. Romų integracijos strategija turi būti aktyviai įgyvendinama. Būtina griežčiau smerkti netoleranciją, pvz., lesbiečių, gėjų, biseksualų, translyčių ir interseksualių asmenų atžvilgiu.

Turi būti nedelsiant užbaigta itin svarbaus etninių bendruomenių ir grupių tarpusavio santykiams *Ohrido pagrindų susitarimo* peržiūra ir atsižvelgta į jame pateiktas rekomendacijas. Tokie veiksmai ir tęsiama decentralizacija – svarbiausias susitarimo elementas – padės užtikrinti stabilumą šalyje ir visame regione.

Apskritai šalis palaiko gerus santykius su kitomis plėtros šalimis ir aktyviai plėtoja *regioninį bendradarbiavimą*. Svarbu toliau laikytis konstruktyvaus požiūrio į santykius su

kaimyninėmis ES valstybėmis narėmis. Reikėtų vengti veiksmų ir pareiškimų, kurie galėtų pakenkti geriems kaimyniniams santykiams.

Šalis padarė pažangą tenkindama **ekonominius kriterijus**; kitose srityse taip pat padaryta pažanga pereinant prie veikiančios rinkos ekonomikos. Vidutinės trukmės laikotarpiu šalis turėtų būti pajėgi atlaikyti konkurencinį spaudimą ir rinkos jėgas Europos Sąjungoje, su sąlyga, kad ji aktyviai įgyvendins reformų programas, kad būtų sumažinti dideli struktūriniai trūkumai.

2012 m. ekonominė veikla buvo vangi, o 2013 m. pirmąjį pusmetį užfiksuotas augimas. Nepaisant sudėtingų išorės sąlygų, šaliai pavyko išlaikyti makroekonominį stabilumą. Nedarbo lygis, visų pirma jaunimo, tebėra labai aukštas. Dėl augančio deficito ir valstybės skolos lygio šalis tapo pažeidžiamesnė.

Būtina imtis priemonių, kad būtų šalinamos pagrindinės didelio nedarbo priežastys, visų pirma spręsti įgūdžių paklausos ir pasiūlos neatitikimo problemą. Būtina didinti viešųjų finansų tvarumą. Fiskalinė politika turi atitikti šalies struktūrinių reformų prioritetus ir būti orientuota į augimą skatinančias išlaidas. Sukūrus vidutinės trukmės fiskalinę programą ir laikantis strateginio planavimo būtų galima sustiprinti fiskalinę drausmę. Būtina dėti daugiau pastangų veiksmingam viešųjų finansų valdymui užtikrinti, kad viešieji ir ES ištekliai būtų naudojami kuo veiksmingiau ir skaidriau. Siekiant didinti privačiojo sektoriaus investicijas, būtina gerinti verslo aplinką, kurią neigiamai veikia korupcija, taip pat trumpinti ilgas ir brangiai kainuojančias pasitraukimo iš rinkos procedūras. Neoficialus sektorius tebėra didelė problema.

Šalis palaiko glaudų ir įvairaus pobūdžio bendradarbiavimą su ES visose *acquis* srityse ir yra pasiekusi aukštą strategijų ir institucijų suderinimo lygį, ir dabar daugiausia dėmesio turi skirti nacionalinių valdžios institucijų administraciniais gebėjimams ir koordinavimo mechanizmams, kad būtų užtikrintas veiksmingas įgyvendinimas. Šalis padarė tam tikrą pažangą toliau stiprindama **gebėjimą priimti narystės įsipareigojimus**. Šalis toliau tenkina įsipareigojimus pagal Stabilizacijos ir asociacijos susitarimą (SAS), nuo kurio įsigaliojimo netrukus bus praėję dešimt metų.

Kalbant apie vidaus rinką, geras suderinimo lygmuo užtikrintas tokiose srityse kaip kapitalo judėjimas, pašto paslaugos ir bendrovių teisė. Kalbant apie teisingumą ir vidaus reikalus, šalis padarė deramą pažangą vykdydama pasirengimą tokios srityse kaip vizų politika, išorės sienos bei Šengeno erdvė ir policijos bendradarbiavimas. Vykdamas viešojo administravimo reformą reikėtų toliau įgyvendinti skaidrumo, nuopelnų ir teisingo atstovavimo principus. Daugiau pastangų būtina dėti tokiose srityse kaip regioninė politika, aplinka ir kova su klimato kaita, kuriose būtina tobulinti ES finansuojamų projektų įgyvendinimą, taip pat vandens kokybės, pramonės taršos kontrolės ir rizikos valdymo srityse. Kalbant apie socialinę politiką ir užimtumą, būtina įgyvendinti priemones, kad būtų sukurta įtrauki ir veiksminga darbo rinka. Visoje viešojo administravimo srityje būtina stiprinti ir plėtoti viešųjų finansų vidaus kontrolę. Apskritai šalis pasiekė tinkamą suderinimo su *acquis* lygį, kad būtų galima pereiti į kitą stojimo proceso etapą.

Albanija

Praėjusių metų spalio mėn. Komisija rekomendavo Tarybai suteikti Albanijai šalies kandidatės statusą laikantis nuostatos, kad ji baigs įgyvendinti pagrindines priemones teismų sistemos ir viešojo administravimo reformų srityse ir peržiūrės parlamento darbo tvarkos taisykles. 2012 m. gruodžio mėn. Taryba, rengdamasi priimti sprendimą dėl šalies kandidatės statuso suteikimo, paprašė Komisijos kuo skubiau pranešti apie padarytą pažangą, taip pat atsižvelgiant į tolesnius Albanijos veiksmus kovoti su korupcija ir organizuotu nusikalstamumu, be kita ko, aktyviai vykdamas tokių bylų tyrimus ir baudžiamąjį persekiojimą.

Šioje srityje Albanija priėmė reikalingas svarbiausias teismų sistemos, viešojo administravimo ir parlamento reformų priemones, kurioms pritarė įvairios partijos. Birželio mėn. vykusius parlamento rinkimus ESBO Demokratinių institucijų ir žmogaus teisių biuro tarptautinė rinkimų stebėjimo misija įvertino kaip konkurencingus ir padarė išvadą, kad piliečių dalyvavimas buvo aktyvus per visą rinkimų kampaniją ir kad buvo iš tiesų gerbiama pagrindinė laisvė. Kovodama su korupcija ir organizuotu nusikalstamumu, Albanija ėmėsi pradinių veiksmų siekdama didinti tyrimų ir baudžiamojo persekiojimo efektyvumą ir stiprinti teisėsaugos institucijų tarpusavio bendradarbiavimą. Priimta daugiau apkaltinamųjų nuosprendžių korupcijos ir pinigų plovimo bylose, taip pat atlikta daugiau tyrimų, susijusių su prekyba žmonėmis ir narkotikais. Tinkamai atsižvelgta į visas Europos Tarybos neseniai parengtas rekomendacijas dėl politinių partijų finansavimo ir su korupcija susijusių teisinių nuostatų. Naujoji Albanijos vyriausybė tvirtai įsipareigojo kovoti su korupcija ir šį klausimą į programą įtraukė kaip prioritetinį.

Pagal 2010 m. Komisijos nuomonę, prieš pradėdama stojimo derybas Albanija turi spręsti šiuos svarbiausius prioritetinius klausimus: 1) tęsti viešojo administravimo reformą, kad būtų didinamas viešojo administravimo institucijų darbuotojų profesionalumas ir užtikrintas atskyrimas nuo politikos; 2) imtis tolesnių veiksmų teisminių institucijų nepriklausomumui, efektyvumui ir atskaitomybei didinti; 3) toliau ryžtingai kovoti su korupcija, be kita ko, siekiant svarbių rezultatų aktyviai vykdant tyrimus, baudžiamąjį persekiojimą ir priimant apkaltinamuosius nuosprendžius; 4) toliau ryžtingai kovoti su organizuotu nusikalstamumu, be kita ko, siekiant svarbių rezultatų aktyviai vykdant tyrimus, baudžiamąjį persekiojimą ir priimant apkaltinamuosius nuosprendžius; 5) imtis veiksmingų priemonių žmogaus teisių, įskaitant romų, apsaugai stiprinti, vykdyti nediskriminavimo politiką ir paisyti nuosavybės teisių.

Konstruktivus ir tvarus vyriausybės ir opozicijos dialogas su ES susijusių reformų klausimais bus svarbus užtikrinant Albanijos ateitį ES. Taip pat svarbu, kad Albanija toliau konstruktyviai palaikytų regioninį bendradarbiavimą.

Apskritai Albanija padarė tam tikrą pažangą siekdama tenkinti **politinius narystės ES** kriterijus. Valdančioji dauguma ir opozicija parlamente bendradarbiavo ir priėmė keletą teisės aktų. Tokių teisės aktų pavyzdžiai – Valstybės tarnybos įstatymas, įstatymas dėl Aukščiausiojo teismo ir parlamento darbo tvarkos taisyklių, įvairios Baudžiamojo kodekso ir Civilinio proceso kodekso pataisos.

Nors rengiantis birželio 23 d. įvykusiems parlamento rinkimams buvo jaučiama įtampa, dėl kurios strigo rinkimų administravimo institucijų darbas, rinkimai buvo konkurencingi, iš esmės tinkamai surengti, o rinkėjų aktyvumas didelis. Albanija padarė tolesnę pažangą įgyvendindama viešojo administravimo reformą, visų pirma priėmusi Valstybės tarnybos įstatymą.

Taip pat toliau įgyvendintos teisminių institucijų reformos, sykiu paprastinant teismų sistemą. Patobulinti kovos su korupcija institucijų darbo metodai, didesnis priimtų nuosprendžių skaičius ir geresnis institucijų tarpusavio bendradarbiavimas padėjo padaryti tam tikrą pažangą kovojant su korupcija ir pasiekti pradinių rezultatų; šias pastangas būtina tęsti. Tinkamesnis stebėjimas ir didesnis skaidrumas svarbiausiose srityse, pvz., turto registravimo, muitų, aukštojo mokslo ir sveikatos srityse rodo, kad daugiau dėmesio skiriama prevencijai. Atsižvelgta į Europos Tarybos parengtas rekomendacijas dėl politinių partijų finansavimo ir kovos su korupcija teisinių nuostatų. Tačiau korupcija dar kelia itin didelį susirūpinimą ir ši problema turi būti ryžtingai sprendžiama bendromis pastangomis. Kalbant apie organizuotą nusikalstamumą, pagerėjo tarptautinio masto policijos bendradarbiavimas ir dažniau naudojamosi grėsmių analize; konfiskuojama daugiau narkotikų ir nusikalstamu būdu įgyto

turto. Atsižvelgta į Europos Tarybos rekomendacijas dėl kovos su pinigų plovimu. Priimtos Baudžiamojo kodekso pataisos dėl prekybos žmonėmis ir kitų sunkių nusikaltimų.

Kalbant apie žmogaus teises, susirinkimų laisvę ir teisę laisvai burtis į asociacijas, minties, sąžinės ir religijos laisvės iš esmės užtikrintos. Padaryta pažanga kovojant su diskriminacija – priimtas veiksmų planas dėl lesbiečių, gėjų, biseksualų, translyčių ir interseksualių asmenų teisių. Kalbant apie saviraiškos laisvę, priėmus audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų įstatymą Albanijoje gerokai patobulinta audiovizualinės žiniasklaidos teisės aktų sistema.

Ateityje Albanija turi spartinti teisminių institucijų reformą. Reikėtų peržiūrėti ir sustiprinti teisminių institucijų institucinę ir teisinę sistemą. Kad būtų užtikrintas teisminių institucijų nepriklausomumas, skaidrumas, atskaitomybė ir efektyvumas, dar turi būti galutinai parengti ar priimti pagrindiniai įstatymai, taip pat konstitucijos pataisos, kad skiriant Aukščiausiojo teismo teisėjus nebūtų daromas politinis spaudimas. Neseniai priimti įstatymai turi būti veiksmingai įgyvendinti užtikrinant visišką politikų ir teisėjų palaikymą.

Be to, ypatingą dėmesį Albanija turi skirti viešojo administravimo reformos, visų pirma struktūrinių įstatymų ir administracinių aktų, įgyvendinimui. Turi būti priimtas ir skubiai įgyvendinamas naujojo Valstybės tarnybos įstatymo antrinės teisės aktas. Viešojo administravimo srityje turi būti užtikrinamas tęstinumas ir skatinamas profesionalumas, atskyrimas nuo politikos ir atskaitomybė.

Būtina taikyti tikslines kovos su korupcija priemones, centrinei koordinavimo įstaigai suteikti daugiau galių bei pajėgumų ir užtikrinti tvirtą politinę paramą. Reikia stiprinti teisėsaugos institucijų pajėgumus vykdyti prevenciją bei represijas ir didinti nepriklausomumą. Būtina užtikrinti, kad parlamentas tinkamai atsižvelgtų į nepriklausomų institucijų parengtas ataskaitas.

Remiantis pradiniais rezultatais, turi būti toliau siekiama konkrečių rezultatų veiksmingai vykdant organizuoto nusikalstamumo bylų tyrimus ir baudžiamąjį persekiojimą. Daugiau pastangų reikia, kad būtų priimtos būtinos Baudžiamojo proceso kodekso pataisos ir kad būtų veiksmingai plėtojamas grėsmių vertinimo naudojimas, keitimasis žvalgybos informacija ir aktyviai atliekami tiksliniai tyrimai. Taip pat būtina aktyviau tirti nepagrįsto praturtėjimo atvejus ir įtarimus pinigų plovimu.

Kalbant apie žmogaus teises, prioritetu turėtų būti laikomas naujo įstatymo projekto rengimas ir galiojančių įstatymų įgyvendinimas, daugiausia dėmesio skiriant neįgaliųjų ir vaikų teisėms ir romų įtraukčiai. Kalbant apie saviraiškos laisvę, būtina dėti papildomas pastangas, kad būtų užtikrintas visiškas žiniasklaidos reguliavimo institucijos nepriklausomumas.

Vertinant pagal **ekonominius kriterijus**, Albanija padarė tam tikrą pažangą pereidama prie veikiančios rinkos ekonomikos. Albanija turėtų būti pajėgi atlaikyti konkurencinį spaudimą ir rinkos jėgas Sąjungoje vidutinės trukmės laikotarpiu su sąlyga, kad ji sparčiau įgyvendins struktūrines reformas.

Albanija išlaikė makroekonominį stabilumą. BVP augimas sulėtėjo, tačiau išliko teigiamas, daugiausia dėl išorės paklausos. Žema infliacija sudarė sąlygas vykdyti švelnesnę pinigų politiką, kuri paskatino augimą, tačiau tai kol kas nepaveikė realiosios ekonomikos augimo, nes dėl didelės ir toliau augančios neveiksnių paskolų dalies sulėtėjo kredito augimas. Biudžeto deficitas išlieka aukštas ir toliau didėjo valstybės skola, o tai lėmė, kad įstatymais nustatyta skolos viršutinė riba – 60 proc. BVP – buvo viršyta ir panaikinta. Darbo rinkoje padėtis šiek tiek pagerėjo, tačiau nedarbo lygis išlieka aukštas. Einamosios sąskaitos deficitas sumažėjo, tačiau tebėra didelis. Ekonomika ir toliau yra pažeidžiama vidaus struktūriniams trūkumams ir visuotiniam ekonominiam nestabilumui.

Į stabilumą orientuotą fiskalinę ir pinigų politiką Albanija turi papildyti struktūrinėmis reformomis, kuriomis būtų užtikrintas ilgalaikis tvarus ekonomikos augimas. Albanija turės spręsti didelio biudžeto deficito ir valstybės skolos problemą ir nuo trumpalaikės perspektyvos pereiti prie ilgalaikės perspektyvos. Be to, šalis turės gerinti fiskalinės politikos nuspėjamumą – užtikrinti, kad būtų sumažintos pakartotinai pervertintos pajamos ir efektyviau renkami mokesčiai. Siekiant įvairinti ekonomiką ir didinti ilgalaikio augimo potencialą, svarbu gerinti verslo ir investicijų aplinką. Šių tikslų galėtų būti pasiekta stiprinant teisinę valstybę, sprendžiant korupcijos problemą, surenkant nepriemokas, plėtojant infrastruktūrą ir stiprinant žmogiškąjį kapitalą. Neoficialus sektorius tebėra didelė problema.

Toliau sklandžiai įgyvendintas stabilizacijos ir asociacijos susitarimas ir Albanija toliau derino savo įstatymus prie tam tikrų sričių ES teisės aktų reikalavimų, taip stiprindama savo **gebėjimą priimti narystės įsipareigojimus**. Pažanga padaryta tokiose srityse kaip viešieji pirkimai, statistika, teisingumas, laisvė bei saugumas ir muitai. Albanija turi dėti papildomas pastangas, kad būtų veiksmingai užtikrintos intelektinės ir pramoninės nuosavybės teisės, daugiau dėmesio skirti energetikos sektoriui, įskaitant energijos šaltinių įvairinimą, geresnį elektros energijos rinkos veikimą, sprendama susirūpinimą keliančią tinklo nuostolių ir prasto mokesčių už energiją surinkimo problemą. Taip pat būtina ryžtingai spręsti PVM grąžinimo problemą ir nagrinėti susikaupusius prašymus, tobulinti aplinkos apsaugą vykdant tvarias investicijas atliekų tvarkymo ir nuotėkų sektoriuose. Reikia daugiau pastangų užimtumo ir socialinės politikos srityje. Būtina stiprinti institucijų, kurioms pavesta užduotis įgyvendinti *acquis*, administracinius gebėjimus bei profesionalumą ir išsaugoti reguliavimo institucijų nepriklausomumą. Keliose *acquis* srityse, visų pirma viešųjų pirkimų ir finansų kontrolės srityse, svarbu didinti skaidrumą ir atskaitomybę.

Bosnija ir Hercegovina

Bosnijoje ir Hercegovinoje Europos integracijos procesai sustojo, nors kitos regiono šalys toliau siekia šio tikslo. Stabilizavimo ir asociacijos susitarimas pasirašytas 2008 m.; ratifikavimo procesas užbaigtas 2011 m. SAS kol kas neįsigaliojo, nes šalis netenkina likusių reikalavimų, visų pirma nededa būtinų įtikinamų pastangų vykdyti Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimą Sejdič-Finci byloje, susijusioje su piliečių diskriminacija dėl etninės kilmės. Todėl ES ir Bosnijos ir Hercegovinos tarpusavio santykiai vis dar reglamentuojami 2008 m. sudarytu laikinuoju susitarimu.

Politikai neturi bendros vizijos, kokia kryptimi šalis turėtų eiti, kokia bus jos ateitis ar kaip ji turėtų veikti. Šalyje nevyksta jokie vidiniai politiniai dialogai svarbiausiais klausimais, pvz., dėl ES integracijos proceso, nėra nustatyta jokių su tuo susijusių prioritetų. Šalies politikos atstovai ES darbotvarkės nelaiko prioritetu, todėl nepadaryta pažangos artinant europinę perspektyvą. Užuoat vykdžius į ateitį orientuotą politiką siekti Bosnijos ir Hercegovinos integracijos ES, pirmenybė teikiama trumpalaikiams partijų ar etninio pobūdžio interesams. Šalių federacija jau daugiau kaip metus yra atsidūrusi politinėje aklavietėje ir tai neigiamai veikia valdymą tiek federacijos, tiek šalių lygmeniu. Kai kurie politiniai vadovai toliau reiškia abejones Bosnijos ir Hercegovinos kaip vienos valstybės vienybe.

Iki šiol neįgyvendinti 2012 m. veiksmų plane dėl narystės ES paraiškos nustatyti du svarbiausi įsipareigojimai – vykdyti sprendimą Sejdič-Finci byloje ir sukurti veiksmingą su ES susijusių reikalų koordinavimo mechanizmą. ES aktyviai tarpininkavo siekdama padėti Bosnijos ir Hercegovinos politiniams lyderiams rasti bendrą kalbą dėl sprendimo Sejdič-Finci byloje vykdymo, tačiau jiems nepavyko rasti sutarimo.

Šio sprendimo vykdymas svarbus ne tik siekiant narystės ES, bet ir užtikrinant Bosnijos ir Hercegovinos prezidento ir Liaudies rūmų, kurie bus renkami 2014 m., teisėtumą ir patikimumą. Tai padėtų atnaujinti stojimo į ES procesą, kuris svarbus siekiant, kad šalies po

konflikto statusą turinti valstybė ateityje taptų ES valstybe nare. Įgyvendinti Bosnijos ir Hercegovinos europinę perspektyvą galima tik esant politinei drąsai ir ryžtui.

Taip pat svarbu skubiai sukurti veiksmingą su ES susijusių reikalų koordinavimo įvairiais valdžios lygmenimis mechanizmą. Bosnijoje ir Hercegovinoje, kuri yra labai decentralizuota, toks mechanizmas labai svarbus tam, kad atitinkami Bosnijos ir Hercegovinos atstovai galėtų kalbėti visos šalies vardu ir priimti bendrus įsipareigojimus ES atžvilgiu. Šalis turi imtis iniciatyvos nedelsdama sukurti mechanizmą, kuris atitiktų šį pagrindinį reikalavimą.

Vis sudėtingiau pateisinti, kad pasirengimo narystei pagalbos lėšos teikiamos šaliai, kurios politiniai lyderiai nenori rasti bendro sutarimo, būtino siekiant narystės ES. Nesant tokio bendro sutarimo kyla rimtas pavojus, kad pasirengimo narystei pagalba neduos laukiamų rezultatų. Atsižvelgiant į tai, kad kol kas neišspręsta sprendimo Sejdič-Finci byloje vykdymo problema ir kad iki šiol nesukurtas koordinavimo dėl ES klausimų mechanizmas, tokio paties dydžio finansavimas pagal Pasirengimo narystei pagalbos priemonę negali būti užtikrintas. Komisija nusprendė atidėti tolesnes diskusijas dėl PNPP II, kol šalis pradės vykdyti įsipareigojimus, susijusius su siekiama integracija ES. Nepadarius deramos pažangos, Bosnija ir Hercegovina gali prarasti dideles PNPP sumas.

Šalies pasirengimas atsižvelgti į Kroatijos stojimą vyksta lėtai, tačiau suspėta iki liepos 1 d. pasirašyti būtinus susitarimus dėl Kroatijos sieną kertančių asmenų ir prekių. Komisija mano, kad nepriimtina yra tai, kad Bosnija ir Hercegovina iki šiol atsisako priderinti SAS laikinąjį susitarimą, kad būtų atsižvelgta į įprastą prekybą su Kroatija. Komisija ragina Bosniją ir Hercegoviną skubiai peržiūrėti savo poziciją, kad priderinimas atsižvelgiant į įprastus prekybos srautus būtų kuo greičiau užbaigtas.

Šalis padarė labai nedidelę pažangą tenkindama **politinius kriterijus**. Neįvykdžiusi sprendimo Sejdič-Finci byloje, šalis nesustabdė diskriminacinių priemonių, kuriomis Bosnijos ir Hercegovinos piliečiams, nedeklaravusiems priklausymo vienai iš trijų šalies tautinių grupių, neleidžiama būti kandidatais prezidento ir (arba) Liaudies Rūmų rinkimuose. Kadangi trūksta politinės valios ieškoti kompromisų, teisėkūros procesai apskritai vyksta labai lėtai. Dėl skubos procedūra Bosnijos ir Hercegovinos parlamentinėje asamblėjoje priimamų įstatymų labai dažnai laikomasi svarbiausių nacionalinių interesų procedūros. Nesant politinio sutarimo, įstatymų priėmimas dažnai stabdytas naudojantis regionų veto teise.

Korupcijos lygis tebėra aukštas, trūksta veiksmingų kovos su pinigų plovimu prevencijos priemonių, kovojant su organizuotu nusikalstamumu ir terorizmu padaryta nedidelė pažanga. Nors padaryta menka pažanga įgyvendinant teismų sistemos reformą, tačiau atsižvelgta į kai kurias Komisijos rekomendacijas, parengtas palaikant struktūrinį dialogą teisingumo klausimais. Tiriant karo nusikaltimus padaryta didelė pažanga nustatant bylų jurisdikciją pagal Nacionalinę karo nusikaltimų strategiją ir iš atitinkamų biudžetų ir PNPP įnašų teikiant tinkamą finansavimą ir žmogiškuosius išteklius. Sumažėjo neišnagrinėtų bylų skaičius. Daug vilčių teikia šalies su Kroatija ir Serbija sudaryti protokolai dėl bendradarbiavimo vykdant karo nusikaltimus ir nusikaltimus žmonijai padariusių asmenų ir genocido vykdytojų baudžiamąjį persekiojimą. Apskritai vis dar nepašalinti Bosnijos ir Hercegovinos teisminių institucijų nepriklausomumo, veiksmingumo, atskaitomybės ir nešališkumo trūkumai.

Vangiai įgyvendinamos galiojančios žmogaus teisių apsaugos priemonės, įskaitant priemones, kuriomis užtikrinama lesbiečių, gėjų, biseksualų, translyčių ir interseksualių asmenų apsauga nuo smurto ir neapykantą kurstančių kalbų, ir su romų integracija susiję veiksmų planai. Dėl spragų teisės aktuose stringa ilgalaikis pabėgėlių ir šalies viduje perkeltųjų asmenų grįžimas ir integracija vietoje. Priimtose saviraiškos laisvę garantuojančios teisinės nuostatos, tačiau susirūpinimą ir toliau kelia žurnalistų ir redaktorių bauginimas ir finansinis spaudimas visuomeniniams transliuotojams. Bosnija ir Hercegovina toliau aktyviai palaikė regioninį

bendradarbiavimą ir gerus kaimyninius santykius. Su kaimyninėmis šalimis būtina spręsti sienų ir nuosavybės klausimus.

Nuodugnus pasirengimas visais lygmenimis, talkinant ES ir kitoms tarptautinėms organizacijoms, taip pat padėjo Bosnijoje ir Hercegovinoje atlikti ilgai lauktą gyventojų surašymą, kuris paskutinį kartą vyko 1991 m.

Vertinant pagal **ekonominius kriterijus**, Bosnija ir Hercegovina padarė menką pažangą pereidama prie veikiančios rinkos ekonomikos. Reikia toliau ryžtingai vykdyti reformas, kad šalis ilgainiui galėtų atlaikyti konkurencinį spaudimą ir rinkos jėgas Sąjungoje.

2012 m. ekonomika susitraukė 1,1 proc. Tačiau 2013 m. pirmojo pusmečio rodikliai rodo, kad ekonomika pamažu atsigauja. Nedarbo lygis išlieka labai didelis. Viešųjų finansų kokybė ir toliau buvo prasta, bet šiek tiek pagerėjo viešųjų finansų valdymas. Nors padėtis šiek tiek pagerėjo, tačiau trūksta sutarimo dėl svarbiausių ekonominės ir fiskalinės politikos elementų, o tai trukdo vykdyti reformas šalies lygmeniu. Dėl didelio ir neveiksmingo viešojo sektoriaus, kurio įvairios kompetencijos dubliuojamos nacionaliniu, regioniniu ir vietos ar kantonų lygmeniu (visų pirma federacijoje), toliau kyla pavojus fiskaliniam tvarumui. Dėl neefektyvios teisinės ir teismų sistemos stringa įstatymų vykdymas, atgrasomi investuotojai ir skatinama korupcija.

Toliau susirūpinimą kelia Bosnijos ir Hercegovinos viešųjų išlaidų sudėtis ir nedidelis efektyvumas. Šiomis aplinkybėmis būtina tobulinti teikiamus fiskalinius duomenis, kad būtų gerinama analizės kokybė ir tinkamiau formuojama politika. Struktūriniai suvaržymai, pvz., pernelyg didelis darbo jėgos apmokestinimas ir prastai orientuoti socialiniai pervedimai, turėtų būti šalinami taikant darbo jėgos paklausą skatinančias priemones. Federacijos valdžios institucijos turėtų tęsti pensijų reformą. Atsižvelgiant į tai, kad didelė ekonomikos dalis tenka valstybinėms įmonėms, valdžios institucijos turėtų atnaujinti privatizavimo procesą, kuris padėtų gerinti fiskalinę padėtį ir didinti konkurenciją. Privatusis sektorius turi būti remiamas kuriant palankią verslo aplinką, visų pirma gerinant sutarčių įgyvendinimą ir šalyje kuriant bendrą ekonominę erdvę. Neoficialus sektorius tebėra didelė problema.

Kadangi tikros politinės paramos įgyvendinti ES darbotvarkę nėra, labai menka pažanga **derinant** teisės aktus **prie ES teisės aktų ir standartų** padaryta šiose srityse: veterinarijos ir maisto saugos; konkurencijos; viešųjų pirkimų; energetikos; aplinkos ir kovos su klimato kaita; transporto; užimtumo ir socialinės politikos. Kitose srityse, pvz., kaimo plėtros ar regioninės politikos, menka pažanga padaryta dėl to, kad nesusitarta dėl atitinkamų visai šaliai svarbių strategijų. Svarbiose institucijose turi būti paskirta nemažai pareigūnų. Nesiėmus tokių veiksmų stringa teisėkūros procesas. Kitoms institucijoms, pvz., Valstybės pagalbos tarybai, trūksta finansinių išteklių, todėl jos negali tinkamai veikti. Viena sritis, kurioje vis dėlto padaryta pažanga rengiantis derinti taisykles su ES standartais, yra intelektinės, pramoninės ir komercinės nuosavybės teisės.

Kad Bosnija ir Hercegovina galėtų eksportuoti gyvūninius maisto produktus į ES, būtina nedelsiant perkelti į nacionalinę teisę ES veterinarijos ir maisto saugos teisės aktus. Bosnija ir Hercegovina yra vienintelė regiono šalis, nesuderinusi savo teisės aktų su 2004 m. ES direktyvomis dėl viešųjų pirkimų. Būtina nedelsiant tai padaryti. Šalis turi nuolat dėti pastangas, kad būtų užtikrintas ilgalaikis reformų, nustatytų vizų režimo liberalizavimo veiksmų plane, įgyvendinimas, taip pat pasienyje taikyti sienų apsaugos priemonės, kuriomis stiprinamas nacionalinis ir regioninis saugumas. Būtina toliau įgyvendinti piktnaudžiavimo beviziu režimu prevencijos priemones.

Kosovas

2013-ieji Kosovui buvo istoriškai svarbūs metai siekiant narystės Europos Sąjungoje. Birželio mėn. Tarybos priimtu sprendimu leisti pradėti derybas dėl stabilizacijos ir asociacijos

susitarimo pradėtas svarbus naujas ES ir Kosovo santykių etapas. Derybos bus oficialiai pradėtos šį mėnesį. Komisija siekia užbaigti šias derybas 2014 m. pavasarį, vasarą parafuoti susitarimo projektą ir Tarybai pateikti pasiūlymus pasirašyti ir sudaryti susitarimą.

Kosovas aktyviai ir konstruktyviai bendradarbiavo siekdamas regimo ir ilgalaikio *santykių su Serbija* pagerėjimo. Balandžio mėn. Kosovas, dalyvaudamas dialoge, kuris vyko tarpininkaujant ES, su Serbija pasiekė *Pirmąjį susitarimą dėl santykių normalizavimo principų*, kuris gegužės mėn. papildytas įgyvendinimo planu. Abi šalys visų pirma susitarė, kad nė viena pusė neblokuos ar kitų neragins blokuoti pažangos kelyje į ES. Tai esminis šių dviejų šalių tarpusavio santykių pokytis. Tėstas Pirmojo susitarimo įgyvendinimas ir šalyje jau pasiekta negrįžtamų pokyčių. Šalys taip pat pasiekė susitarimą dėl energetikos ir telekomunikacijų. Taip pat padaryta pažanga įgyvendinant susitarimus, kurie pasiekti palaikant dialogą techniniais klausimais, tarpininkaujant ES teisinės valstybės misijai (EULEX). Kosovas turi toliau tvirtai laikytis įsipareigojimo normalizuoti santykius su Serbija ir įgyvendinti visus susitarimus, pasiektus palaikant dialogą. Kosovas turi užbaigti Pirmojo susitarimo įgyvendinimą, visų pirma tokiose srityse kaip policija, teisingumas ir savivaldos rinkimai.

Šiaurės Kosove priešintasi Pirmojo susitarimo įgyvendinimui. Prištinos nuosaikus ir įtraukus požiūris ir teigiamas Belgrado vaidmuo padėjo išvengti konflikto eskalavimo. Įgyvendinant Pirmąjį susitarimą, uždarytos šiaurės Kosove veikusios Serbijos policijos nuovados, Serbija nustojo mokėti atlyginimus Kosovo įdarbintiems policijos pareigūnams, Serbijos teismai nebenagrinėja baudžiamųjų bylų Kosove, paleistos keturių šiaurinių regionų savivaldybių asamblėjos. Lapkričio mėn. suplanuoti savivaldos rinkimai taip pat turi vykti šiaurės Kosove. Svarbu, kad šie rinkimai vyktų tvarkingai ir kad juose dalyvautų ir demokratinėmis teisėmis pasinaudotų visi balsavimo teisę turintys piliečiai. Rugsėjo 19 d. šiaurės Kosove per išpuolį prieš EULEX koloną žuvo vienas EULEX narys. Šį išpuolį Kosovo ir Serbijos vadovai griežtai pasmerkė.

Kosovas įgyvendina svarbias politikos *reformas*. Balandžio mėn. Komisija ir Europos Sąjungos vyriausioji įgaliotinė užsienio reikalams ir saugumo politikai patvirtino¹, kad Kosovas įgyvendino trumpalaikius prioritetus, susijusius su teisine valstybe, viešuoju administravimu, mažumų apsauga ir prekyba, kaip nustatyta praėjusių metų spalio mėn. parengtoje galimybių studijoje². Balandžio mėn. Komisija pateikė Tarybai rekomendaciją pasirašyti ir sudaryti pagrindų susitarimą, kad Kosovas galėtų dalyvauti Europos Sąjungos programose.

Gruodžio mėn. Kosovas tapo Europos rekonstrukcijos ir plėtros banko nariu. Birželio mėn. Kosovas pasirašė pagrindų susitarimą su Europos investicijų banku, o Europos Tarybos vystymosi bankas pritarė Kosovo prisijungimui. Vasario mėn. Regioninė bendradarbiavimo taryba nusprendė pakeisti savo statutą, kad Kosovas galėtų tapti visateisiu dalyviu.

Dialogas *vizų režimo liberalizavimo* klausimu Kosovo politinėje darbotvarkėje užima labai svarbią vietą. Priština dėjo pastangas siekdama užtikrinti pažangą. Vasario mėn. Komisija parengė pirmąją ataskaitą dėl Kosovo atitikties vizų režimo liberalizavimo veiksmų plano reikalavimams.³ Balandžio mėn. Kosovas priėmė vizų režimo liberalizavimo veiksmų planą. Iki šiol surengti trys aukštų pareigūnų susitikimai. Glaudžiai bendradarbiaudamas su Komisija, ES atstovybe Prištinoje ir EULEX, Kosovas padarė pažangą keisdamas įstatymus, kaip rekomenduota ataskaitoje. Šioje srityje būtinos tolesnės pastangos. Kosovas taip pat turi sutelkti dėmesį į įstatymų įgyvendinimą.

¹ JOIN(2013) 8 *final*.

² COM(2012) 602 *final*.

³ COM(2013) 66 *final*.

Bendras politinis sutarimas dėl Kosovo europinės perspektyvos lėmė teisės aktų suderinimo proceso spartą. Šio tikslo taip pat siekė Nacionalinė europinės integracijos taryba. Svarbu, kad šis sutarimas ir toliau būtų išlaikytas ir plečiamas. Tokios pastangos turėtų būti svarbiausias indėlis per derybas dėl stabilizacijos ir asociacijos susitarimo.

Komisijos parengtoje galimybių studijoje nustatytos prioritetinės sritys, kurioms Kosovas turi skirti daugiausia dėmesio siekdamas laikytis įsipareigojimų pagal stabilizacijos ir asociacijos susitarimą. Šios sritys – tai teisinė valstybė, teisminės institucijos, viešasis administravimas, rinkimų reforma ir asamblėja, žmogaus ir pagrindinės teisės, mažumų apsauga, prekyba ir vidaus rinkos klausimai, veterinarijos ir fitosanitarijos klausimai.

Kalbant apie **politinius kriterijus**, Kosovo vyriausybė sustiprino gebėjimus įgyvendinti Europos integracijos proceso prioritetus: atsižvelgiant į galimybių studiją imtasi tolesnių veiksmų dėl trumpalaikių prioritetų ir rengiamasi deryboms dėl stabilizacijos ir asociacijos susitarimo. Taip pat imtasi priemonių, kad būtų stiprinama asamblėjos atliekama vyriausybės darbo priežiūra. Tačiau sprendimas asamblėjoje diskutuoti apie tai, kaip turėtų būti išspręsta teismo byla, sumenkino Kosovo pastangas stiprinti demokratinio valdymo institucijas.

Kosovas laikosi įsipareigojimo siekti kovos su organizuotu nusikalstamumu ir korupcija rezultatų – pradėti tyrimai ir patobulinta teisės aktų sistema. Imtasi priemonių, kad šioje srityje būtų rengiami suvienodinti statistiniai duomenys. Kosovas taip pat toliau tinkamai bendradarbiavo su EULEX. Įgyvendintos svarbios teismų sistemos reformos. Dabar svarbu nuoseklus įgyvendinimas, kad būtų pasiekta tolesnių teigiamų pokyčių, ir nuodugni stebėsena. Sausio mėn. įsigaliojo nauji įstatymai dėl teismų ir dėl baudžiamojo persekiojimo, kuriais sukurtos naujos teismų ir prokuratūros struktūros. Tikimasi, kad nauja teisinė sistema padės didinti teismų sistemos nepriklausomumą, efektyvumą, atskaitomybę ir nešališkumą. Kosovas taip pat užtikrino iš kitų valstybių narių grąžinamų asmenų readmisiją.

Atsižvelgdama į galimybių studijoje pateiktas rekomendacijas, asamblėja pakeitė Baudžiamojo kodekso straipsnius dėl žiniasklaidos atstovų baudžiamosios atsakomybės ir žurnalistų šaltinių apsaugos. Sukurta ir tinkamai veikia įgyvendinimo stebėjimo taryba, kurią sudaro Kosovo valdžios institucijų ir Serbijos stačiatikių bažnyčios atstovai. Pradėtos visuomeninio transliuotojo programos serbų kalba. Paskirtas naujas Kalbos komisijos pirmininkas ir ši tarnyba pradėjo veiklą. Padidintas ombudsmeno institucijos biudžetas ir darbuotojų skaičius, kad ši institucija galėtų atlikti savo kaip gero valdymo ir žmogaus teisių sergėtojos Kosove funkciją.

Kosovas dar turi užtikrinti, kad būtų užbaigta *rinkimų reforma* ir kad teisine sistema būtų atsižvelgiama į geriausią ES patirtį. *Asamblėja* turi stiprinti vykdomosios valdžios priežiūrą – griežčiau tikrinti įstatymų projektus ir stebėti, kaip įgyvendinama politika ir teisės aktai. Vyriausybė turi deramai dalyvauti asamblėjos darbe. Asamblėjos finansinis nepriklausomumas pagerėjo, tačiau jos finansiniam ir administraciniam nepriklausomumui didinti būtinos tolesnės priemonės (pvz., tobulinti asamblėjos darbo tvarkos taisykles ir įstatymus).

Kalbant apie *teisinę valstybę*, Kosovo prioritetas turi būti pasiekti konkrečių kovos su organizuotu nusikalstamumu ir korupcija rezultatų, taip pat tobulinti įstatymus ir tinkamai juos įgyvendinti. Kosovas turi gerinti šių sričių statistinių duomenų patikimumą. Šalis turi aktyviai padėti EULEX, įskaitant specialiąją tyrimų darbo grupę, vykdyti savo įgaliojimus. Kosovui laipsniškai perduodami vis didesni EULEX įsipareigojimai. Struktūrinis dialogas teisinės valstybės klausimais yra svarbiausias forumas, kuriame Kosovas ir ES peržiūri šioje srityje padarytą pažangą.

Didelį susirūpinimą tebekelia politinis kišimasis į *teisminių institucijų* darbą. Teisėjų taryba ir Prokuratūros taryba turi griežtai reaguoti į išpuolius prieš teisėjus, prokurorus ir teismines

institucijas. Taip pat turi elgtis asamblėja ir vyriausybė. Būtinai tinkamos teisėjų, teismų darbuotojų, prokurorų, liudytojų ir ieškovų saugos ir apsaugos priemonės. Kosovas turi imtis tolesnių priemonių, kad būtų mažinamas bendras neišnagrinėtų bylų skaičius, įskaitant teismo sprendimų vykdymą, taip pat užtikrinti, kad bylos būtų nagrinėjamos tinkamose patalpose ir laikantis teismo procedūrų. Turi būti tęsiamas mažumoms priklausančių teisėjų ir prokurorų įdarbinimas laikantis teisės aktų sistemos. Kosovas turi užtikrinti, kad speciali prokuratūra, atsakinga už organizuoto nusikalstamumo, karo nusikaltimų ir korupcijos bylų nagrinėjimą, išlaikytų savo kompetencijas.

Kalbant apie *viešąją administravimą*, Kosovas, laikydamasis griežtų politinių nurodymų, turi daugiausia dėmesio skirti įstatymų, strategijos ir veiksmų plano įgyvendinimui. Būtina didinti valstybės tarnybos profesionalumą, mažumoms priklausančias asmenis turi būti tinkamai atstovaujami laikantis įstatymų. Turi būti nutrauktas politinis kišimasis į valstybės tarnautojų samdymo ir skyrimo procesus. Kalbant apie *žmogaus ir pagrindines teises*, būtina paprastinti sudėtingą šių teisių skatinimo ir apsaugos institucijų struktūrą ir spręsti kompetencijos dubliavimosi problemą. Daugiau pastangų būtina dėti tiriant fizinius išpuolius prieš žurnalistus ir vykdant baudžiamąjį persekiojimą. Tas pats pasakytina apie smurtinius incidentus prieš lesbiečių, gėjų, biseksualų, translyčių ir interseksualių asmenų bendruomenę. Taip pat būtina pažanga užtikrinant nuosavybės teises, pvz., mažinant susikaupusių neišnagrinėtų bylų skaičių ir gerinant teisminių ir administracinių sprendimų vykdymą. Būtina tinkamiau įgyvendinti asmens duomenų apsaugos įstatymus. Asamblėja turi sukurti tvarų ilgalaikį visuomeninio transliuotojo finansavimo mechanizmą; turi būti užbaigtas valdybos narių skyrimo procesas.

Kalbant apie *mažumų apsaugą*, turi būti įgyvendinti įstatymai dėl kultūros paveldo ir dėl Serbijos stačiatikių bažnyčios. Tęsiant decentralizavimo procesą reikia toliau remti vietos valdžios institucijas. Turi būti griežtai laikomasi romų, aškalių ir egiptiečių bendruomenių integracijos strategijos ir veiksmų plano, nes šių mažumų padėtis šalyje tebekelia didelį susirūpinimą. Šie klausimai taip pat svarbūs vykstant vizų režimo liberalizavimo procesui. Turi būti tiriami išpuoliai dėl etninės kilmės ar religijos, jų kaltininkai turi būti traukiami baudžiamojon atsakomybėn ir teisiami.

Vertinant pagal **ekonominius kriterijus**, Kosovas padarė tam tikrą pažangą kurdamas veikiančią rinkos ekonomiką. Reikia didelių reformų ir investicijų, kad šalis ilgai galėtų atlaikyti konkurencinį spaudimą ir rinkos jėgas.

Sudėtinga ekonominė padėtis regione ir ES jau daro poveikį Kosovo ekonomikai, nors poveikio mastas mažesnis, palyginti su kitomis regiono šalimis. 2012 m. Kosovo BVP augo 2,5 proc. Vykdyta atsargi fiskalinė politika ir šioje srityje pasiekta tinkamų rezultatų. Nuo 2014 m. bus pradėta įgyvendinti teisiškai privaloma fiskalinė taisyklė. Nedarbas išliko labai aukštas. Kosovas toliau daug investavo į infrastruktūrą.

Būtina nuolat dėti pastangas, kad būtų palaikomas makroekonominis stabilumas ir gerinama socialinė padėtis. Kosovas turi didinti konkurencingumą, gerinti verslo aplinką ir remti privatųjį sektorių, kad būtų mažinamas nedarbas. Siekiant sukurti tinkamą verslo aplinką, būtina imtis tolesnių teisinės valstybės stiprinimo ir kovos su korupcija priemonių. Reikia tęsti privatizaciją. Neoficialus sektorius tebėra didelė problema.

Su **Europos standartais** susiję prioritetai turi būti įgyvendinami vykstant deryboms dėl stabilizacijos ir asociacijos susitarimo. Kosovas užbaigė Prekybos ir pramonės ministerijos pertvarką, kad galėtų veiksmingai derėtis dėl su prekyba susijusių susitarimų dalių, ir parengė poveikio vertinimą. Kosovas taip pat rengėsi atlikti žemės ūkio surašymą.

Kalbant apie *prekybos ir vidaus rinkos klausimus*, labai svarbu gerinti Kosovo įmonių statistikos duomenų kokybę. Kosovas turi toliau įgyvendinti prekybos, konkurencijos ir

vidaus rinkos teisės aktus. Kosovas turi dėti daugiau pastangų tam tikrose *fitosanitarijos ir veterinarijos srityse*, kurios daro poveikį maisto saugai, kaip nustatyta galimybių studijoje. *Energetikos sektoriuje* būtina dėti daugiau pastangų, kad būtų nutraukta Kosovo branduolinės jėgainės veikla. Pažangai kituose sektoriuose poveikį padarė galimybių studijoje nustatytų prioritetų įgyvendinimas, pasirengimas deryboms dėl susitarimo su ES ir dialogui dėl vizų režimo liberalizavimo.

Turkija

Turkija yra šalis kandidatė ir strateginė Europos Sąjungos partnerė. Didelę ir dinamišką ekonomiką turinti Turkija yra svarbi ES prekybos partnerė, kurios dalyvavimas Muitų sąjungoje padeda užtikrinti ES konkurencingumą. Turkijos geografinė padėtis strategiškai svarbi, taip pat energetinio saugumo požiūriu, ir šalis regione atlieka svarbų vaidmenį. Komisija pabrėžia, kad palaikomas bendradarbiavimas ir dialogas užsienio politikos klausimais yra labai svarbūs. ES tebėra svarbi varomoji jėga, skatinanti Turkijos ekonomines ir politines reformas. Su *Gezi* parku susiję įvykiai parodė, kad labai svarbu skatinti įvairaus politinio spektro jėgų ir apskritai su visuomenės narių dialogą, taip pat praktiškai užtikrinti, kad būtų paisoma pagrindinių teisių.

2012 m. pradėta konstruktyvia darbotvarke toliau remiamos ir papildomos stojimo derybos su Turkija palaikant glaudesnę bendradarbiavimą įvairiose abiem pusėms svarbiose srityse. Nors įgyvendinant darbotvarkę pasiekta tam tikrų rezultatų, ji negali pakeisti derybų. ES ir Turkijos santykių potencialą galima visapusiškai išnaudoti vykstant aktyviam ir patikimam stojimo procesui. Toks procesas tebėra tinkamiausias būdas skatinti su ES susijusias reformas, palaikyti dialogą užsienio ir saugumo politikos klausimais, stiprinti ekonomikos konkurencingumą ir plėsti bendradarbiavimą energetikos, teisingumo ir vidaus reikalų srityse. Stojimo deryboms reikia suteikti naują postūmį, sykiu laikantis ES įsipareigojimų ir nustatytų sąlygų. Šiuo atžvilgiu svarbus žingsnis buvo 22 skyriaus (Regioninė politika) atidarymas praėjus daugiau kaip trejiems metams, per kuriuos derybos nevyko. Turkija gali paspartinti derybų tempą laikydamosi nustatytų kriterijų ir derybų programos reikalavimų, vykdydama sutartinius įsipareigojimus ES atžvilgiu, įskaitant visišką ir nediskriminacinę Asociacijos susitarimo papildomo protokolo įgyvendinimą visų valstybių narių atžvilgiu.

Per pastaruosius dvylika mėnesių Turkijoje įvyko nevienareikšmių pokyčių, susijusių su **politiniais kriterijais**. Aktyviai tęstos svarbios reformos. Balandžio mėn. priimtu ketvirtuoju teismų sistemos reformos priemonių rinkiniu sustiprinta pagrindinių teisių, įskaitant saviraiškos laisvę, apsauga ir kova su nebaudžiamumu kankinimų ir netinkamo elgesio atvejais. Vyriausybė pradėjo taikos procesą, kuriuo siekiama įveikti terorizmą ir smurtą šalies pietryčiuose ir rasti būdą kurdų klausimui išspręsti. Abi pusės turėtų geranoriškai tęsti šį procesą. 2013 m. rugsėjo mėn. pristatytame demokratizacijos priemonių rinkinyje numatytos tolesnės įvairių svarbių sričių reformos, kurios padėtų didinti pliuralizmą, pvz., kitų kalbų nei turkų kalba vartojimas, mažumoms priklausančių asmenų teisės, šiuo metu galiojančių aukštų atstovavimo parlamente ribų keitimas ir politinių partijų finansavimas. Svarbu tobulinti bendradarbiavimą su opozicijos partijomis ir užtikrinti įgyvendinimą laikantis Europos standartų.

Iš įvairių partijų atstovų sudarytas susitaikymo komitetas parlamente, kuriam pavesta užduotis parengti naują konstituciją, tęsė darbą ir susitarė dėl tam tikrų straipsnių. Toks darbas turėtų būti tęsiamas ieškant kompromisų. Priėmus išsamų įstatymą dėl užsieniečių ir tarptautinės apsaugos žengtas svarbus žingsnis siekiant užtikrinti deramą prieglobsčio prašytojų apsaugą. Dėtos pastangos užtikrinti tinkamesnę moterų teisių apsaugą, visų pirma įgyvendinant įstatymą dėl šeimos apsaugos ir smurto prevencijos. Sukurta ir aktyviai veikia ombudsmeno institucija. Veiklą pradėjo Nacionalinė žmogaus teisių institucija.

Be to, daugiau viešai diskutuojama temomis, kurios anksčiau laikytos opiomis, įskaitant kurdų klausimą, karinių pajėgų vaidmenį, armėnų klausimą arba asmenų teises, neatsižvelgiant į jų seksualinę orientaciją. Demokratinės diskusijos plinta, visų pirma socialinės žiniasklaidos priemonėmis, nuomonės reiškiamos ne tik vykdant tradicinę partijų politiką, bet ir rengiant demonstracijas. Šiuo požiūriu birželio mėn. kilusią protestų bangą taip pat paskatino per praėjusį dešimtmetį įvykusios plataus masto demokratinės reformos ir susiformavusi gyvybinga bei įvairialypė pilietinė visuomenė, kuri siekia būti gerbiama ir su kuria turi labiau konsultuojamasi visais sprendimų priėmimo lygmenimis, nepriklausomai nuo to, kokia partija parlamente turi daugumą.

Tačiau tolesnę pažangą stabdo įvairūs nepašalinami veiksniai. Politiniam klimatui ir toliau būdinga poliarizacija, nesistengiama ieškoti kompromisų. Priimdama įstatymus ir sprendimus, taip pat susijusius su opiais socialiniais klausimais, vyriausybė ir toliau remiasi vien dauguma parlamente ir nepakankamai konsultuojasi su suinteresuotaisiais subjektais ir nepalaiko dialogo. Dėl to atsiradusi įtampa ir nepasitenkinimas pasiekė aukščiausią lygį gegužės ir birželio mėn., kai buvo paskelbtas prieštarai vertinamas miesto plėtros projektas *Gezi* parke, paskatinęs didelius masinius protestus daugelyje kitų miestų. Vangius mėginimus užmegzti dialogą su protestuotojais užgožė pernelyg dažnas policijos jėgos naudojimas, diskusijų poliarizacija ir apskritai dialogo nebuvimas. Per susirėmimus žuvo šeši žmonės ir per 8 000 buvo sužeisti. Vidaus reikalų ministerijai atliktus patikrinimus padaryta išvada, kad gegužės ir birželio mėn. policija neproporcingai naudojo jėgą prieš protestuotojus.

Birželio mėn. protestų banga parodė, kad būtina nedelsiant spręsti tam tikrus klausimus. Kalbant apie pernelyg dažnai policijos naudotą jėgą, pradėti administraciniai ir teisminiai tyrimai turėtų būti atliekami laikantis Europos Žmogaus teisių teismo praktikos, o kaltininkai turėtų tinkamai atsakyti už savo veiksmus. Turėtų būti priimtas ir laikantis Europos standartų įgyvendintas įstatymas dėl teisėsaugos stebėjimo komisijos steigimo, kuri veiktų kaip nepriklausoma policijos pareigūnų pažeidimų priežiūros įstaiga. Vidaus reikalų ministerija ėmėsi pirmos konstruktyvios priemonės – išleido aplinkraščius, kad būtų reglamentuojamas policijos pareigūnų elgesys per demonstracijas. Tačiau bendra teisinė sistema ir teisėsaugos pareigūnų intervencijų praktika turėtų atitikti Europos standartus, kad visomis aplinkybėmis būtų garantuojamos žmogaus teisės ir, svarbiausia, susirinkimų laisvė.

Svarbiausios Turkijos teisinės sistemos nuostatos ir tai, kaip jas aiškina teisminių institucijų nariai, toliau trukdo naudotis saviraiškos laisve, įskaitant žiniasklaidos laisvę. Turkijos žiniasklaidos bendrovių nuosavybės struktūra, kurioje dominuoja didelės pramonės grupės, ir aukšto lygio pareigūnų gąsdinimai ir valdžios institucijų perspėjimai taip pat lemia tai, kad žiniasklaidai būdinga vidinė cenzūra, nes pagrindinės žiniasklaidos priemonės nepranešė apie birželio mėn. protestus. Tokios sąlygos taip pat paskatino žurnalistų atleidimus ir atsistatydinimus.

Teisminės institucijos ribotai aiškina teises nuostatas, susijusias su neapykantos kurstymu visuomenėje, todėl žinomi asmenys buvo nuteisti už kritiškas pastabas religijos atžvilgiu. Baudžiamuosiuose įstatymuose pateikta neaiški narystės ginkluotose organizacijose apibrėžtis, dėl kurios sulaikoma ir baudžiamojon atsakomybėn traukiama daug asmenų. Dar turi būti sukurta su Europos žmogaus teisių konvencija suderinta teisinė sistema dėl tikėjimo ir karo prievolės atsisakymo dėl įsitikinimų. Būtina dėti daugiau pastangų, kad būtų veiksmingai garantuojamos moterų, vaikų, lesbiečių, gėjų, biseksualų, translyčių ir interseksualių asmenų teisės. Didelį susirūpinimą tebekelia smurtas šeimoje, „žudymas dėl garbės“, ankstyva ir priverstinė santuoka. Turkija turi užtikrinti visišką pagarbą nuosavybės teisėms, įskaitant visų nemusulmoniškų religinių bendruomenių nuosavybės teises.

Šie trūkumai turi būti šalinami ir laikantis Europos standartų turi būti tinkamai įgyvendinamos ketvirtojo teismų sistemos reformos rinkinio priemonės. Valdžios institucijos turi dėti daugiau

pastangų gindamos kitas pagrindines teises ir laisves, kad visi piliečiai galėtų netrukdomi naudotis savo teisėmis. Demokratizacijos priemonių rinkinys turėtų padėti siekti pažangos sprendžiant šiuos klausimus.

Šios problemos rodo, kad svarbu, jog ES stiprintų bendradarbiavimą su Turkija pagrindinių teisių srityje. Stojimo derybų pažanga ir politinių reformų Turkijoje pažanga yra glaudžiai susijusios. Ir Turkija, ir ES yra suinteresuotos, kad būtų susitarta dėl 23 skyriaus (*Teisminės institucijos ir pagrindinės teisės*) ir dėl 24 skyriaus (*Teisingumas, laisvė ir saugumas*) derybų atidarymo kriterijų ir kad jie būtų kuo greičiau pranešti Turkijai, kad būtų galima pradėti derybas dėl šių dviejų skyrių. Tai labai padėtų užtikrinti, kad ES ir jos standartus Turkija ir toliau laikytų reformų pavyzdžiu.

Atsižvelgiant į būtinas reformas, per visą sprendimų priėmimo procesą tiek nacionaliniu, tiek vietos lygmeniu turėtų vykti labiau struktūruotos ir sistemingesnės konsultacijos su pilietine visuomene. Būtina pertvarkyti galiojančią teisinę sistemą, kad būtų sukurtos palankesnės sąlygos pilietinės visuomenės organizacijų plėtrai. Pvz., poveikio aplinkai vertinimai turi būti atliekami visiškai laikantis ES *acquis*. Išimtis neturėtų būti daroma dideliems infrastruktūros projektams. Turėtų būti skatinamos konsultacijos su atitinkamais pilietinės visuomenės veikėjais kitose politikos srityse.

ES ir Turkijos readmisijos susitarimo pasirašymas ir tuo pačiu metu pradėtas dialogas vizų klausimais yra pirmi žingsniai siekiant liberalizuoti vizų režimą, kurie galėtų suteikti naują akstiną ES ir Turkijos santykiams ir abiem šalims duotų konkrečios naudos. Svarbu tęsti šiuos du procesus ir užtikrinti, kad sparčiai būtų baigtas readmisijos susitarimo ratifikavimas Turkijoje, kad susitarimas būtų iki galo ir veiksmingai įgyvendinamas.

Kalbant apie *užsienio politiką*, Turkijos vaidmuo regione ir toliau buvo svarbus: pvz., šalis plėtė veiklą kaip netradicinė paramos teikėja Somalio pusiasalyje, rėmė perėjimą prie demokratijos Šiaurės Afrikoje, skatino bendradarbiavimą su Afganistanu ir Pakistanu ir šių dviejų šalių tarpusavio bendradarbiavimą. Itin svarbus vaidmuo Turkijai teko padedant kurti vieningesnę opoziciją Sirijoje ir teikiant gyvybiškai svarbią humanitarinę pagalbą masiškai iš šalies bėgantiems gyventojams. Turkija taip pat teikė praktinę pagalbą E3+3 deryboms su Iranu. Ratifikuotas Turkijos ir Azerbaidžano Transanatolijos dujotiekio projekto tarpvyriausybiniis susitarimas buvo svarbus žingsnis siekiant didesnio Europos energetinio saugumo sukuriant pietinį energijos koridorių. Toliau reguliariai palaikytas ES ir Turkijos politinis dialogas ir aptarti tiek tarptautiniai bendros svarbos klausimai, pvz., Artimieji Rytai ir Centrinė Azija, tiek visuotinės svarbos klausimai, pvz., kova su terorizmu ir ginklų neplatinimas. Turkija toliau palaikė santykius su Vakarų Balkanų šalimis: aktyviai dalyvavo Pietryčių Europos šalių bendradarbiavimo procese ir prisidėjo prie ES vadovaujamų karinių, policijos ir teisinių valstybės misijų Bosnijoje ir Hercegovinoje ir Kosove.

Turkija ir toliau pritarė, kad būtų atnaujintos derybos siekiant rasti sąžiningą, visapusišką ir ilgalaikį *Kipro klausimo* sprendimą tarpininkaujant Jungtinėms Tautoms. Turkijos ir Graikijos noras palaikyti ryšius su vyriausiais abiejų bendruomenių derybininkais yra teigiamas pokytis, kuris galėtų padėti išspręsti problemą.

ES taip pat pabrėžė, kad Turkijai svarbu normalizuoti santykius su visomis ES valstybėmis narėmis, įskaitant Kipro Respubliką. Šiuo požiūriu ES paragino Turkiją netrukdyti valstybėms narėms prisijungti prie tarptautinių organizacijų ir mechanizmų. Be to, ES pabrėžė, kad visos ES valstybės narės turi suverenias teises, be kita ko, sudaryti dvišalius susitarimus ir tirti bei eksploatuoti visus savo gamtos išteklius pagal ES *acquis* ir tarptautinę teisę, įskaitant JT jūrų teisės konvenciją.

Šiomis aplinkybėmis 2012 m. gruodžio 11 d. Tarybos išvadose ES apgailestaudama konstatavo, kad Turkija, nepaisydama pakartotinių raginimų, atsisako laikytis įsipareigojimo

visiškai ir nediskriminuojant įgyvendinti Asociacijos susitarimo papildomą protokolą visų valstybių narių atžvilgiu ir nepanaikino visų laivams ir orlaiviams, kurie registruoti Kipre arba kurių paskutinis įplaukimo uostas yra Kipre, taikomų apribojimų. ES pabrėžė, kad šio įsipareigojimo įvykdymas galėtų labai paskatinti derybų procesą. Nepadarius pažangos sprendžiant šį klausimą, ES toliau taikys 2006 m. priimtas priemonės, kurios toliau turės poveikio bendrai derybų pažangai. ES toliau atidžiai stebės ir peržiūrės pažangą, padarytą sprendžiant visus klausimus, kurie nurodyti 2005 m. rugsėjo 21 d. Europos Bendrijos ir jos valstybių narių deklaracijoje. Tikimasi, kad nedelsiant bus padaryta pažanga.

Atsižvelgiant į derybų programą ir ankstesnes Europos Vadovų Tarybos ir Tarybos išvadas, Turkija turi įsipareigoti vienareikšmiškai siekti gerų kaimyninių santykių ir taikiai spręsti ginčus pagal Jungtinių Tautų Chartiją, o prireikus kreiptis į Tarptautinį Teisingumo Teismą. Šiomis aplinkybėmis ES dar kartą išreiškė susirūpinimą ir paragino Turkiją vengti bet kokių grasinimų ar veiksmų prieš valstybę narę arba nesutarimų ar veiksmų, kurie galėtų neigiamai paveikti gerus kaimyninius santykius ir taikų ginčų sprendimą.

ES palankiai įvertino tai, kad toliau įgyvendinamos Graikijos ir Turkijos iniciatyvos bendradarbiauti gerinant dvišalius santykius. Rugsėjo mėn. surengtas 55-asis derybų dėl žvalgyto darbų turas, siekiant nustatyti kontinentinio šelfo ribas. Graikija ir Kipras pateikė oficialių skundų, kad Turkija pažeidinėja jų teritorinių vandenų ir oro erdvės ribas, įskaitant skrydžius virš Graikijos salų.

Vertinant pagal **ekonominius kriterijus**, Turkija yra veikiančios rinkos ekonomikos šalis. Šalis turėtų būti pajėgi atlaikyti konkurencinį spaudimą ir rinkos jėgas Sąjungoje vidutinės trukmės laikotarpiu su sąlyga, kad sparčiau įgyvendins savo išsamią struktūrinių reformų programą.

Dvejus metus Turkijos augimo rodiklis buvo aukštas – apie 9 proc., tačiau 2012 m. BVP augimas sulėtėjo ir buvo 2,2 proc. Nuo vidaus paklausa pagrįsto augimo buvo pereita prie užsienio prekyba pagrįsto augimo, laikinai sumažintas einamosios sąskaitos deficitas ir infliacija. Pirmąjį 2013 m. pusmetį BVP augimas buvo 3,7 proc. Tačiau vėl padidėjo einamosios sąskaitos deficitas ir išaugo vartotojų kainos. Valstybės skola kaip BVP dalis toliau mažėjo ir dabar nesiekia 40 proc. Nuo gegužės mėn. dėl vidaus ir visuotinių veiksmų finansinės rinkos patiria spaudimą, dėl kurio centrinis bankas nedelsdamas ėmėsi priemonių valiutos keitimo kursui stabilizuoti ir kapitalo nutekėjimui sustabdyti.

Naujausi Turkijos ekonomikos rezultatai rodo didelį potencialą ir sykiu tolesnį ekonomikos disbalansą. Šalis priklauso nuo nuolatinių kapitalo įplaukų, kurios naudojamos dideliame struktūriniame einamosios sąskaitos deficitui finansuoti, todėl Turkija yra pažeidžiama visuotinio rizikos pojūčio pokyčiams, kurie gali sukelti didelius valiutos keitimo kurso svyravimus ir spartaus ekonominės veiklos augimo ir smukimo ciklus. Šalinant šį trūkumą būtinos priemonės, kuriomis būtų stiprinama nacionalinė taupymo ir fiskalinė politika. Fiskalinės taisyklės priėmimas padėtų didinti biudžeto skaidrumą, skatinti fiskalinę drausmę ir didinti patikimumą. Svarbu uždavinsys tebėra santykinai didelė infliacija. Makroekonominė politikos priemonių peržiūra padėtų sumažinti monetarinei politikai tenkančią našą. Vidutiniu ir ilgalaikiu laikotarpiu svarbu gerinti prekių, paslaugų ir darbo rinkų veikimą įgyvendinant struktūrines reformas, kuriomis didinamas tarptautinis konkurencingumas.

Atliekama ES ir Turkijos **Muitų sąjungos** veikimo peržiūra suteikia galimybę apsvarstyti ir aptarti šios svarbios ES ir Turkijos santykiams priemonės modernizavimą, kad būtų pagerinti abiejų pusių prekybos rezultatai ir ekonominė integracija.

Atsižvelgiant į tai, kad Turkija gali tapti energetikos centru ir kad jai ir ES kyla bendrų su energetika susijusių uždavinių, svarbu, kad palaikant dialogą būtų sprendžiami visi bendros svarbos klausimai.

Kalbant apie **gebėjimą prisiimti narystės įsipareigojimus**, Turkija tęsė teisės aktų derinimą su *acquis*. Derama pažanga padaryta šiose srityse: laisvo kapitalo judėjimo; finansinių paslaugų, energetikos; regioninės politikos ir struktūrinių priemonių koordinavimo; mokslo ir mokslinių tyrimų; švietimo. Daug nuveikta kuriant teisinę migracijos ir prieglobsčio sistemą. Patobulinta kovos su terorizmo finansavimu teisinė sistema. Naujas įstatymas dėl elektros energijos padėjo labai suderinti šią sritį su *acquis*. Komisija įvertino pažangą, kurią pagal konstruktyvią darbotvarkę padarė darbo grupės, ir pranešė Turkijai ir valstybėms narėms, kurie kriterijai patenkinti. Komisija taip pat konstatavo, kad padaryta pažanga tenkinant svarbius reikalavimus, susijusius su teisminėmis institucijomis ir pagrindinėmis teisėmis. Pažanga pagal kitus skyrius buvo ribota, įskaitant tokias sritis kaip viešieji pirkimai, konkurencijos politika, žemės ūkis ir kaimo plėtra, maisto sauga, veterinarijos ir fitosanitarijos politika ir mokesčiai.

Didelės pastangos ir toliau turi būti dedamos tokiose srityse kaip intelektinės nuosavybės teisė, žemės ūkis ir kaimo plėtra, maisto sauga, veterinarijos ir fitosanitarijos politika, socialinė politika ir užimtumas, aplinka ir kova su klimato kaita, vartotojų apsauga. Tolesnė pažanga būtina tobulinant teismines institucijas, stiprinant pagrindines teises ir teisingumą, laisvę ir saugumą. Toliau turi būti derinami viešųjų pirkimų, konkurencijos politikos ir mokesčių įstatymai. Turkija turi stiprinti institucijų pajėgumus, visų pirma pagal šiuos skyrius: bendrovių teisė, transportas, regioninė politika ir struktūrinių priemonių koordinavimas.

Islandija

Po 2013 m. balandžio 27 d. visuotinių rinkimų vyriausybė nusprendė sustabdyti derybas dėl stojimo į ES ir nurodė, kad jos bus tęsiamos tik pritarus per referendumą. Paleistas Islandijos derybų su ES komitetas. Šis sprendimas reiškia, kad stojimo procesas nutrūko. Vyriausybė pareiškė, kad bus atliktas iki šiol vykusių derybų ir pokyčių Europos Sąjungoje vertinimas, kuris per ateinančius mėnesius bus pateiktas Islandijos parlamentui aptarti.

Sudarius naują vyriausybę, Islandijos valdžios institucijos nebeteikia informacijos rengiant šią ataskaitą. Komisijos ataskaita pagal šį komunikatą buvo priderinta siekiant atsižvelgti į tai, kad ataskaitinis laikotarpis truko nuo 2012 m. rugsėjo mėn. iki 2013 m. gegužės mėn., kai darbą pradėjo nauja vyriausybė.

Iki šiol buvo atidaryti 27 derybų skyriai, iš kurių 11 sąlyginai uždaryti. Per ataskaitinį laikotarpį padaryta nemenka pažanga: atidaryti 9 skyriai ir sąlyginai uždarytas 1 skyrius. Islandija, būdama Europos ekonominės erdvės ir Šengeno erdvės nare, turėdama bendrą su ES interesų atsinaujinančios energijos ir kovos su klimato kaita sritį, būdama svarbia ES strategine partnere vykdančią Arkties politiką, yra svarbi ES partnerė.

Būdama tinkamai veikiančia demokratine šalimi, Islandija ir toliau visiškai atitinka narystės ES **politinius kriterijus**.

Vertinant pagal **ekonominius kriterijus**, Islandija gali būti laikoma veikiančios rinkos ekonomikos šalimi.

Kapitalo judėjimo apribojimai labai stabdo investicijas ir augimą. Svarbiausias uždavinys – panaikinti šias kontrolės priemones sykiu išlaikant stabilų valiutų keitimo kursą. Rengiantis stojimui, 2012 m. birželio mėn. Islandijos vyriausybės prašymu sukurta *ad hoc* kapitalo kontrolės priemonių šalinimo grupė, kurią sudarė Europos centrinio banko, Komisijos ir Tarptautinio valiutos fondo atstovai ir kuriai pavesta įvertinti tokių priemonių šalinimo poveikį.

Kalbant apie Islandijai skirtą **Pasirengimo narystei pagalbos priemonę (PNPP)**, atsižvelgiant į jos paskirtį ir vyriausybės sprendimą nutraukti stojimo derybas, Komisija

sustabdė su PNPP II susijusius pasirengimo darbus. Jokių naujų sutarčių pagal PNPP I Komisija nepasirašys. Kalbant apie projektus, kurių sutartys jau pasirašytos, Komisija ir Islandijos valdžios institucijos atlieka kiekvieno projekto vertinimą, kad Komisija nuspręstų, kurie projektai bus tęsiami.

Islandija jau yra pasiekusi **aukštą suderinimo lygį** daugelyje politikos sričių, kurios patenka į *acquis*, daugiausia dėl narystės Europos ekonominėje erdvėje. Ataskaitiniu laikotarpiu imtasi derinimo priemonių šiose politikos srityse: laisvo prekių judėjimo, bendrovių teisės, viešųjų pirkimų, informacinės visuomenės ir žiniasklaidos, transporto politikos.